De kromme voorzienigheid. Nagelaten werk

Walter Brandligt

Editie C.J. Kelk en Johan van der Woude

bron
Walter Brandligt, *De kromme voorzienigheid. Nagelaten werk* (eds. C.J. Kelk en Johan van der Woude). A.W. Bruna & Zoon, Utrecht ca. 1945

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bran016krom01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

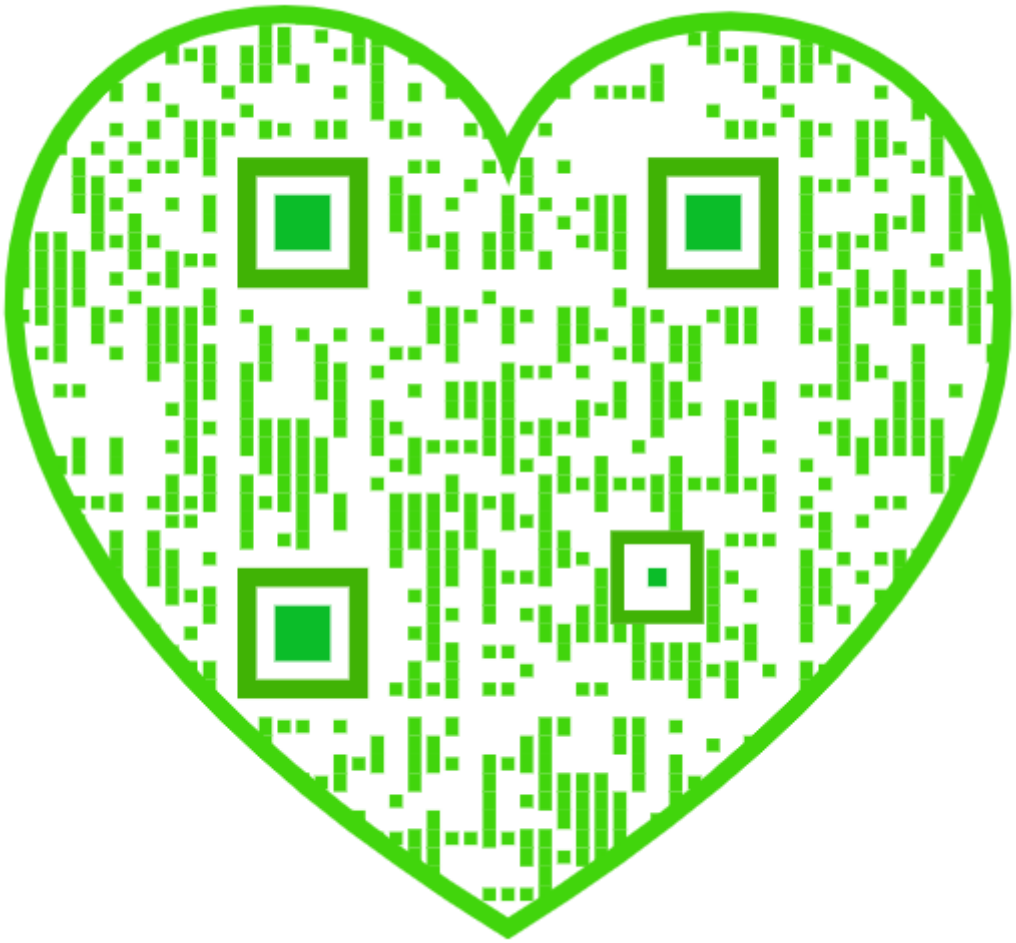

In memoriam Walter Brandligt

Walter Brandligt heeft in de Noordelijke provincies onder de kunstenaars het verzet aangewakkerd tegen de kultuurkamer in wording en haar vernederende en onaanvaardbare censuur. Sedert den zomer van 1942 was hij van den aanvang af intensief betrokken bij het veelomvattende werk van de P.B.C. in de hoofdstad: bij die vervalschings- en steuncentrale op groote schaal; bij sabotagedaden die door deze groepen werden ondernomen. Hij maakte deel uit van de redactie van De Vrije Kunstenaar; hij bleef met groote vasthoudendheid werkzaam in het kunstenaarsverzet.

Walter Brandligt werd, mede als gevolg van een ongelukkige samenloop van omstandigheden, gevangen genomen in een koffiehuis te Amsterdam, na een riskante ontmoeting met een onbetrouwbaar tusschenpersoon, met wien hij in verbinding was getreden ten behoeve van vrienden in gevangenschap. Hij werd in den herfst van 1943 door de bezetters ter dood gebracht.

Ik heb in dat oorlogsjaar langen tijd tegen beter weten in niet kunnen aanvaarden, dat Walter Brandligt was gestorven. Een man als hij belichaamde het leven en zijn werkelijkheid. In hem smeulde iets, dat onvergankelijk is, en anderen doet gelooven dat zijn drager onkwetsbaar is voor misfortuin, voor listen of lagen, voor een onverhoedschen of beraamden dood. Hij is gevallen zooals het een man betaamt die geen compromis kan of wil sluiten met wat het leven zijn waarde schenkt. Hij heeft daarmee voor het nageslacht het leven bevestigd, dat hij in zich droeg.

De tallooze feiten, die in de sobere opsomming van zijn activiteit schuil gaan, behooren tot de historie van het verzet in ons land. Feiten verliezen aan belang wanneer het begeerde doel eenmaal is bereikt; de meeste zijn vervluchtigd of in vergetelheid geraakt. Een volk, dat herademt na lange jaren van terreur, vergeet al te gemakkelijk de voorgangers die onbuigzaam bleven en de herwonnen vrijheid met hun leven hebben gekocht. Alleen spectaculaire daden blijven in de herinnering hangen, als lichtpunten in duistere jaren, en worden oververteld. Maar de veerkracht, de verbetenheid, het niet te schokken vertrouwen in een hoogere gerechtigheid dan die van den knoet, in de menschelijke waardigheid boven de cadaverdiscipline van gedrilde slaven, worden achtergesteld bij de symbolen van de overwinning: de oude vlag die opnieuw werd geheschen, de bevrijding van ontrechten, de vonnissen en executies van schuldigen.

De zegen der bevrijding uit de ergste vorm van onderdrukking die de wereld heeft aanschouwd, is de menschheid verschuldigd aan den verzetswil der Vereenigde Naties. Het Nederlandsche volk heeft bovendien het behoud van zijn waardigheid te danken aan den verzetsgeest van allen, die den ondergrondschen strijd hebben gevoerd, volgehouden en dezen hun volk opgelegd.

Het daadwerkelijke verzet, waar Walter Brandligt zonder onderbreking tot zijn dood aan heeft deelgenomen en waarbij hij het gevaar niet heeft geschuwd, is mede het gevolg van karaktereigenschappen en omstandigheden. De verzetsgeest verhief de daad tegen den vijand tot een edele handeling en symboliseerde de wil en de eenheid van het volk. De verzetsgeest is van onschatbare beteekenis geweest voor het bestaan van ons volk, tijdens de bezetting en voor de toekomst: de proefsteen, die op zijn weg werd gelegd.

Zoo iemand, dan was Walter Brandligt de drager van dezen verzetsgeest, die bij hem aan innerlijke noodzaak was ontsproten en waarvan hij alle consequenties met blijmoedigheid heeft aanvaard. Weinigen hebben zich zoo wezenlijk, zoo ten volle bereid, zoo volledig vereenzelvigd met het verzet als deze man, dat hij als zijn hoogste plicht en vervulling beschouwde, dat hij tot diep in zijn hart heeft ondergaan en waarin hij zich als kunstenaar heeft verwerkelijkt. Weinigen hebben zoo onbaatzuchtig eigen verlangens achtergesteld bij den drang der

tijden; weinigen hebben zoo mild van hart en tegelijk zoo onbuigzaam strijdbaar hun weg tot het einde toe gevolgd.

Walter Brandligt heeft gedaan wat door te velen is nagelaten. Hij heeft het voor of tegen niet overlegd of afgewogen; er bestond voor hem geen andere mogelijkheid dan deze. Dat hij dit deed als kunstenaar verleent zijn activiteit grootere waarde, want de kunstenaar moet daarvoor het isolement prijsgeven dat het scheppingsproces behoeft.

Walter Brandligt heeft het leven liefgehad in de rust en stilte van vredestijd. Hij is in het rumoer en gevaar van oorlog en bezetting dit leven noch zichzelf ontrouw geworden. Hij is anderen voorgegaan, blijmoedig en oprecht, als een man in wien de vrijheid leefde, het geloof, en het uitnemendste van al, de liefde voor den medemensch.

Johan van der Woude

Ter inleiding

Dit boek bevat het nagelaten en verspreide werk van Walter Brandligt; de samenstellers hebben gemeend veel van wat kennelijk alleen voor de krant was bedoeld achterwege te moeten laten en zich te moeten beperken tot een keuze uit de verhalen, die hun voorkwamen ook voor lateren lezenswaardig te zijn.

Een uitzondering - in zekeren zin - werd gemaakt voor het poppenspel, waaraan de bundel zijn titel ontleent. Deze tekst achtten zij weliswaar in niet zoo sterken toon geschreven als blijvend werk wel behoeft te zijn, maar daar de ervaring heeft geleerd, dat de opvoeringen van het spel de hoorders zeer bevredigden, en mede omdat in ‘De Kromme Voorzienigheid’ wel het duidelijkst is belichaamd hetgeen Walter Brandligt's gemoed en geest het meest bewoog, hebben zij de opname van dit spel in den bundel onvermijdelijk geacht.

Enkele der verhalen toonen ons den auteur Walter Brandligt op zijn best, het spel doet hem ons verschijnen in zijn betrekkelijke onevenwichtigheid.

Niet alleen beoogt het kleine verzamelwerk, gelijk het hier ligt, letterlievend Nederland datgene te schenken wat van den schrijver ongepubliceerd of onverzameld nog restte, de bedoeling is tevens er het karakter aan te geven van een klein gedenkteeken, een bescheiden monument, uit liefde opgericht voor een man, die geen andere monumenten zou wenschen dan dit.

Walter Brandligt, geboren in 1901, is in 1943 onder bezettershand gevallen. Het is geen toeval geweest, het is de conse-

quentie geweest van zijn welbewust geleid verzet, van zijn in daden omgezette opstandigheid tegen onrecht en verdrukking. Walter Brandligt, ofschoon een man van een zachte inborst, van groote gemoedelijkheid, van kinderlijke levensblijheid heeft een moed getoond in dit werk en een vastberadenheid in dezen dood, die onze hoogste bewondering afdwingen. Hij heeft een onvergetelijk voorbeeld gegeven.

Ik wil hier niet over uitweiden, het zou niet in zijn geest zijn. Maar voor ik verder ga over den schrijver Brandligt te spreken, is het mijn wensch, dat de lezer doordrongen zij van dit besef. Men weet dan welk een einde deze man vond en uit welke motieven hij handelde. Het kan wel niet anders of ook in zijn werk zullen analogieën met deze geestesgesteldheid te vinden zijn.

Te betreuren valt het verlies van veel betrekkelijk nog jonge, nog bloeiende talenten. Maar, behalve uit het meest persoonlijk motief: de genegenheid, heb ik dáárom vooral om het ontvallen van Walter Brandligt zoo gerouwd, omdat hij nog niet was waar hij zijn wilde en komen *moest*, tot een werk, of tot werken, waarin hij al zijn kwaliteiten in een harmonisch geheel had kunnen vereenigen.

Hij had, zoo stel ik me voor, nog eens kunnen en moeten komen tot een autobiografie. Het verhaal van zijn leven zou een werk hebben kunnen zijn van groote waarde. Zijn leven is veelbewogen geweest, niet omdat hij van romantische geboorte zou zijn of omdat hij - behalve dan op het laatst - willens of wetens zou zijn geraakt in allerhande meesleepend avontuur. Maar omdat hijzelf het avontuur in zijn leven bracht, omdat zijn bewegelijke aard, zijn ‘licht branden en nooit dooven’ (‘'t Brandt ligt maar dooft niet’ was zijn vernuftig gevonden maar zekerlijk door de feiten bewaarheid levensdevies) hem telkens tot situaties voerde, die de uiterste eischen stelden aan zijn gemoedsleven, die de verstgaande doorzwenkingen telkens van zijn psychisch evenwicht vergden. Hij was van aard niet onevenwichtig misschien, maar zijn lichte ontvlambaarheid, zijn telkens scherp zich instellen op elk levensgebeuren en elk verschijnsel, veroorzaakte toch een bijna voortdurende innerlijke spanning, die soms heilzaam, soms ook noodlottig werden aan zijn levensdoel: verrijking.

Zoo stond hij ook open voor ieder, dien hij ontmoette. Zelden heb ik iemand gekend, die zoo sterk elke ontmoeting met een ander doorleefde als een avontuur, die zoo onmiddellijk en

volledig reageerde op andere naturen, die er zich zoo fel aan kon verslingeren, waardoor het den schijn had of hij zich verloor, of hij een ander werd, of hij tijdelijk in andere sferen dan de zijne zou opgaan. Maar dit was slechts schijn, na een onderdompeling in het 'andere', kwam het eigene, lachend en verrijkt, weer boven; zooals een zwemmer in de groote oceaan des levens dook hij op, schudde alles van zich af en was zichzelf weer.

Een uitstekende eigenschap voor een schrijver, zal men zeggen. Inderdaad, daarom ook hebben velen groote verwachtingen van hem gehad, die hij weliswaar gedeeltelijk realiseerde, maar toch ook, door zijn plotseling afgebroken leven, helaas niet meer in staat was volkomen te verwezenlijken.

Een andere kwaliteit was het, die hem voor het schrijverschap uitnemend toerustte: zijn veelzijdigheid, gesteund door een zeer positieve geaardheid. Die veelzijdigheid was gevoed door reactie. Walter Brandligt was de zoon van eenvoudige burgers, die eerst in Kampen, later in Amsterdam woonden. Hij kwam uit een echt Kampensche sfeer: die van orthodox protestantisme. Als kind heeft Walter oprecht geloofd, maar al spoedig heeft de veelsoortigheid der menschen, de kleurigheid der levensverschijnselen, heel de groote, mooie, bloeiende wereld zulk een vat op hem gekregen, dat hij zich niet langer tot de beperkte geloofsleer kon bepalen, dat hij uit moest vliegen de wereld in, de natuur tegemoet en toen voelde hij den dwang. Een natuur als de zijne voelde dien dwang zoo zwaar, dat hij liever een breuk met al wat hem lief was riskeerde dan te berusten in een knellende band. Hij was door de ouders voor het predikambt bestemd. Iets van den predikant, een zweem slechts, is altijd in hem gebleven (volgens het tweede lid van zijn devies: 'Dooft niet'). Maar met een ongewone felheid en vaart is hij intusschen de wereld tegemoet gevlogen en zooals een vogel, die al te fel vliegt in een blinde bezetenheid naar vrijheid en ruimte, heeft hij wel de vlerken zich gekwetst en heeft zijn licht brandend hart ook wel gebloed.

Het behoorde tot de vermakelijkste momenten in den omgang met hem, wanneer hij er toe kwam van zijn ervaringen te vertellen uit zijn diverse beroepen. In de eerste plaats uit zijn diensttijd; hij was sergeant. Hij is daarna bankbeambte geweest (de slechtste, naar zijn zeggen, die er ooit te Amsterdam bestond), hij is boekhouder geweest van een handelaar op de Groentenmarkt (hij, de langslaper, moest er dagelijks om

vier uur voor opstaan), hij is vertegenwoordiger geweest, ik meen van Palm-olive (gelijk Christian Beck van Sunlight), hij is firmant geweest van een grossierderij in Zuidvruchten. Hij kende velerlei bedrijf, hij had nu eens succes dan weer tegenslag, hij vluchtte van het een in het andere, voerde actie en nam deel aan demonstraties, volgde bewegingen en inzichten, maar naar zijn natuur dook na elke mutatie de ware Walter Brandligt weer op, lachend, verreind en verrijkt.

Totdat hij op eenmaal de brui eraan gaf en besloot zich geheel aan de letteren te wijden, want van al zijn liefhebberijen, hij was een motorrijder, een jager, een visscher, een fotograaf, zelfs bij wijlen een cineast, was toch het schrijverschap de eenige waarmee het hem ernst was en die in zijn zielsbehoeften het volledigst voorzag.

Hij, de liefhebber van wouden, van najaar, van jacht, van boschgeur en honden, vestigde zich in een boschwachterswoning in de Achterhoek. Hij schreef zijn eerste boek ‘Witte Gait’ (1934). Voor dien had hij verhalen geschreven voor de kranten. Hij had al zijn eerste worstelingen met een misschien niet voldoende door zelfontginning veredelden stijl achter den rug. Hij was reeds in staat bijna ongrijpbare dingen te grijpen. Zijn Witte Gait was een moreel succes. In dat eerste boek gaf hij een voorloopige samenvatting van zijn wezen: iets van het verleden kreeg daarin vorm tegen een achtergrond van een bemind en geestdriftig bejubeld heden. Toch schreef hij het grootendeels op een ziekbed; misschien was er iets in van een loutering. Walter Brandligt heeft altijd zulke behoeften aan katharsis gehad. Altijd was er in hem het besef van een hoog religieus vereischte en een laag, menschelijk tekort. Vandaar dat hij ook eenmaal, later, op zulk een indrukwekkende wijze zijn plicht begreep en volbracht.

Dit ‘Witte Gait’ nu bracht ons tot elkaar; ik had er mijn geestdrift over uitgeschreven. Hij, met zijn felle aard, moest dit enthousiasme gaan begroeten. Ik heb daaraan een onverwoestbare vriendschap te danken gehad, vooral feestelijk gevierd zoolang wij, in de jaren 1936 tot '39, vlak bij elkaar in Frankrijk vertoefden.

Na het boek van wouden en herfst, was inmiddels als een soort vervolg gekomen ‘Kerels in Grandel’ (1935). Hierin probeerde Brandligt meer van de menschen, meer van de realiteit te geven. Het tweede boek was minder een eenheid dan het eerste. Het was minder uit innerlijke noodzaak gesproten

en daardoor ook minder overtuigend. Het experiment met menschen erin was grooter maar het kon niet zoo feilloos slagen als dat geheel uit het hart gegrepen herfstlied in proza, Witte Gait.

In ‘Concubinaat’ (1937), evenwel, kreeg ook dit voor Brandligt experimenteele, de romantische werkelijkheidszin, een kloekere gestalte. Hier geeft hij een klein fragmentje van wat ik eens nog van hem had gehoopt: de uitbeelding van het eigen levenservaren.

Hier ziet men dan toch in ieder geval iets van den handelsreiziger, die hij eenmaal was, met zijn moeilijk zich voegen in banden. In dit boek begint ook de humor door te breken, die in zijn volgende en gavere werk ‘Gaalman's Carrière’ (1939) duidelijker spreekt. Laatstgenoemd boek stamt onwedersprekelijk uit de school van Elsschot, maar ik meen, dat Walter Brandligt hier op het juiste spoor was: dezen meester had hij gerust kunnen volgen. Hij bezat de kwaliteiten ertoe en - zijn karakter staat er ons borg voor - hij was, langen tijd in Elsschot ondergedoken, toch weer lachend, verrijkt en verreind als Walter Brandligt verrezen.

Zijn voorliefde voor Elsschot overigens spreekt boekdeelen. Beter dan een uitvoerige karakteristiek teekent zij Walter's persoonlijke verhouding tot de litteratuur. Voor hem was schrijven een daad; ‘schoonschrijverij’ had niet zijn genegenheid. Zijn leven was in zijn werken; deze drukten een hoog gehalte leven uit. Dit leven begroette hij ook in anderen. De schrijvers*daad* vereerde hij. De daad was een deel van zijn geestelijke instelling. Is het nu duidelijk waarom hij de schrijftafel zoo gemakkelijk in den steek liet, bij wijlen, dat schrijven meermalen een kwelling voor hem scheen te zijn? Er viel nog zoo veel te *doen!* Is het nu niet verklaarbaar waarom hij onder degenen was, die hun plicht onafwijsbaar zagen in actie?

Ik heb vooral in Walter Brandligt bewonderd, dat hij, die zoo gaarne speelde, waar ernstig handelen niet strikt was vereischt, op den tijd, die daarvoor stond, ernstig handelen onontkoombaar achtte. Zijn laatste boek ‘Het Goede Hart’ (1941) heeft er onder geleden. Het bezit niet die vrijheid, die wij in andere boeken herkennen. Zijn geest was al aan het wegtrekken van het dadeloos toezien, hij moest in de beweging mee en hij heeft er zich voor geofferd. Juist de mislukking van dit boek is in zekeren zin een deel van zijn eer.

Maar hier in dezen bundel vindt ge den nog bloeienden

Brandligt, in zijn levensliefde, in zijn humor, in zijn gave als verteller. Hij kon soms zoo zwaar, soms zoo weergaloos onbezwaard zijn. Hij stond een lichte, een luministische aesthetiek voor, maar hij hield in wezen, orthodox, ook van het sombere, het Hebreeuwsche. Hij was veelzijdig daardoor in zijn waardeeringen. Daarvan hebben zijn krantenartikels getuigd, die over boeken handelden. Hij scheen lichtvaardig soms, maar in wezen was hij diep gewetensvol. Wat hij mocht hebben nagelaten of verzuimd, heeft hij ruimschoots ingehaald met het veelzijdig offer van zijn wezen. Zijn werken toonen de worsteling om bevrijding, die ook de groote kunstenaar uit te strijden heeft; hij deed het op zijn wijze en in zijn formaat. Altijd weer zal hij uit deze weinige maar oprechte, aan het leven ontbloeide werken opduiken zooals wij die hem gekend hebben hem liefhadden, lachend, verrijkt en verreind.

C.J. KELK

Verhalen

Seinlicht

I

Aan C. Mijnders - Mossel

Het begon aan het strand van het plaatsje K., de omstandigheden waren nogal zonderling.

Ze liep namelijk gearmd met een jongen man, die een keurigen flanellen pantalon en een blauw jasje droeg, maar zij was, naar mijn idee, minder conventioneel en zeker warmer gekleed, meer in overeenstemming met den tijd van het jaar. Het leek mij dat ze zich zeer onverschillig tegenover hem gedroeg en dat hij daarentegen moeite deed haar, door een overigens vruchtelooze, maar hartstochtelijke woordenvloed zijn standpunt op te dringen. Hij gebaarde beteekenisvol met zijn rechterhand.

Zij beiden kwamen zoo dichtbij, dat ik zijn woorden bijna verstaan kon. Toen lachtte zij. Nog dichterbij gekomen, hoorde ik haar zeggen: '*Je bent erg sentimenteel! Bah!....*'

Dit scheen het punt te zijn waarop zijn betoog vastliep, want hij zweeg. Toen ik hen nastaarde zag ik, dat hij snel doorstapte nadat hij haar eerst had losgelaten. Een minuut liep ze nog mee, maar het tempo was haar zeker te vlug, zoodat ze meer en meer achter kwam.

Dit ging allemaal nogal snel, want toen ze, onverschillig voor haar vriend, tegen een duin ging uitrusten, was zij misschien honderd meter van mij verwijderd. Haar vriend ver-

wijderde zich, langzaam maar koppig, door een weggetje dat naar het dorp gaat.

Ik heb haar toen zeer nauwkeurig opgenomen, iets in haar wezen trok mij aan. Ze was niet mooi en ook niet erg jong, ze had onnatuurlijk blond haar; zoo oppervlakkig gezien was het geen bijzondere verschijning. Maar haar oogen die ik in het voorbijgaan ontmoet had, leken mij vol gloed, haar slank, bewegelijk figuur, haar handen en de manier waarop ze haar hoofd droeg, bewezen haar nervositeit.

Maar de ware reden waarom deze vrouw mij toen zoo imponeerde, heb ik niet kunnen vinden, temeer daar ik een onmiddellijk opkomende gedachte aan wreedheid niet van mij af heb kunnen zetten.

De eenige woorden die ik van haar gehoord heb dien middag, bleven mij zeer lang bij. Ik dacht steeds weer aan haar verwijt: ‘Je bent erg sentimenteel’ en ik hoorde haar spottende lachje.

Ik geloof, dat ik doodsbenauwd ben voor sentimentaliteit. Ik weet echter zeker dat mijn geheele familie in hooge mate sentimenteel is en dat ik er grooten aanleg toe heb. Daar was bijvoorbeeld de volgende morgen, toen ik haar, dacht ik, vrijwel weer vergeten was. Als ik aan dien morgen terugdenk, dan realiseer ik mij dien zòò.

Ik was, omdat ik een paar dagen vacantie had genomen en ik aan het strand heerlijk te lezen placht, al eenige uren, lui liggende, bezig om mij in een roman te verdiepen die veel opgang maakte, maar mij niet voldoende van mijn omgeving verlossen kon. Dat vond ik niet zoo heel erg, de omgeving interesseerde mij. Ik las door, zonder emoties, den tijd en den lust hebbende om met plezier de meeste, zeer weinige, voorbijgangers een blik en een groet te gunnen. Van mijn lectuur dwaalden mijn gedachten naar omstandigheden, gefantaseerd om personen uit mijn vriendenkring. Maar onderwijl gingen mijn oogen over de letters van den roman en ik trachtte zinnen te realiseeren, waar ik natuurlijk niets van begreep. Van die dwaasheid werd ik mij bewust en ik begon opnieuw, bij het begin, te lezen. Dat herhaalde zich een paar maal, maar toen deed ik afstand van den roman en ik ging doodmoe, achterover, in het zand liggen. Ik keek naar de lucht waar dikke wolken zich voortbewogen. Ik luisterde en hoorde het ruischen van de zee. Het vloeide aan en terug, het overstemde al het andere. Het licht prikte in mijn oogen, zoodat ik ze sloot. Mijn jas had ik

over mij heen getrokken, achter het duin hoorde ik den Wulp roepen. De bekende roman lag naast mij.

De deining van het water woelde in mijn gedachten.

Ik voelde den wind en ik hoorde hoe krachtig zich het water weggolfde, en het uiteenslaan van breede zeeën. Ik proefde de lucht die ik moest inademen, de smaak was zilt en zwaar. Ik was het mij bewust, dat er geen menschen waren, geen huizen, geen automobielen, maar wind waarin ik ademde en die mij streelde, de zilte lucht die mij prikkelde en de alle geluid overwinnende zee met haar ontzaglijke passie.

Van den slaap die nu moet zijn gekomen, herinner ik mij dan ook in de eerste plaats dat geruisch van de golven, en de minuscule spatjes die van het water over mij heen waaiden.

Maar als ik kalm word, door zoo op het strand te liggen, dan beteekent dat alleen dat ik de zakenreklames vergeet en de agenten die het verkeer regelen en de nummers die op de beugels der trams prijken, maar dat beteekent geenszins dat mijn ziel insluimert en dat ik genegen ben glimlachend wandelingen te volbrengen.

Als ik zoo op het strand lig, dan beteekent dat, dat mijn hart sneller klopt, dat ik iets verwacht, dat ik meen iets van de aarde te verstaan, maar ik voel mij eigenlijk onrustig door het gemis van zenuwspannende mechanieken. Maar indien er sprake is van onrust, dan is het toch een heerlijke, goddelijke onrust, die ik mij zeer bewust zou willen zijn. ik zou het bewegen van mijn borst willen zien en letten op die onrust, want het is een groote weelde waar ik mij gewillig aan wil overgeven: mijn onrust en het gevoel van eenzaamheid.

Ik moet dien morgen geweest zijn als een vondeling, of als een aangespoeld brok uit de zee, overgegeven aan de grilligheid van de aarde en den hemel. Hoe duidelijk hoorde ik den roep van den Wulp achter het duin; ik dacht aan een stem des roependen in de woestijn. Het is vreemd misschien, dat ik de eenzaamheid, waar ik tòch niet tegen kan, steeds zoek en cultiveer.

Maar ik werd gewekt door twee dingen.

In de eerste plaats was het alsof de waterstofjes die uit de zee kwamen, grooter waren geworden. Warmer en natter. En in de tweede plaats hoorde ik een geamuseerd lachen, dat mij, evenals de waterdruppels, bekend toescheen. Ik richtte mij op

en zag haar op korten afstand, dezelfde die ik gisteren een beetje wreed had gevonden.

Gelijktijdig ontdekte ik dat het was gaan regenen, en dat ik met mijn gesloten oogen en uitgespreide armen een vrij zonderlinge verschijning moest zijn. Ik was natuurlijk onmiddellijk bereid mijn eigenwaarde te beschermen, maar ik deed, door het vruchtelooze van die taak, een beetje verward. Bovendien amuseerde zij zich. Tenslotte stond ik toch nog erg vlug op en zeide: 'Ja, ik moet geslapen hebben en het regent!' Toen ik mijn jas aantrok begreep ik haar vreugde voldoende om mee te lachen. Zij zeide:

'Bewonderenswaardig zoo te blijven liggen! Weet u dat het al minuten lang regent?'

'Dan kan het niet erg geweest zijn', antwoordde ik, 'ik ben nauwelijks nat geworden. Maar dat neemt niet weg, dat ik u, voor het wekken, zeer dankbaar ben.'

Ondertusschen liep ik met haar door in de richting van het dorp, dat ik wilde bereiken voor de groote bui kwam. Maar dat lukte niet, en ik inviteerde haar, bij de 'Roode Vos' gekomen, om daar te schuilen. Ik was mij toen wel bewust dat zij koketteerde. Maar toch is toen het verlangen bij mij groot geworden, die vrouw te bezitten.

Maar komt dat alles niet voort uit een sentimenteelen aanleg dien ik als een erfstuk mijner familie meegekregen heb?

Later hebben wij elkaar toch weer ontmoet. En toen nog eens. Ik begon voorzichtig te informeeren naar dingen die ze mij openhartig beantwoordde, en ik luisterde en interpreteerde haar woorden, zooals iemand dat doet die verliefd is. Ze zeide, dat ze mij ook gezien had, toen ze haar vriend alleen weg liet gaan.

''k Vond je aardig', zei ze, 'maar je bleef in het huisje der ongenaakbaarheid.'

'Maar wat had ik dan, zonder me vreeselijk te blameeren, moeten doen?' vroeg ik.

Dat vond ze een zonderlinge vraag.

'Zooiets als een interview; - Kunt u mij ook inlichten aangaande de beroepsgeheimen van de vrouw? - Neen, daar kan ik geen antwoord op geven, wij vrouwen zijn al kwetsbaar genoeg.'

'Ik ben waarschijnlijk erg onhandig' antwoordde ik. 'Ik

bedoel in het algemeen. En in het bijzonder als het zulke zaken betreft.'

'Nogal!' zei ze. 'Anders begon je nu van onderwerp te veranderen. Maar laat ik je dan dit maar zeggen: als je werkelijk niets geestigers weet en je bent niet geheel ongevaarlijk, dan komt in de eerste plaats een sigaret in aanmerking.'

'Dus' zei ik, 'laten we dan nu een sigaret rooken.'

'Ja, laten we dat doen. Tenslotte is dat maar een matig honorarium. Je moet me dankbaar zijn.'

Ik heb haar toen gevraagd, waarom ze weer naar een nieuwe kennismaking verlangde. Dat was niet erg tactvol, bedacht ik, want ze zweeg pijnlijk. Ik dacht er aan hoe ik, nu ik weer iets geks had gezegd, dit weer kon goedmaken, maar zij was me vòòr. Ze zeide:

'Weer een nieuwe kennismaking!.... Ja, dat wìlde ik ook niet en toch sprak ik geen leugen toen ik je zei dat ik je aardig vond. Op dat oogenblik, begrijp me goed, vond ik jou aardiger. Ik wist toen nog niets van je af, dáárom! Ik wil, juist ten opzichte van die dingen, er geen doekjes omwinden. Nu, als ik zeg dat ik je aardig vind, is dat een banale uitdrukking, ik weet het, maar ik ken geen betere. Laat ik zeggen dat ik deze openhartigheid uit de gewone sociale ruïne gered heb, ik wil er dus voorzichtig mee omgaan en haar zoolang mogelijk bewaren. Voor het overige is het leven een vrij jammerlijke comedie tot het verkrijgen van maaltijden en jurken, en ik wreek mij op dit leugenachtige bestaan door dèze openhartigheid in mijzelf aan te moedigen.

Je kunt overigens gerust gelooven dat het verbreken van een band weinig pleizerig is. Misschien was ik ook wel anders tegen hem geweest, - ja, ik heb het nu weer over Gerard dien je met me zag wandelen -, als hij weer niet een van zijn meest gevreesde sentimenteele buien had. Nu loopt hij misschien te treuren, maar is te koppig om te schrijven natuurlijk.'

Ik voelde mij jaloersch worden en wilde iets zeggen, maar ze lei haar hand op mijn mond.

'Stil eens even....' zei ze, 'jij bent een lieve jongen.' En daarna zei ze dat wij beiden toch wel begrepen wat we wilden. Ik knikte, meer om niet dom te schijnen, dan wel omdat ik zoo duidelijk voelde wat ze meende.

'Juist,' zei ze toen, 'God ja, en we volgen den gewonen weg, een afspraak bij een kop koffie, een volgende bij een borrel,

de vijfde afspraak is bij een flesch wijn en we komen zeer duur bij de tiende terecht. Und das Glück rennt hinterher!'

Ik wilde haar antwoorden, ik wist echter niet hoe. Ik zocht naar mijn woorden.

Wij liepen geruimen tijd zoo naast elkander zonder verder te spreken, maar zij moet wel gezien hebben hoe ik naar mijn woorden zocht. Maar de woorden die ik zou kunnen spreken bleven met een onstuimig gevoel, als een hard brok in mijn borst. Maar toen ik tenslotte tòch iets zeggen wilde, viel ze mij bij het eerste woord in de rede.

'Neen,' zei ze, 'zeg jij nog maar niets. En geef me een arm. Zoo!'

'Je moet niet denken,' fluisterde ze toen 'dat ik met iedereen zoo ben, dat moet je niet denken. Maar laten wij eerlijk zijn.... en de vierde etappe benutten om naar het eind te springen. Vanaf de eerste gearmde wandeling, ineens naar.... Neen, stil, iets moet je me beloven.'

Ik voelde nu haar adem, die mij bijna overstroomde. Ik knikte en wilde het wel beloven. Zeg maar wat ik beloven moet!

'Als je bij me bent, nu.... of straks.... zeg dan niet dat je me liefhebt. Jij hebt mij niet lief.... en wat je zelf denkt over deze gevoelens, is zelfbedrog.

En.... en, knijp m'n hand niet fijn!'

Er was een krachtige wind komen waaien, het helmgras op de duinen stond naar één richting gebogen, er dwarrelde fijn zand. Het begon te schemeren, een strandjutter liep stapvoets naast zijn paard dat een lompen wagen voorttrok, en zocht naar iets. Verder was het strand verlaten van menschen. Er was een donker-grijze kleur en die bedekte de zee en het strand en de duinen, er was een zacht gefluit van den wind, en tusschen dit alles door liep ik met een brandend hart van verlangen. Ik werd dronken van den lieven geur dien ik vond, als ik, dicht bij haar, met mijn hand door haar haren streelde. Ik luisterde nauwelijks meer naar haar woorden die ze fluisterend sprak. Wat heeft ze toch allemaal gezegd?

Ik weet het niet, ik weet het niet. Ze zei héél nuchtere dingen, geloof ik, maar ik herinner ze mij niet meer.

Ik weet dat we eindelijk stil stonden, en zwegen, en dat onze oogen diep peilden naar iets groots dat wij beiden zochten.

'Dit is....', maar ze voleindigde dezen zin niet. Ze keek

me aan, alsof ze heel even ontdaan was, daarna, alsof ze mij nù pas ontmoet had, zei ze heel blij: ‘Dag....’

Haar armen om mijn hals en mijn kussen, die mijn angst overwinnen moesten, en de zee die een monotoon gezang liet duren, zoo ongeveer was ook mijn slaap geweest, toen ik door deze vrouw, en door den regen, gewekt werd.

Langzaam, als menschen, wien de tijd niet deert, zijn we naar huis gegaan. Zonder veel te spreken. Wel zei ik:

‘Nu gaan we naar je huis.’

Ze knikte toestemmend. Ik zei toen:

‘We zullen elkaar dikwijls ontmoeten.’

‘Je bent er nù. En de eerstvolgende uren ben je er waarschijnlijk òòk.’

Ik was getroffen door een lichten toon van weemoed in haar stem. Deze vrouw, waarvan ik slechts haar naam wist, Maria, (alhoewel ze Riet genoemd wilde worden) vond ik boven alle andere vriendinnen verheven, misschien omdat ik eigenlijk niets van haar begreep.

‘Ik weet wat je denkt’, zei ze, maar ze vergiste zich, en vervolgde: ‘Maar waarom zullen wij aan de toekomst denken? Er is heusch zooveel, dat ik wel graag zou willen, maar er is niemand die daarbij helpen kan, ook jij niet. Daarom.... heerlijk zal ik het vinden als je veel komt, maar spreek daar niet te dikwijls over. Liever heelemaal niet.’

Ze keek mij zeer dringend aan.

‘Vind je mij niet erg moeilijk?’

‘Lieve schat,’ zei ik, ‘lieve schat!’

‘Zie je, ik bedoel maar, nu kan ik alleen maar weten dat deze oogenblikken mij gelukkig maken, dat is heerlijk.’

Maar niettegenstaande deze woorden heb ik haar verzekerd dat ik haar dikwijls zou terugzien. We zouden samen een lange reis maken, ergens heen.....

Haar huis bleek een kleine villa te zijn, even buiten het dorp. Ik wist niet of ze alleen het huis bewoonde, of dat ze er eenige appartementen in gehuurd had. Ineens was ik daar erg nieuwsgierig naar, maar ik durfde het haar niet te vragen.

Het huis was als uitgestorven. Geen enkel gerucht deed mij vermoeden dat er ook nog andere bewoners waren. Toen zij een deur opende en mij een kamer binnenliet, deed ik geinteresseerd voor het interieur, niet omdat dit zoo bijzonder was,

maar om andere redenen. Het is een gewoonte van mij, om, als een vertrek waarin ik ontvangen word, mij nog onbekend is, eerder door de omgeving dan door de bewoners in beslag genomen te worden. Haar aanwezigheid zou echter een geheel andere aandacht doen veronderstellen, maar tòch liep ik haar kamer door, hier en daar, met schijnbare belangstelling, de dingen bekijkende.

Ook ontken ik niet een plotseling opkomende verlegenheid, die mij even van haar afhield en die ik camoufleeren wilde, door mij tot het interieur te bepalen.

Soms opende ik den mond bij het ademhalen. Dat waren de oogenblikken waarin ik, ontzet en verschrikt, stond voor de gedachten aan den nacht die nu komen zou.

Ik heb van haar kamer tòch niet veel gezien. Slechts enkele dingen troffen mij. Boven een bank hing een olieverfschilderij. 't Leek mij een portret van een morphiniste te zijn. Verder waren er ergens sigaretten en een mascotte temidden van een bekoorlijke wanorde. Een kleine, staande lamp in een hoek spreidde een zacht licht.

Ik hoorde een deur open en dicht gaan en wist dat ze de kamer uitging. Ik keek vlug om. Niemand! Toen ik hoestte hoorde ik het geluid alsof het van een ander kwam.

Tegen de wanden hingen doeken. Een eigenaardig parfum kwam uit de zijde van gordijnen en kussens. Ik begon het er vreemd te vinden en ging zitten nadat ik een sigaret had genomen. Ik dacht een oogenblik aan een papegaai.

Ik rookte en controleerde eindelijk mijn houding. Ik begreep dat het enthousiasme een weinig gedaald was en ik trachtte mij eenig air te geven. Zooiets mislukt mij immer. Ik glimlachte, nu zij er nog niet was en het dus niet zien kon, en ik voelde mijn oogen verstarren. Hoe zou iemand ter wereld nòg hopeloozer kunnen doen?

Toen hoorde ik de deur opnieuw opengaan en stond ze inèèns voor mij. Een donker zijden kimono met lichte, groote exotische figuren, teekende scherp de lijnen van haar lichaam. De blik uit haar oogen was streelend en zacht als de zijde waarover mijn handen gingen en warm als de gloed die door haar kleed heen mij duizelen deed.

Toen was, buiten haar, niets meer dan een zoete geur, en de warme kamerwanden, die uit het halfduister zich om ons heen sloten.

Is dit dan de genade in een menschenleven?

Is het niet demonisch, als de oogen niet meer zien, een stem te hooren die fluistert: ‘Je verlangt niet naar me.... je denkt het maar!....’

Het mag toch geen genade genoemd worden, als de laatste banden die mij nog aan mijn controleerend verstand binden, doorgesneden zijn!

‘Je verlangt niet naar me.... Je denkt het maar!....’

Het was heel laat toen ze een verlossend woord sprak.

‘Nu moet je gaan!’

Ik keek de kamer nog eens rond. De mascotte stond spottend op een laag tafeltje. Vreemd was mij die kamer weer. Ik was in een vreemd huis. Zij zelf was mij ineens weer vreemd. Ik achtte het gemeen dat ik haar plotseling weer wreed vond, ja dat ik zelfs eenige gelijkenis zag tusschen haar en het portret van de morphiniste dat boven de rustbank hing. Maar het is zoo! Het valt niet te ontkennen!

‘Nu moet je gaan!’

Alleen nog maar haar stem die ik kende. De zachte drang van haar lieve stem.

Toen ik weg ging, sloeg ze nog eens haar armen om mij heen.

‘Dag jongen, dag jongen.’

‘Dag....’ zei ik, ‘tot ziens....’

Ze gaf mij toen geen terechtwijzing omdat ik iets zei, dat volgens haar vroegere woorden, geen nut had, integendeel, ze liet me niet los, haar hoofd achterover gebogen, keek ze me vragend aan. Ze zei:

‘Wanneer?’

Maar wat moest ik antwoorden? Nu kon ze niet meer zeggen: ‘Ik heb aan dit oogenblik genoeg’, het oogenblik was voorbij, ik stond op het punt te vertrekken, ik verlangde bovendien vreeselijk alleen te zijn. Alleen zijn, in godsnaam alleen.

Toen ik er aan dacht dat ik hunkerde weg te komen, dacht ik ook of het misschien berouw kon zijn. Daarom herstelde ik mij. Berouw?

Maar wat moest ik antwoorden?

‘Je komt toch wel terug?’ hoorde ik haar zeggen.

Toen zag ik haar staan met zulk een hunkerenden blik in de oogen, zag ik tranen en hoorde ik een verstikte stem, en toen

bedacht ik mij dat deze vrouw alles had gegeven wat een vrouw te geven heeft. En ik beloofde, beloofde maar.

'Dacht je dat ik niet zou terugkomen? Dom kind! Dacht je heusch dat alles nu voorbij was tuschen ons? Morgenavond kom ik bij je, als ik terug ben van een bezoek. En ik zal den heelen dag aan je denken.'

'Ik zal op je blijven wachten!'

'Ja?.... ik kom zeker. Je bent een groot kind met wonderlijke, dwaze gedachten.... Maar ik kom terug, liefste!..'

II

Bij mijn geboorte heeft mijn vader den grooten familiebijbel genomen en daarin geschreven: '8 Mei 1913, is Johannes Gijsbertus geboren.'

En daaronder: 'Van nature is ieder mensch geneigd, God en zijn naaste te haten, maar God heeft met dit kind Zijne Bemoeienisse, want hij hechtte heden het teeken des Heiligen Verbonds aan zijn voorhoofd.'

Nadien heb ik steeds gehoord wat zonde is, mijn daden werden in strenge tucht gemeten naar het zondebegrip. Ik heb geleerd, wat zondigen is.

Een dag, nadat ik Maria in haar woning bezocht had, dacht ik, hoewel de banden die mij aan de leer mijner opvoeding gebonden hadden, doorgesneden waren, aan de zonde. Mij is voorgehouden, dat wij geboren zijn met het verderf in ons en dat het genade is, als wij verlost worden. Ik dacht aan genade en verlossing. Mij is met voorbeelden duidelijk gemaakt hoezeer een mensch valt die niet door God bewaard wordt. Wij zijn gepraedestineerd. En ik dacht aan de groote dwingende Macht buiten ons.

Toen ik bij haar was, had ik geen gedachten aan de zonde en het kwaad. Maar daarna, den volgenden dag, toen alles gedaan was, wat er komen moest, toen dacht ik er aan. Maar tegelijkertijd wilde ik wel, dat ik weer het stille, blijmakende en toch opwindende gevoel had van de vorige dagen.

Deze gedachten hielden mij bezig gedurende den tijd waarin ik naar een ander klein dorpje wandelde, - stiller nog en zeker minder mondain dan het plaatsje K. - om daar een vriend te bezoeken. Dat was den volgenden dag. En ook dien dag zou ik ervaren hoezeer ik te waken heb voor een overheersching van mijn bijna neurasthenischen aanleg.

Henk, mijn vriend, is het type van den normalen, nuchteren, mensch, reden waarom ik altijd graag met hem praat. Toen ik tegenover hem zat, zei hij na eenigen tijd:

'Beste kerel, je gaat zoo van de eene teleurstelling in de andere. Jij houdt natuurlijk niet van dat meisje, in zooverre had ze gelijk. Je weet mijn standpunt; op een vrouw moet je wachten!'

'En dan de gewone ontmoetingen in het leven? Dit van mij bijvoorbeeld, heb ìk het dan gezòcht?'

'Waanzin! Je bent, geloof ik, nog een kind, Johan! In de armen van de eerste de beste halve gare krijg je last van liefde. Overigens, het is niet zoo heel erg hoor! Maar jij hebt de lucht van de ouderlingenbank nog in je haren, en daarom, dit en je ingeblazen angst voor zonde, dupeert je in de liefde. Bij ieder zacht gevoel tegenover een vrouw murmureert je geweten en verwijt je jezelf dat je begint slecht te doen. Gelukkig vind je dan een verontschuldiging en je zegt: 'Ik heb haar lief!'

'Ik zou willen dat jij haar kende', antwoordde ik. Maar Henk scheen op zijn eigen gedachten voort te gaan.

'Jij kunt je opvoeding niet meer negeeren!' zei hij tenslotte bedachtzaam. 'Zooals de eenvoudigen van beurs en van geest absoluut niet durven te veronderstellen dat Blue-Band vast en zeker niet versch gekarnd is, dat begrip hebben ze door de reclame gekregen, zoo kun jij in je diepste wezen niet buiten een of ander determinisme!'

In dien toon bleef ons gesprek een tijdlang duren en de manier waarop Henk over mijn intieme gevoelens sprak, wekte bij mij een gevoel van wrevel; tenslotte was onze langdurige en warme vriendschap oorzaak, dat ik zijn woorden aangehoord heb, zonder verontwaardigd weg te loopen. Ons gesprek liep tenslotte vast in een wederzijds, min of meer wrevelig gevoel.

Na eenigen tijd:

'Kijk', zei ik, 'dat is de eerste vlieg al!'

'Waarachtig, een overwinterde vlieg!'

We bezagen het diertje alsof het een groot wonder was en zagen dan het lachwekkende van die al te groote aandacht en we lachten plotseling open en bulderend, en Henk gaf me een verschrikkelijken slag op m'n schouder en keek me met groote pretoogen aan.

‘'t Is voor het eerst dat wij elkaar hier in dit heerlijk oord ontmoeten, is het niet?’

‘Ja!’ antwoordde ik.

‘Ga maar eens mee jongeman, ik zal je eens een stuk laten wandelen!’

Zoo gingen we dan samen op weg. Een eindje buiten het dorp zagen we tusschen keurige akkers een klein stuk land, zoo slecht onderhouden, dat ik er bij stil bleef staan, omdat de groote ordeloosheid in het overige landschap dissoneerde. Al het andere, voorzoover het door menschen genomen was, getuigde van orde en ijver. Ook stond er op dat land een huisje, waarvan ik eerst dacht dat het verlaten was. Maar bij nader onderzoek zag ik geraniums achter een paar glasgordijntjes staan.

Ik wilde toen weer doorloopen, omdat het tenslotte een zeer onbelangrijk geval was, maar Henk pakte mijn arm, alsof hem plotseling iets te binnen schoot en zei:

‘Ik zal je den bewoner van dit huisje eens laten zien, we moeten daarvoor in de kapel zijn. Ken je onze kapel?’

Ik zeide, dat ik nog nooit eerder hier geweest was.

‘Dan gaan we nu naar de kapel!’

Ik was eigenlijk deze wandeling begonnen met een vaag gevoel van lusteloosheid. Een gevoel dat nu eerst plaats maakte voor een ander, een beetje interesse namelijk voor dezen man, die zoo kennelijk zijn eigendom verwaarloosde en midden op den dag in een protestantsche kerk te vinden was.

‘Wat doet hij in de kapel?’ vroeg ik.

‘Dat moet je zelf zien uit te visschen, ik kan het je niet zeggen. In ieder geval is het een halve gek of het is een Heilige. Misschien wordt geen mensch heilig bij z'n volle verstand.’

Ik beweerde dit laatste ook niet te gelooven.

‘Je hebt gelijk! Waar dan uit volgt, dat als iemand doorloopend heilig is, hij ook doorloopend getikt is. Hoe dan ook, hij, de man in de kerk, is niet erg lekker. Toch moet je niet denken dat ik hem veracht! Maar ik kijk raar tegen zoo'n kerel aan die zeer zuinig leeft van de opbrengst uit z'n hof, terwijl hij met een beetje meer ijver een zekeren welstand zou kunnen bereiken. Maar, zie je dat torentje daar? Dat is onze kapel!’

De kapel was, zooals alles hier, dichtbij. Ik wist dat ze veel door vreemdelingen bezocht werd vanwege haar hoogen

ouderdom en wegens het feit dat ze door de eeuwen heen bewaard was gebleven, ongeveer zooals ze eens werd gebouwd. Zeer toevallig was dit oude bouwsel in het verleden slechts één enkele maal, en dan nog maar gedeeltelijk, door brand vernield.

Toen we achter de kapel een deur openden, stonden we tegenover een man, die midden in een soort kolenhok iets met de daar aanwezige kolen uitstaande had. De man had een fijnbesneden gezicht en een krans van grijze haren, bijna als een aureool.

Henk had tot op dat oogenblik de leiding gehad, maar zonder nu verder op zijn initiatief te wachten, vroeg ik den man:

'We wilden graag de kapel zien, mag dat?'

De man richtte zich moeilijk op, langzaam, alsof ons bezoek hem niet zeer welkom was, en keek me aan. Dan kraakte een harde stem en ik hoorde mij toeschreeuwen, met een intonatie die dooven in hun stem leggen:

'Spreek wat harder, ik ben doof!'

Ik schreeuwde hem in het oor wat ik te vragen had en toen antwoordde hij kortaf: 'Jawel.'

En even later:

'Loop maar om, dan zal ik de deur opendoen.'

Gedurende dit korte gesprek had hij me steeds regelrecht in de oogen gezien. En inderdaad kon ik den waanzin, dien ik in dien blik meende te kunnen opmerken, niet negeeren. Maar hij was stellig geen blijmoedige dwaas, zijn gezicht stond heel strak, langs zijn mond lagen een paar diepe groeven. Hij heette ons niet welkom, zooals toch de gewoonte is in deze streek, het scheen integendeel, alsof hij zich in zijn verbeelding een plek gereserveerd had, waarbinnen niemand hem mocht benaderen. Het was duidelijk, hij ging alleen om de deur voor ons te openen.

Toen was ik dan in de kapel. Ik voelde allereerst een verzorgde, maar uiterst verzorgde, een holle, onwezenlijke, verlatenheid, die altijd om antieke voorwerpen hangt, welke nooit of weinig meer gebruikt worden. Het geluid van onze stappen kaatste terug en vulde de gothische hoogte van de kapel. Het duurde even voordat ik den indruk van een enormen grafkelder kwijt was. Ik voelde mij beklemd, ook al om dien dooven man, die mij maar wantrouwend bleef bezien. Zijn handen hield hij van zich af, waarschijnlijk om zijn kleeren niet vuil

te maken, maar op mij maakte het een indruk alsof ze van een gorilla waren. Ik moet dus bekennen dat ik mij opgelucht voelde, toen hij uit mijn nabijheid verdwenen was. Henk zei: ‘Dat is 'em! De man uit dat huisje. Hij is den geheelen dag in deze kerk en neemt den eigenlijken koster al het werk uit handen. De man doet alles, als hij maar in de kapel kan zijn. Kijk, hij heeft kans gezien om dat stuk achter den kansel bij elkaar te lijmen uit oude fragmenten die in de consistoriekamer bewaard werden, en dat kon waarachtig niemand eerder voor elkaar krijgen. Zie je wat ik bedoel? Dat daar!’

Henk wees mij aan wat hij bedoelde en fluisterde:

‘Je moet tòch zien hem te spreken te krijgen! Ik zou wel eens willen weten hoe jij over hem denkt!’

Maar ik had heelemaal geen bijzondere interesse voor den man en ik knikte tegen Henk, met de kennelijke bedoeling zijn uitleggingen te doen eindigen. Ik begon langzaam over de steenen graven te loopen omdat ik den man met zijn rare manieren liever vergeten wilde. Buiten hem waren hier dingen die veel en veel meer de moeite waard waren, dacht ik. Dit kerkje wàs wonderlijk mooi, het bezat een oud en zeldzaam gaaf interieur.

Ik heb lang naar die beelden staan kijken. Ik vroeg me af, waarom juist een vrouw de bazuin moest blazen, ik vond dat onwaarschijnlijk en vermoeiend voor zoo'n teer beeld. Vrouwen moeten niet op bazuinen blazen. Maar hoe mooi waren die geplooide kleeren!

Ik dacht: - Gisteravond was er een andere vrouw, ook in een ruim kleed! Maar die vrouw was naakt, haar naakte lichaam werd bedekt door zwarte zijde met groote, exotische figuren. Dit beeld heeft maar een ontblooten schouder en een ontbloote borst....

Ik schrok zóó van deze gedachte dat ik snel even om me heen keek, alsof anderen in staat zouden zijn mijn overdenkingen te hooren. Ik voelde het bloed naar mijn hoofd stijgen. Ik schaamde me.

In godsnaam - dacht ik -, laat ik daar nu niet aan denken. Hier niet! Hier niet!

Ik herhaalde deze woorden, terwijl ik voor het orgel stond, maar het gaf niet veel. Ik keek om naar Henk, maar dien zag ik niet, tenslotte was ik daar blij om. En ik keek een beetje opgelucht, toen ik wist dat niemand mij bespieden kon. Ik

wilde volgens een kalme methode, mij van die wellustige gedachten afhelpen, en begon kalm aan de functie van het orgel in den kerkdienst te denken. Dat hielp aanvankelijk.

Maar niet geheel. Want ik bedacht dat dit orgel breede accoorden spelen zal, dit orgel zeker, omdat het oud is en waarschijnlijk mooi van klank, en de gemeente zal boeien. Of zeer snelle fuga's die weer verdwijnen tot steeds kleiner en zwakker trilling, totdat ze niet meer bestaan dan voor wien ze bestemd waren. Eigenlijk kunnen die tonen dan niet meer herhaald worden, dat is voorbij. Zooals de uren van dezen nacht.....

Het was om radeloos te worden! Ik werd blijkbaar dus geobsedeerd door die èène voorstelling! En ik wilde die gedachte niet. Waarom moest ik er juist weer zòò aan herinnerd worden, terwijl ik in een kerk was? Ik wendde mij van het orgel af, opgeschrikt door het vallen van kolen. Schep voor schep hoorde ik ze van den vloer schrapen en ergens brokkelig invallen. Dat was natuurlijk die doove man.

Die doove man werkte maar door!

Waarom moest die halve gek me zoo aankijken? Juist speciaal mij? Onverschillig keek hij, en streng als een portier uit een museum. Er is toch niemand die iets aan me kan zien? Ik had liefgehad en daarna was ik in een kerk. Nu, wat beteekende dat? En wat zou die man er van weten?

Ik wendde mij dus vol verachting van de engelen af! Ze bleven achter, vol beweging in hun roerloosheid, en straks zouden ze weer muziek maken en op hun bazuinen blazen, en de gemeente zou er naar luisteren. Maar ik wendde mij af. Ze bleken niet eens sterker te zijn dan een nacht van liefde.

Maar machtiger was er toch iets anders.

Plotseling - ik begrijp soms niet hoe plotseling kleine gevoelens bij mij rijpen tot machten - werd ik door het interieur van de kerk overstelpt. Van Henk bemerkte ik niets meer. Iemand zat op een oud kussen in de bank van den kerkeraad. Dat was Henk.

Het glas in de ramen was gebrandschilderd door onbekende kunstenaars, eeuwen geleden. De versieringen waren simpel. De ramen werden hooger in mijn aandachtig bezien. Ze kregen met alle profielen en reliefs in het eikenhout, de overrompelende majesteit van het schoone. En dit was de genade, met haar groote macht.

Ik betastte de banken en de deuren en het lage hek. Mijn handen gingen langs lijnen die met smaak en gevoel waren gemaakt.

Hoe mooi vond ik dit alles. Ik werd als het ware aangeraakt door de driften van de mannen die dit eeuwen geleden gemaakt hadden.

Ik vond het plotseling zoo mooi, dat ik eerbiedig en ontroerd door de kerk liep. Werkelijk kon ik toen iets begrijpen van dien man, die van zijn welstand offerde om hier te zijn, waar het hem was toegestaan, deze materie te onderhouden. Ik begreep dien man een weinig, maar helaas, van mij zelf kan ik niets anders begrijpen dan dat ik een hopelooze neurasthenicus ben! Een zenuwzieke, een dwaas, erger dan die man!

Want op dat oogenblik gebeurde er iets!!

Toen ik de leuning namelijk van den kansel aanraakte en de trappen opliep om beter te kunnen zien hoe 'n schoon profiel daarboven was, toen trok ik mijn schouders heel even op, het was een uiting van eerbied - en zoo, met opgetrokken schouders, hield ik mijn adem in.

'Wat moet het gemakkelijk zijn,' dacht ik, 'om in zoo'n omgeving stichtelijke woorden te zeggen tot de gemeente, die daar om je heen zit!'

En daar voor mij lag een groote bijbel. Een Pieter Keur.

Ik stond voor dien bijbel, die mij, door zijn omvang, en door de oude letters, en door de schoone taal, die ik goed kende, tot lezen dwong.

Dit was dus de plaats van de predikers, eeuwen en eeuwen lang had op die plaats een prediker gestaan. Beneden waren uitgesleten grafsteenen, grijs-blauw, met een eigen klank als er menschen over loopen. Boven die steenen was het donkere, strakke eikenhout. Ik voelde mijn ontroering tot diep in mijn ziel.

Maar is het niet werkelijk krankzinnig? Want toen geschiedde het!

Ik raakte de oude bladen van den bijbel aan en sloeg er voorzichtig van om. Ik begon de oude letters en de oude woorden te lezen. Ik las:

> 'Is er een hand vol koren op de bergen, de vrucht daarvan zal ruischen als de Libanon, en die van de stad zullen bloeien als het kruid der aarde. Zijn naam....'

Maar dan hoorde ik mijn eigen stem, die mij tenslotte wakker riep, ik greep naar mijn hoofd, en bracht een hand voor mijn mond, want daar beneden zag ik Henk en dien dooven man. Zij moeten verwonderd geluisterd hebben. Henk die overal mee spot, en die man die kennelijk niet goed wijs is en die nog naar boven stond te kijken, alsof hij verwachtte nog meer te zullen hooren. En een gehoortrechter hield hij in zijn oor, en hij staarde me aan.

Doodelijk verschrikt, ontzet over mijn krankzinnigheid, ging ik vlug den kansel af. Ik wist van verlegenheid niet wat te doen. Was ik dan waanzinnig dien dag? Ik had daar hardop, met ontroerde stem gelezen! Hoe, in Godsnaam, kan dat!

Ik ben toen den kansel afgegaan, en liep over de steenen van de graven en wilde - ik wist niet hoe ik mijn figuur redden kon - weer beginnen mij, - hoe zou het mij gelukken! - te bepalen bij iets dat ik het eerste zag, om dan plotseling en heimelijk te verdwijnen.

Maar ineens stond die doove man naast mij.

Ik keek hem vlug even aan, maar zag toch dat hij glimlachte. Om zijn dunne lippen was een beetje dwaze lach, maar niet spottend of gevaarlijk, neen hij scheen mij toe zielsgelukkig te zijn. In zijn hand hield hij een zakdoek en veegde tranen weg. Hij legde een dunne hand op mijn schouder. Dat werd mij ondraaglijk en ik keerde mij min of meer abrupt van hem af. Hij bemerkte het niet, geloof ik. Ik keek om waar Henk toch was, ik wilde weg, naar buiten in de zon. Maar Henk zat daar ergens en keek vol belangstelling naar ons en zijn gezicht stond heel ernstig.

Voor ik de deur bereikte, klonk als een bevel de stem van dien ouden man in mijn ooren:

‘Blijf nog even! Je hebt nog niet alles gezien!’

Even later, toen ik het na een korte overweging, toch maar beter vond mij aan dien man over te geven, vervolgde hij:

‘Toen je zooeven den kansel opging, dacht ik, - Wat moet dat daar! -, want ik pas op de kapel weet je, en doe dingen die een ander zoo niet ziet. Ik ben de verzorger van de kapel en zorg ervoor, dat de temperatuur hier goed blijft, anders bederft het hout op den duur. Daarom moet je me niet kwalijk nemen dat ik dacht: - Wat moet dat daar!’

Ik antwoordde dat ik hem niets kwalijk nam en ik zag nog steeds zijn groote blijdschap. Ik dacht: - Laat iedereen toch

begrijpen, dat die waanzin van zooeven voorbij is! Ik ben een normaal mensch en ik wil weg, om mij te controleeren..... Mijn God, mijn God, dat komt door alles waarover ik den laatsten dag gedacht heb!....'

De doove man begon weer te praten. Hij zei:

'Je moet er niet van schrikken! Twee keeren heb ik dit meegemaakt. Den eersten keer was het de oude dominee, die mij teekeningen aanwees van de kapel en die een keer alles vergat toen hij achter het orgel zat en Bach speelde. Iederen dag speelde hij Bach en altijd weer de Dorische Toccata. Totdat hij eens de slotaccoorden niet meer spelen kon. Ik luisterde zooals altijd en verbaasde me, dat hij het niet verder kon. En een paar keeren begon de oude dominee z'n slotaccoorden te spelen, zonder dat hij er uit kwam. Hij eindigde dien dag zijn Dorische Toccata heel vreemd. Toen hij van het orgel kwam zei hij tegen me: 'Joris, een mensch wil wel eens iets meer dan mogelijk is. Dat doet de kapel, Joris, jij weet het wel!' Dat was dien eenen keer, toen ik het van den dominee heb meegemaakt en ik dacht niet dat ik het nòg eens beleven zou. Iedereen noemt me, als ze denken dat ik het niet hooren kan, een beetje gek. De koster die z'n centen verdient, en mij voor de boel laat zorgen, ook. Maar.... toch is er dus nog iemand die alles vergeten kan om de kapel.... Jongeman....'

Hij nam me bij m'n arm en fluisterde:

'Als iedereen zòò over je spreekt, dan is het alsof je niet heelemaal alleen bent als je eens tegen iemand kunt zeggen: Jij begrijpt het wel!....'

Dit hoorde ik me toefluisteren.

Ik voelde me evenwel vreemd in zijn gezelschap. Maar mijn angst verdween toch meer en meer. En ik heb nog veel gezien van dingen die in kasten en donkere hoeken verborgen werden, en die tòch nog tot de kapel hoorden.

Langzamerhand begon ik echter naar Henk te verlangen, hij is een nuchter, en een verstandig mensch. Ik moest mijn schaamte overwinnen en wilde met hem praten.

Toen ik met Henk terugkeerde, spraken we echter weinig. Ik kon het gevoel niet van mij afzetten dat ik met mijn eigen rechter wandelde. De meening van Henk, dacht ik, is de meening van den normalen mensch. Ik zei:

'Kun jij dat nu allemaal begrijpen?'

‘Ja,’ antwoordde hij, ‘ik geloof dat het zòò is, als je werkelijk liefhebt. En wees maar blij dat je ertoe in staat bent!’

En dat was het vreemde, dat er toen iets van me af viel. Ik kon weer denken, zonder me verder te schamen over m'n gedrag in die kapel, ik kon weer gewoon praten.

III

Dien avond liep ik terug naar mijn eigen dorp. Het was alsof een nieuwe stilte over de wereld kwam. Het laatste rumoer over de dingen werd in dien komenden avond uitgevaagd. In de schemering zag ik nog juist den weg.

Er waren nachtegalen die begonnen te fluiten. Of waren het merels? Zooiets zou ik toch moeten weten! Ik keek naar vele dingen, ik zag in de schemering de bosschen en zelfs de duinen, waarvan de ruggen zich in ronde vormen tegen den hemel afteekenden.

Hier en daar zag ik op het land nog een enkel mensch, die het laatste flauwe schijnsel van den dag benutte om iets te doen.

Maar meer en meer deed zich in mij een sloopende vermoeidheid gelden, die heviger werd naarmate de gebeurtenissen van den dag, fantastischer omlijnd, terugkwamen. Ik voelde een lichte hoofdpijn komen.

Dit stond mij duidelijk voor den geest: toen ik in de kapel voor het orgel stond, waren mijn gedachten bij een vrouw Maria, en een nacht van liefde. Ik dacht toen aan haar omarming. Met haar ben ik in die kerk geweest, maar hoe zou het nu verder moeten gaan?

Bij ons afscheid, dien nacht, heb ik beloofd terug te zullen komen, in den komenden avond zou ze op mij wachten. Ik dacht er over na, maar was het niet met mijzelf eens over de manier waarop ik haar zou doen weten, dat ik nìet zou komen.

Voortdurend was dit in mijn gedachten. Ik peinsde: - Ja, ik ben dus met je in die kerk geweest, maar daarom durf ik nu niet meer bij je terug te komen, je zult wel tevergeefs moeten wachten, want ik dùrf niet! En ik begrijp wat je bedoelde toen je zei: - Spreek me niet over de toekomst! - Het zal dus gaan, zooals je wel voorvoeld hebt en zooals je eindelijk toch niet gelooven kon. Je zult tevergeefs wachten, ik durf niet te komen. Want ik weet, als ik nu naar je toe ga, dat dan

eerst recht mijn foltering beginnen zal, dat ik dan afgemarteld zal worden door een woest berouw. En ik, met mijn rampzaligen aanleg, wat moet ìk tegen zulk een razernij beginnen?

Neen, neen, neen! Ik kom niet! Maar ik denk vanavond aan je, omdat je op mij zult wachten, op mij, die een week in je leven is geweest. Je zult luisteren of je me ook hoort, maar de uren zijn voorbij, ik kan ze niet weer terugroepen. Zooals de muziek van dien ouden dominee voorbijgegaan is, die de Dorische Toccata speelde, zooals de muziek van die bazuinblazende engelen, zoo is het voorbij. Blijf jij maar op je bank, het kan niet anders, en kijk maar naar je grijnzende mascotte. Of naar je zwierige, trage, pronkende goudvisschen. Je zult misschien schreien, misschien vloeken, maar ik durf niet, ik durf niet!'

Zoo dacht ik en ik wilde wel, dat aan de wandeling geen einde kwam. Of dat ik den tijd kon stil zetten, zoodat het uur nooit zou aanbreken waarop zij zou beginnen te wachten.

Ik besloot tenslotte een brief te schrijven en deze in haar brievenbus te doen. Ik zou haar vergeving kunnen vragen en iets beloven voor de toekomst, als een bepaalde herinnering vervaagd zou zijn.

En ik heb dien brief onder tranen geschreven en ben toen naar huis gegaan.

Maar ziedaar het jammerlijke en zwakke!

Toen ik voor haar deur stond, bonsde mijn hart in m'n keel en ik heb aangebeld, en ik heb dat armzalige briefje vernield. En toen zijzelf de deur opende, onderdrukte ik vergeefs een kreet van blijdschap en nam haar in mijn bevende armen....

Petri

I

Met den avond kwam de korte schemer over het schiereiland. De kleine kade werd verlaten; de bootjes, geverfd in bonte kleuren, schommelden aan hun touwen als dansmeisjes voor Savigny. Op een klein houten vlot lag een tros touw en een erg oud, zeer roestig anker. Verder was er wat droomerig licht, melancholiek verslagen door de groeiende duisternis, de geuren van allerlei coquillages en wier, en de spatters van de opkomende maan op de rotspunten.

De zee rimpelde naar het strand toe, steeds breed en ernstig, totdat ze met een zoet geruisch - alsof ze trots allen ernst toch met de barre rotsen coquetteerde - er tegen uitvloeide en weer terugkeerde. Zoo begon het om tien uur in den avond en zoo was het, sterker misschien, maar niet veel sterker, om één uur 's nachts; de zee deinde, de bootjes dansten, de maan scheen en de sterren blikkerden boven de laatste zware zuchten van een vluchtende mistral; toen de nacht kwam had het liefdesspel, begonnen in den avond, nog geen einde gevonden. Van wat er in zoo'n nacht geschiedt, weet men niet veel.

Wat kan er in zoo'n zwoelen nacht geschieden? Misschien niet meer dan dat er een vreemdeling gekomen is, die gezocht heeft naar een plaats om er te slapen. Een bundel kleeren had hij bij zich; toen hij tot de uiterste punt van het schiereiland was gekomen, legde hij dien bundel neer en keek uit.

De vreemdeling was klein, mager en gekleed in een blauw linnen jasje en een broek van dezelfde stof; zijn voeten staken in versleten espadrilles. Dien nacht kwam hij aanzwerven en den volgenden morgen lag hij er. Op het kleine houten vlot lagen niet alleen het oude anker en de tros; het hoofd van den vreemdeling rustte op het touw, het lichaam, gekromd als een vraagteeken, warmde zich in de zon. Ergens lag het bundeltje kleeren. De man sliep. Geen enkele nieuwsgierige blik wekte hem.

En is zoo'n begin niet goed? Men moet bij nieuwe vriendschap niet meer dan een naam weten, de rest komt later, tegen den tijd dat de vriendschap er niet meer is. Deze hier heette Petri. Hij kwam in een zomerschen nacht en lag als een lamgeschoten vogel op de kust van het schiereiland. Toen het later bleek dat hij goed visschen kon, heeft hij hier en daar wel een paar frankjes verdiend.

De kennismaking tusschen hem en mij was nogal zonderling. Ik zat met een kleinen jongen in een bootje dat weliswaar met een sterk touw aan den oever verbonden bleef, doch zeer tot vermaak van den kleine, gemakkelijk kon schommelen. Wij waren in een vriendelijke stemming toen Petri mij aansprak. Hij vroeg of ik Hollander was; hij had mij zooeven hooren praten. Op mijn bevestigend antwoord zei hij, niet zonder vertoon van ijdelheid:

'Ik ben ook een beetje Hollandsch!'

Om dit te bewijzen, streek hij den kleinen jongen over diens zijïge haren en sprak een paar keer een liefkoozend, Hollandsch woord, met licht-sentimenteele intonatie. Hij lachte zoo vriendelijk mogelijk, al viel dat door het gemis van twee voortanden niet mee; zijn oogen waren echter goedig (blauw en goed!) zoodat de jongen zonder zich af te wenden hem bleef aankijken. Terwijl Petri het kleine hoofd bleef streelen, zei hij: - Potfedom!.... Potfedom!....

Ik knikte hem enthousiast toe en moest toen nog méér Hollandsche woorden aanhooren. Petri was er dermate trotsch op, dat hij er na zijn derde glas bij 'Joseph' nog af en toe over begon te spreken en daarom waarschijnlijk, zonder erg, mijn sigaretten oprookte.

Kort na deze kennismaking, toen hij mij een enkelen keer opzocht, was hij reeds door de geheele visschersbevolking geaccepteerd. Weliswaar kon dit niet verhinderen, dat hij altijd

iets van den vluchteling in zijn blik behield, soms een gesprek kon afbreken door ingespannen den weg af te zien, naar de dichtstbijzijnde kroeg kon gaan, of zelfs haastig verdwijnen, bijvoorbeeld als het bootje met vreemdelingen aankwam. Soms ook had hij belangstelling voor zaken, die hij op andere oogenblikken scheen te vermijden.

Om geschenken te kunnen geven ging hij op roof uit. Hij stal natuurlijk dingen die hij zelf prachtig vond, zooals stukken koraal, bootjes in flesschen en dergelijke snuisterijen, daarmede een grenzelooze onverschilligheid voor wetten en verordeningen demonstreerende; hij hield zich niet aan maat, noch kende, zoo te zien, eenig doel, hij deed alsof hij slechts te leven had van de zon en den wind. 's Avonds, om half elf meestal, ging hij naar zijn vlondertje om er den nacht door te brengen. Hij beweerde dat hij liever dààr sliep dan in een bed.

‘Zoo'n bed,’ zei hij, ‘zoo'n bed....’ Merkte hij het bed op, dan gingen zijn blikken snel door de kamer en hij liep naar de deur.

‘Een bed is te warm, zei hij. - Neen, een bed is niet goed voor me. Wat mij betreft, ik slaap maar liever buiten.’

‘Die planken zijn hard, makker!’

‘Ja zeker, en een bed is zacht. Goeden nacht en de groeten aan Madame....’

Een onvergetelijke herinnering heb ik aan een bepaalden avond met Petri overgehouden, een avond, dien ik mij misschien later in steeds overdrevener proporties ben gaan voorstellen, zoodat het als een herinnering aan moord geworden is.

Hij kwam mij 's avonds halen, omdat er geen maan was en een weinig lauwe wind; het was aarde-duister.

‘We gaan een loup vangen,’ zei hij, ‘als u wilt.’

Ik vroeg of hij groote krabgarnalen had. Ja, die had hij in een emmer bij zich. Wij namen ieder een hengel en monteerden die, daarop gingen we naar buiten. Het licht van de zaklantaarn was alles waar we bij konden zien, en dat was weinig.

Toen we aan het haventje gekomen en tot den uitersten rand van het steigertje waren gegaan, sloeg Petri een groote garnaal aan beide haken. Wij doofden het licht van de lantaarn en in een absolute duisternis, onder volkomen stilzwijgen, begonnen wij te visschen. Na een uur zwegen wij nog steeds, onze zenuwen waren echter gespannen, voor en achter ons was een diepe, bewegende zee die we hoorden doch niet zien kon-

den. Eindelijk werd de eerste en eenige loup van dien avond gevangen. Doch dat is allemaal niets en heeft eigenlijk geen belang.

Wat er toen gebeurde beteekende iets anders. Toen namelijk de loup den hengel omboog en vreeselijk geweld maakte, vloog Petri op. Hij flitste de lantaarn aan en stond gebogen naast mij, zijn armen hield hij even voor zich uit, zijn vingers gekromd als klauwen. De loup gaf na een tijd den strijd op en kon met eenig overleg uit het water worden geschept. Dat scheppen deed Petri. Maar eenmaal in zijn handen, sloeg het beest zóó onverwacht en met zulk een kracht, dat de aalgladde roover weggleed en op den steiger viel. Met een enkelen slag zou hij weer in het water terecht gekomen zijn, als Petri er niet geweest was. In een oogwenk, met een almachtige beheersching van zijn lenig lijf, als een kat, stortte Petri zich op den visch, zette zijn overgebleven tanden achter den harden kop en schudde het dier bijna onmerkbaar, doch krachtig. Toen ik iets hoorde kraken, stond hij op. Hij hield steeds de loup tusschen de tanden en klauwde met zijn nagels nog in de slijmerige huid. Daarna, toen het beest in de mand lag, sloeg hij het met het heft van zijn mes, tot de visch geheel dood was.

Ik had onderwijl de lantaarn genomen en hield deze boven mij om toe te zien wat er gebeurde. Het licht bescheen zoo den kerel die achter de mand op de knieën lag, een hand om den visch geklemd. Hij keek mij aan. De mondhoeken hield hij omlaag, de mond half geopend. Van zijn lippen droop het vischslijm. In den geopenden mond zag ik opnieuw het ontbreken van de twee voorste tanden. Het vischslijm lag als een glibberig web over zijn gelaat, een draad was er voor één zijner oogen gespannen. Petri keek naar mij op, vijandig, wreed en troebel, alsof hij dronken was. Ik had de grootste moeite mijn afkeer meester te blijven, had hem van mij af kunnen trappen; evenwel, ik stond roerloos met de lantaarn boven het hoofd. Petri spoog langzaam, kwijlerig en sullig, alsof hij plotseling de beheersching over zijn spieren verloren had en werkelijk beschonken was, iets uit zijn mond. Met afschuw stootte ik haast van zelf de eenige Hollandsche vloek uit, die Petri ook kende, waarop zijn gezicht weer tot een lach vertrok. Gelijktijdig kwam de maan van achter de rotsen, een helder schijnsel over de zee werpende. Ik knipte de lantaarn uit. De zee was zwart met een enkele zilveren baan, de contouren van de rotsen bleven duister tegen den lichtenden achtergrond van

den laten nachtelijken hemel. Ik keek eerst om mij heen, daarna weer naar Petri. Het scheen dat in het korte oogenblik het vijandige uit zijn oogen verdwenen was; met een doek deed hij moeite zich het vischslijm uit het gezicht te vegen. Een vreemd en ondeelbaar oogenblik kreeg ik het gevoel of ik van den dood gered was.

'Ja, ja!....' Hij wilde blijkbaar iets zeggen. Ik wist evenmin de spanning geheel te breken en zocht naar wat woorden. Ik zei iets over de maan en dat het nu te licht geworden was. Tenslotte was het maar een gewone vischpartij. Petri haalde diep adem.

'Het is genoeg, niet?' zei hij, 'we gaan slapen, niet? Voordat ik iets antwoorden kon, liep hij reeds weg, liep hij sneller en sneller vluchtende den steiger af en weg. Waarom?

'Petri!!!!' riep ik hem nog achterna. Ik zette de handen als een trechter voor den mond en schreeuwde nog eens, van den steiger af over de haven naar het duistere punt waar hij bezig was in te verdwijnen: 'Petri!!!.... Petri!!!....' Hij gaf geen antwoord. In den nacht hoorde ik het wegstervende geluid van zijn vluchtende stappen, haastig en doelbewust, ik hoorde hem draven, struikelend nu en dan, steeds harder en harder loopende, totdat zijn stappen niet meer te hooren waren. Ik luisterde nog even; daarna viel er, niettegenstaande het geruisch van de zee, een plotselinge doodsche stilte. Ik keek om mij heen en zag wat er door Petri achtergelaten was; de hengels, de emmer met de groote krabgarnalen, de zaklantaarn en in de mand: de loup, de eenige die wij dien avond gevangen hadden, morsdood met een stuk van achter den kop weggebeten. Ik begon alles in te pakken en bracht het weg.

Den volgenden morgen ontmoette ik Petri weer. Evenwel, toen stond hij in mijn keuken en had knoflook en vele specerijen, witten wijn en een handvol gedroogde vruchten noodig. Hij stond, alsof er niets bijzonders geschied was, de loup te bereiden en vertelde er bij.

II

De visschers van het schiereiland komen en gaan; weinigen blijven er voortdurend wonen. In den winter zijn er de blijvers, de anderen komen niet vóór Mei; dat wil zeggen: in den winter wonen er vijf gezinnen. Dat is alles. Er staan zeven huisjes, dat is ook alles. Maar bovendien zijn er twee kroegen

die van Mei tot October de kosten voor een geheel jaar goed maken, want dan komen de visschers.

Het schiereiland is slechts door een zeer smalle landtong aan het vasteland verbonden; achter deze landtong zijn de zoutwinnerijen; enorme witte heuvels in een witte woestijn van zout; boven deze witte vlakte spant zich de hemel strak blauw, en laait de zon vlammende als een vormelooze, reusachtige brand. Boven de zoutwinnerijen spettert het licht, het zout schittert en weerkaatst een bijtende hitte op de kerels die met naakte bovenlijven, in rijen van tien, doorwerken; ze hakken de harde korst tot poeder, verzamelen dit en bouwen er heuvels van. Het zeewater verdampt in de zon en men vindt weer zout; de wereld kan zonder zout niet bestaan en ieder mensch moet wat te doen hebben. Zoo zijn er die leven van de zoutwinning, ze hebben gezichten als maskers, hun haren zijn geel, hun huid lijkt aangevreten door chemicaliën, chloor of salpeter. Om vier uur in den middag gaan de kerels heen, ze gaan om hun wijn te drinken of hun vrouwen te omhelzen; maar den volgenden dag zijn ze er weer.

De landtong naar het schiereiland is smal en vervelend. De zee, links en rechts, lijkt daar een moeras en is een kweekplaats van ongedierte. Er dansen wolken muskieten boven en er zijn groene slangen die het brakke water verkiezen. Dan komt het schiereiland met zijn rotsachtige kust en zijn enorme parasoldennen. De grond wordt rood en geel, de kleur der klei van het schiereiland; er woedt een razernij van kleuren, harde kleuren, rood en geel en blauw en groen. Op het einde van het schiereiland staan de weinige huisjes waar de blijvers wonen. Twee huisjes staan westwaarts, honderd meter van het haventje waar weer vier andere huisjes en de beide kroegen te vinden zijn. Honderd meter in oostelijke richting, tegenover de twee groote rotsen, die men ‘les parents’ noemt, omdat één grooter is dan de andere, staat nòg een huisje. En dat is alles.

In het huisje, tegenover vader en moeder, woonde de vrouw Maria, bij wie de meeste visschers die des zomers kwamen en die maanden lang om de kleine haven verblijf hielden (ze sliepen doorgaans in een groote loods, even van de kust af) heul en troost vonden als ze het noodig hadden; Maria was, zoo het geviel, hun moeder, hun zuster of hun minnares. Soms was ze alles tegelijk; ze streek de kerels door hun verwilderde haren, stopte hun kleeren en ging met ze slapen. Ook kookte ze een voortreffelijke soep. Maria was geëerd, niet zoozeer om-

dat ze zoo buitennissig met de liefde omsprong, maar eerder omdat ze zich zeven jaren lang door haar wettigen man had laten afranselen, voordat deze tijdens een verschrikkelijken storm verdronk. Zij had hem al dien tijd op zijn wenken bediend en zich nooit over zijn mishandelingen beklaagd; maar toen hij aanspoelde, slechts gekleed in een blauw linnen broek, vergoot ze geen tranen. Ze keek onbewogen naar het lijk en knikte toen tegen de omstanders. ‘Hij is dood!’ zei ze. Daarna ging ze haar laatste zorgen aan hem besteden, ze sprak met den pastoor en zorgde voor de begrafenis van haar verdronken echtgenoot. Zonder innerlijk blijkbaar veel te veranderen, werd ze heel spoedig de vriendin van bijna alle visschers die op het eiland den zomer doorbrachten. Ze was nog niet eens zoo oud, toen Petri op het eiland kwam, even in de dertig, maar ze leek wat ouder. Ofschoon ze nogal dik was, vonden de visschers haar knap, haar lippen waren vol en gevoelig, haar donkere oogen schitterden spotlustig. Ze had ravenzwart haar.

En dit nu is mij van Petri bekend geworden: *hij wàs een moordenaar.*

Toen hij vier maanden op het eiland had doorgebracht, vertrokken de meeste visschers en werd de kleine nederzetting alleen nog in stand gehouden door de blijvers die de huisjes bewoonden; slechts vier of vijf vreemden bleven nog eenigen tijd in de loods achter. Toen Petri er vier maanden was, ging hij op een avond naar het huisje tegenover de twee rotsen ‘les parents’, en vond er Maria. Hij was niet veel bijzonders, Petri, hij miste twee voortanden en hij was mager; een zwerver die toevallig hier aan was komen loopen. Hij praatte over het weer en zij gaf antwoord en toen Petri een langdradig verhaal deed over het vangen van tweehonderd kilo's maquereaux, joeg ze hem niet weg. Ze zei: ‘Kom binnen en drink een glas rooie wijn.’ Petri eindigde zijn verhaal en ging naar binnen.

‘Zooals U wilt,’ zei hij en hing zijn pet aan een stoel. ‘Dit heb ik meegebracht,’ vervolgde de kerel, zonder aan zijn vervelend verhaal van de maquereaux te denken en gaf haar een pak met twintig oursins, die hij in een krant had gewikkeld. Het waren, stuk voor stuk, zeldzame exemplaren, ieder zoo groot als twee mansvuisten.

‘Oh, là là!.... zei Maria en knipte er een dozijn van open. Ze aten ze samen met wittebrood, en dronken witten wijn.

Maria vroeg hem toen waar hij vandaan kwam. Hij zei:

‘van Bretagne.’ Natuurlijk is dat zoo, dacht Maria, maar hij wil er liever niet over spreken. Daarom vroeg ze ook niet waarom hij juist naar hier gekomen was. Ze zei: ‘Wat zie je er uit, je moet je kleeren eens wasschen!’ En toen:

‘Is dat alles wat je hebt?’

‘Neen, ik heb nog meer.’

‘Geef mij dan je vuile kleeren, ik zal ze voor je wasschen!’

‘Zooals U wilt, Maria.’

Onderwijl aten ze de zee-egels, na het eerste dozijn de rest. Er kwamen nog twee andere mannen uit de loods bij; ze dronken rooien wijn, maar toen de zon onderging verdwenen ze met een armzwaai. ‘Tot ziens en wel bedankt, hè!’

‘Tot ziens,’ zei ook Maria, en Petri zei: ‘Tot ziens!’

Die twee gingen weg, maar Petri bleef dien avond en dien nacht en verder bleef hij alle dagen en nachten, die daarop volgden, zooveel er hem nog gegeven waren.

Maria zorgde voor hem als een moeder en Petri nam haar zorg en haar liefde, zoo men het liefde noemen mag. Overigens deed hij gewoon: hij werkte met mate en zat uren op een steen voor het huis van Maria. En Maria dacht er niet aan hem tot werken aan te sporen; ze zorgde toch maar voor hem. Verder werden de nachten werkelijk te koud om ze nog langer op den steiger door te brengen met het hoofd op een tros. Maar Petri werd onrustig, iederen keer als Maria des avonds de deur dicht deed en de luiken voor de vensters sloot. Hij keek dan rond als een gevangen dier en scheen te overleggen hoe hij ontsnappen kon. Na een zeer grooten strijd die hem voor de keus stelde weg te gaan, voor goed, of te blijven, voor goed, had hij geen kracht zich tegen de verlokkingen der liefde te verzetten en bleef hij binnen. Nadien had hij er geen moeite meer mee, hij had zijn keus bepaald: hij bleef en Maria werd zijn laatste liefde.

Maar in een nacht, men kon niet anders denken dan dat iedereen sliep, werden er stemmen gehoord in de omgeving van het huisje waar Maria woonde. Petri, deze geluiden bemerkende, vloog, waanzinnig van angst, uit het bed en luisterde. De stemmen verwijderden zich echter zonder dat een der beide menschen had kunnen hooren wat er gesproken was.

‘Wat is er?’ vroeg Maria.

‘Houd je mond!’ Petri deed een paar stappen naar de deur. Hij gebaarde woest tegen de vrouw die zich half had opgericht. Maria zweeg, ze dacht aan haar man, die haar vroeger

bij zijn leven wist te slaan als ze niet precies deed wat hij gebood. Petri zou haar niet slaan, natuurlijk, hij had deze vrouw liefgekregen, als men dat zoo zeggen kan van iemand die alles gaf wat hij aan vereering geven kon, hij was zacht tegen haar en stil-eerbiedig; nu gebaarde hij dat ze te zwijgen had.

Toen de stemmen verstierven, kwam hij tot zichzelf. Hij schaamde zich kennelijk toen hij weer de stem van Maria hoorde.

Niemand wist hoe dikwijls het leven van Petri reeds veranderd was. Toch vond hij bij Maria weer een huis en onderscheidde zich in geen enkel ding, behalve in zijn nerveusen angst, van de medebewoners van het schiereiland; hij zat op den steen voor het huis, precies zooals alle andere mannen voor hun huizen zaten, en hij dronk zijn wijn; hij sliep met het hoofd op de pet, lang uitgestrekt in de zon, als het uur dat men siësta noemt, gekomen was: hij ging ook uit om te visschen als er mulets gesignaleerd waren, hij zocht oursins en Maria verkocht ze en stond in de stad met een mand waarin trossen van ieder twaalf oursins. Voor het geld kochten ze wat ze noodig hadden en daar ze niet alles noodig hadden, spaarde Maria er van. Zoo deed iedereen en zoo deden zij. Ze dacht wellicht niet aan de vriendschap die ze anderen ook gewend was te geven, en zoo gul geschonken had, maar ze zei Petri eens naar Nicolini te gaan die een boot te koop had voor driehonderd francs. Ze had garen gekocht, deze Maria, en breide een sardines-net; en Petri, als het niet anders kon, werkte als een paard. Hij trok hardnekkig de gammele boot die hij leende, tegen de golven in, zette in den avond de korven uit waar hij murènes in vangen wilde en haalde ze 's morgens weer op. Vóór zes uur in den morgen lagen de murènes op de markt in de stad. Zoo deed iedere visscher en zoo deed Petri.

Het eigenaardige gevolg van dezen toestand was dat Petri een zwijgzaam mensch werd, die den omgang met anderen meer en meer ging vermijden; de menschen, die hij vroeger gaarne bezocht, ging hij uit den weg, hij vroeg noode iets te leen en voegde zich slechts bij de anderen als hij een slaapplaats zocht in het middaguur, omdat er maar èèn plaats was waar de wind niet kwam en waar men van den weg af lag. Voor de kleine bevolking van het schiereiland was hij een ongezellig mensch geworden, sedert hij zijn intrek bij Maria had genomen; aan deze vrouw scheen hij zich met lijf en ziel verkocht

te hebben, het is dus ook niet meer dan billijk dat deze zelfde Maria zijn ondergang zou worden. De verandering van Petri werd dikwijls het onderwerp van gesprek onder de visschers; dat hij met de vrouw Maria samen was, deerde niemand, zelfs de vrouwen niet. Als het zoo voorkwam hielpen de vrouwen Maria en Maria hielp ook, als het noodig was.

Toen het winter werd, sleepte Petri de boot, die hij altijd geleend had, op den wal en meerde die stevig vast, teneinde haar voor de stormen te beveiligen. Daarna ging hij haar grondig repareeren. Tegen den tijd, dat hij met dit werk klaar was, ging hij naar Nicolini en kocht diens boot voor tweehonderdvijftig francs. Ook die sleepte hij op den wal en ging haar verzorgen. Hij gebruikte teer voor de kiel, het bovenstuk schilderde hij lichtgroen, de schilden, die aan voor- en achtersteven boven de boot uitstaken, verfde hij rood. Met zware, zwarte letters, vervolgens, schreef hij langzaam een naam op den voorsteven: Maria. Zoo heette voortaan de boot van Petri.

III

Waarom kon dat niet goedgaan? Bij alles wat Petri deed, werd het gevaarlijker voor hem. Hij kon uitgaan of thuisblijven, maar de ellendige winter kwam onherroepelijk met zijn matelooze regens, zijn verschrikkelijke stormen en donderbuien. In dien tijd vergingen er twee zeilschepen onder de oogen der eilandbewoners.

Het water spoelde, roodgekleurd, van de heuvels; de zee was gekleurd van dat neerstortende water; al wat blauw was verdween uit de lucht en een vuil-grijze, donkere massa waaide laag over het eiland. De booten werden dan ook hooger op gesjord, ook moest dus de ‘Maria’ in grooter veiligheid gebracht worden; maar wat gaf het? Petri bracht zijn boot een stuk verder het land in, ze werd zelfs met luiken afgedekt. Maar soms kwamen er weer dagen van zon en scheen het behagelijk te zijn.

In dien verschrikkelijken tijd waren er de twee, in de loods achtergebleven, jonge kerels, die Maria vriendelijk vroegen om verzorging; ze betaalden er redelijk voor. Twee maal per dag kwamen deze nu bij haar eten en ondergingen de vijandige zwijgzaamheid van Petri. Ze bleven de lange avonden, speelden kaart met Maria (Petri weigerde met een norsch hoofd-

schudden, mee te spelen) en dronken hun flesch wijn. Het was een fout van die twee dat ze geen rekening hielden met Petri.

Petri maakte echter nooit een duidelijke aanmerking op hun aanwezigheid, hij werd alleen stiller en kwaadaardiger. De verdrongen woede nam de vriendelijkheid van zijn wezen af, er bleef niet anders over dan een onbeduidend, klein en afschuwelijk leelijk mannetje. Iederen dag dien God gaf zag Petri de kerels binnenkomen; tot dat oogenblik ging alles goed, maar het steeds weer terugkeerende moment van hun binnentreden moest hij moedig dragen; hij vloekte niet, hij beklaagde zich niet, maar als met een giftigen priem werden zijn zenuwen geraakt, hij voelde een doordringende pijn diep in het hart, hij kreeg een krampgevoel in zijn slapen, een verlammend, knagend gevoel was plotseling overal; toch ging hij met hen aan tafel zitten en at mee, onbeduidend en stil.

Waarschijnlijk vond Maria, juist omdat ze tot deze voor haar duidelijke jaloezie volstrekt geen aanleiding gegeven had, er eenig behagen in; ze streelde haar gevoel van eigenwaarde. De vrouw maakte dan ook geen einde aan deze dagelijksche bezoeken (wat heel ongewoon en voor alle anderen van het eiland onvergeeflijk geweest zou zijn) maar zelfs deed ze tegen de beide kostgangers luidruchtiger dan ze eigenlijk bedoelde. Die, op hun beurt, precies wisten hoe Maria vele eenzame visschers, al was het misschien uit deernis, ter wille was geweest.

Petri zag dit alles ernstiger. Hij verdroeg den toestand vele weken lang, maar noch aan den winter, noch aan de gesteldheid in het huis van Maria kwam zoo maar een einde; de stormen buiten en binnen zouden als een Godsoordeel komen aanrazen. Petri werd langzamerhand, in zijn afwezigheid, bespot; Maria, die zijn woede op den duur niet aardig meer vond, deed wel niet mee aan dien spot, maar verbood dezen evenmin. Er bleef, ook van dien spot, iets achter dat door de huid van Petri drong en zijn bloed verdierf.

Toen tenslotte de brutaalste der beide mannen, na het drinken van veel wijn, in het bijzijn van Petri afscheid van Maria nam, door haar op den mond te kussen, en zij hem slechts lachend afweerde, was het einde spoedig gekomen.

Nadat de twee jonge kerels, goedig spottend (wellicht hadden zij uit verveling het mannetje willen plagen, zijn onvriendelijk zwijgen moest daar wel haast toe leiden) het huis verlaten hadden, ging Petri hun spoedig na, na vooraf Maria geboden te hebben binnen te blijven. Ze gehoorzaamde, ten deele

omdat zij hem niet nog meer wilde ontstemmen, zeer wel begrijpende, dat de plagerijen plotseling te ver gegaan waren, óók echter omdat zij Petri niet tijdens hun samenwonen had leeren begrijpen; ze was tenslotte een domme vrouw die zich onder het juk van een man wilde buigen.

De beide mannen uit de loods waren nog vol plezier over de geslaagde grap, toen ze door Petri werden ingehaald. Zonder een woord te spreken plaatste deze zich voor den eenen en zag hem aan. De lach van den jongen visscher bestierf toen hij het moordlustige gezicht van Petri zag, de oogen waren bijna dichtgeknepen maar door de oogharen heen, schitterden ze van wraaklust, de onderkaak hing neer, de ontbrekende voortanden lieten een donker gat in den afschuwelijken mond. De jonge kerel stamelde een paar woorden, doch werd doodsbleek bij het zien van het geopende, kromme zeemansmes. Hij bleek niet zeer moedig te zijn en liep bevend van angst achterwaarts. Zonder zich voor iemand over het misbaar te schamen, begon hij luid te schreeuwen om hulp, waarop de ander zich bij hem voegde om hem in een gevecht bij te kunnen staan. Zoover kwam het echter niet, daar op het hooren van de kreten: 'Moord!! Moord!!' Maria haar woning verliet, en luid Petri!! Petri!! roepende, op de mannen toe ijlde. Toen Petri het geluid van deze vrouw hoorde, wierp hij het mes met kracht in de richting van zijn vijand, keerde zich om en vluchtte als een schuw beest van deze plaats. Hij kwam niet terug.

Den volgenden dag deden die beide mannen iets, waardoor zij blijk gaven vreemdelingen op dit eiland te zijn: zonder vooraf Maria om raad gevraagd of ook maar haar gewaarschuwd te hebben, gaven zij het voorval aan bij de gendarmerie. Toen de gendarmes bij Maria kwamen, loog ze hemel en aarde aan elkaar om Petri te redden. Er was niets te redden. De politiemannen vonden ergens een blauw jasje met een zeemanskaart er in, waarop de naam: Jean Donnizetti vermeld stond. De commandant liet de foto, die er op geplakt was, aan Maria zien en vroeg wie dat was. Zonder aarzelen antwoordde Maria: dat was Petri. Twee der politiemannen knikten elkaar veelbeteekenend toe en zeiden: 'Dat is dezelfde!' Ze lieten Maria onder bewaking achter en gingen heen om te telefoneeren. Na eenige oogenblikken kwamen ze terug met de order, Petri, koste wat het kost, te arresteeren, want Jean Donni-

zetti, wiens foto wel bekend was, werd al ruim een half jaar gezocht wegens moord op een zeeman in Brest.

Toen Maria in verzekerde bewaring was gesteld, kwam er nog een zestal gendarmes bij, gewapend met karabijnen, en die mannen begonnen zorgvuldig het eiland af te zoeken. Dat kostte hun een vollen dag, ze vonden echter niet den man dien ze zochten, doch met dierlijke hardnekkigheid speurden ze verder.

Het ging toen zoo met Petri.

Hij had geen tijd gehad om zijn vlucht voor te bereiden, integendeel toen een jongen van Joseph, den kroeghouder, na uren zoeken hem was komen vertellen dat er gendarmes waren, sloop hij de schapenkooi, waarin hij den nacht had doorgebracht, uit en kroop over een rots, zich gedekt houdende tegen rietkragen die langs het strand hoog opgroeien. Even verder verdween hij in het bamboe. Hij had geen voedsel en geen drinken, hij had niets dan een blauwe broek en een paar versleten espadrilles, zijn bovenlijf was onbedekt. Op de wegen heeft hij zich niet gewaagd; niemand heeft hem daar gezien. Hij moet door boschjes en tusschen de ontzaglijke steenklompen doorgeklommen zijn, zich deerlijk aan de als lianen afhangende braamstruiken verwondend. Zoo, wegvluchtende uit de kleine nederzetting, waar hij een half jaar tevoren aan was komen zwerven, kwam hij maar zeer langzaam verder. Wat hij tegen den dorst gedaan heeft, weet niemand, maar waarschijnlijk heeft hij een soort kruid in den mond genomen, dat de eigenschap bezit den dorst te lesschen; voor zijn honger is hij terecht gekomen bij een wijnboer, die van zijn schuur uit gezien heeft hoe Petri een aantal vijgen van een boom plukte en die at met een verwonderlijke gulzigheid. De schuur stond te ver van het huis verwijderd om met succes den kerel toe te schreeuwen, op te houden met zulke hoeveelheden dure vijgen van den boom te plukken; bovendien bleef Petri er maar even. Toen de duisternis inviel, heeft Petri de moerassen bereikt die links en rechts van de smalle landtong, zich honderden meter uitstrekken. Later gevonden sporen wezen uit dat hij door het water is gewaad en een rustplaats heeft willen vinden tusschen het riet. Hij heeft het er toen koud gehad en weinig kunnen rusten, want in die omgeving zijn er wolken muskieten.

Den volgenden morgen kwam de zon bloedend op en bleekte de zoutvlakte tegen de nog donkere lijnen der bergen. De rijen

heuvels, die tegen de vele regens met roode dakpannen bedekt waren, stonden als oude monumenten op de lichtende vlakte. Tusschen deze monumenten stonden mannen in blauwe uniformen en gewapend met karabijnen; ze hielden scherp het moeras in het oog. Het was nog zeer vroeg, toen Petri er uit kroop en zich tusschen de zoutheuvels wilde verbergen. De mannen in uniform kwamen nu te voorschijn, ze riepen hem toe halt te houden. Maar Petri gehoorzaamde niet; hij wilde zijn vrijheid, hij rende terug naar het moeras.

'Halt, of er wordt geschoten!!'

'Halt!! Halt!! Halt!!'

Petri hoorde het wellicht niet eens, hij voelde zich in gevaar en liep door. Nog een twintig meter was hij van het moeras verwijderd.

De commandant van de gendarmes zag het, hij wilde hem niet opnieuw laten ontsnappen; reeds meer dan een half jaar zochten ze naar den kerel. De vent had gemoord. De commandant gaf bevel den vluchteling, zoo mogelijk, door een schot in het been te verwonden. Toen de gendarme den trekker van zijn karabijn overhaalde, daverde het schot over de witte vlakte der zoutwinningen. Door het misleidende licht waarschijnlijk, miste de kogel de plaats waar zij bedoeld was: de beenen van den man. Maar toch werd Petri getroffen. Hij stond plotseling stil en hief de armen omhoog; zijn gelaat kreeg een uitdrukking van grenzelooze verbazing toen hij één keer luid een naam riep: Maria! Toen draaide hij zich achterwaarts om en sloeg tegen de harde zoutkorst. De gendarmes vervoerden het lijk naar een politiebureau van de dichtbijzijnde stad.

Nooit heb ik geweten waarom hij gemoord heeft. Een tijd lang heb ik hem gekend en eens hebben wij samen een loup gevangen, maar ik wou dat ik méér van Petri te weten had kunnen komen.

Liefde en wijn

Het geslacht Rossini was op het eiland even bekend als het getemde wilde varken Ki-ki, dat suikerklontjes at uit de handen van alle vriendelijke menschen, die in Calvi tijd vonden om hun pastiche te drinken in de befaamde kroeg ‘La Cave Bleu’.

De Rossini's hadden evenwel meer tijd noodig gehad om hun populariteit te vestigen dan het varken Ki-ki; met het eten van suikerklontjes was het hun niet aangewaaid. Ze hadden, naar ik meen en volgens de verhalen die over de Rossini's op het eiland in omloop zijn, nimmer naar roem en eer gezocht, maar toen het bleek dat ze met eenige bewondering werden bekeken, voelden ze zich toch voldaan.

Wat ze wèl gedaan zouden kunnen hebben? Nu ja, vroeger, ten tijde van de Vendetta, hadden ze geschillen nogal bloedig uit de wereld geholpen en met evenveel fanatisme hadden ze nieuwe veeten in het leven geroepen. Maar zooiets deed zoo ongeveer iedereen. Buiten dat echter hadden de geweldenaren uit Lumio gewoekerd met het vuur dat hun in de donkere oogen gloeide, met den rooden gloed der liefde die hun hart op jongen leeftijd reeds in vuur en vlam zette. Vervolgens was er nog hun dagelijksche levenshouding. Als ze iets ondernamen deden ze het fanatiek, besloten ze niets te doen, dan moest men lang zoeken voor men weer iemand tegenkwam die zoo innig luierde als een Rossini; stonden ze daarentegen voor een soort overmacht, dan, om het even of die macht hemelsch of aardsch was, waren er geen grootere waaghalzen dan zij.

Denk niet, dat wij, die een koud land moeten bewonen, zoo maar het bijzondere van die Rossini's zouden zien. Wij hebben daar het gezicht op verloren. Zoo te zien, leefden ze als ieder ander in Lumio en Lumio is een stadje als zoovele andere kleine stadjes aan de kust van het eiland; het ligt tusschen Calvi en l'Ile Rousse; tachtig meter boven de baai.

Die Rossini's nu hadden de mooiste wijngaarden, ze kweekten de zwaarste trossen, bereidden een witten wijn, die donkerder, ernstiger en zwaarder was dan de andere witte wijn. Een kwestie van plukken, persen of bottelen, een kwestie van den kelder misschien. Dat doet er niet toe, want in Holland wordt geen wijn verbouwd. Verder doet het er niet toe, omdat ze ook de grootste en hechtste booten hadden om mee ter vischvangst te tijgen, ook sleepten ze de wijdste netten door het pure water van de blauwe zee.

De vrouwen van die kerels waren anders dan andere vrouwen. Natuurlijk waren ze dat, want hun zonen zouden hun gade van het einde der wereld, laat staan van het einde van het eiland halen, als het noodig was op die uitzonderlijke manier hun liefde te bevredigen. Meestal echter vond een jonge Rossini een mooi meisje dichter bij huis, want het bloed van de Rossini's was diep in verschillende families doorgedrongen. En het kan niet anders, de kinderen die ze kregen waren jonge Rossini's.

Die apen wisten al heel vroeg indruk te maken op de overige jeugd door het volbrengen van onbesuisde vertooningen, die niet veel anderen hen konden nadoen. Ze sprongen over de onmogelijkste rotsen en waren zelfs niet voor een murène bang. Al zagen ze ook nog zoo'n zeldzaam groot exemplaar, als ze konden sleepten ze het monster met hun drietand wel tusschen de steenen vandaan en uit het water. Precies zooals ze het de ouderen hadden zien doen, stampten ze vervolgens den kop tot een slijmerige en bloederige pap en staken een touwtje door de wond. Zoo brachten ze het doode beest naar boven, om het de bestemming te geven, waar alle murènes voor geschapen zijn: de bouillabaisse.

De Rossini's leken op het land, dat ze bewoonden. Dat land steigert om Lumio op met hooge, woeste bergen, waarvan de hoogste toppen zelfs in den zomer de sneeuw niet kwijt raken. Natuurlijk is dat irriteerend, maar een mensch uit Lumio ziet het al niet meer. Tegen de lagere heuvels groeien cactussen bij honderden. Misschien wel bij duizenden; die cactussen bloeien

rood als andere bloemen allang uitgebloeid zijn. Om Lumio heen zijn terrassen, waar de wijnstok in de zon heet geblakerd wordt; het starre, gloeiende licht, de warme zon en de geur van de maquis doen iets aan de druif, het begin van den wijn.

Dan zijn er nog citroen- en sinaasappelboomen en veel tamme kastanjes. Als waren het rustplaatsen voor eerwaarde patriarchen, zoo staan de roerlooze, grijze en stille olijven in den versteenden bodem, tot hoven bijeen.

Meestal schijnt de zon fel en onbarmhartig op de naakte bovenlijven van de mannen, die dezen grond moeten bewerken.

Maar als de zon zóó fel is, dan is het goed rusten in de donkere schaduw. Men zoekt zoo nu en dan de koele plaatsen en drinkt den tweeden drank, dien God den mensch geschonken heeft; over het algemeen wordt de wijn hier liefdevol gedronken. En dus met aandacht.

Voor wie een ruw en onbekwaam drinker is, zou het goed zijn hier in de leer te gaan. Want veelal is het den mensch van nature niet gegeven den wijn te drinken zooals het gedaan wil zijn.

Wordt er een meisje geboren dan heerscht er misschien niet zoo'n trotsche vreugde als bij de geboorte van een jongen, maar de vreugde is teeder. De vrouwen toonen zich aangedaan en kussen de voetjes van de boorling, ze zeggen een beetje geëxalteerd: O nina nana à mio sperenza, of iets anders, ze brengen kleinigheden mee die het kind tegen nare dingen als kinkhoest of mazelen moeten beschermen. De mannen openbaren alle vrouwelijke eigenschappen, die een man heet te bezitten en staan als balletdansers om de reusachtige wieg. Daarna gaan ze waardig naar het vertrek, waar glazen en flesschen blinken.

De vader van het meisje heeft echter nog meer gedaan.

Hij heeft van den laatsten wijnoogst een gedeelte gekeurd, gebotteld en de kurken, nadat ze stevig in de flesschen zijn geslagen, van een donkerrood lak voorzien. Hij zou zich schamen als hij niet minstens honderdvijftig flesschen had gevuld met jongen wijn. Die flesschen krijgen dan een primitief etiket en worden zorgvuldig opgeborgen. Later, als het kindje een vrouw geworden is, zal ze trouwen. En dan zal deze wijn gedronken worden op het huwelijksfeest.

De naam nu, die Jean Marcella op de strookjes papier schrijft, die hij bij de geboorte van zijn dochter op de wijnfles-

schen plakt, is de meest vrouwelijke, de meest geëerde naam die de wereld ooit gekend heeft: Maria.

De Marcella's koesteren bij het opgroeien van hun dochter Maria een vreemd ideaal, namelijk dit: Maria zal een ontwikkelde vrouw worden. Eenige rivaliteit met de Rossini's is aan dit ideaal niet vreemd. Ze hebben dezen wensch heel langzaam uit de luiers gewikkeld als het blijkt dat Maria een vlugge leerlinge is en op school met eerbetoon wordt overladen. Als het zoover is, gaat ze naar het vasteland, om in de stad te studeeren. En dit nu had nog geen enkele Rossini kunnen bereiken.

Het moest allemaal naar een bepaald goed einde gaan. Maar het gaat naar een heel ander goed einde, wijl een jonge Rossini, en wel de panter Pauli, verliefd wordt op het meisje Maria.

Overigens: dat Pauli verliefd is, mag geen wonder heeten.

Maria is opgegroeid tot een bloem. Teedere lijnen teekenen haar jong lichaam als getrokken door de hand van een groot, maar zeer verliefd kunstenaar. Ze is slank, beweegt zich als wiegende op een ranken stengel, die de bloem van haar jeugd boven alles uitdraagt. De zachte rondingen van haar meisjesfiguur zijn in overeenstemming met een gevoeligen, eenigszins breeden mond; ook in overeenstemming met den lokkenden gloed, die in haar oogen brandt. Ze is een jonge, donkeroogige vrouw van haar verrukkelijk land geworden, ze wil, evenals dit land, begeerd worden en begeert zelf met een felle, naakte eerlijkheid, die wonderen van liefde zal kunnen verrichten of misschien de wezens, die aan haar voeten liggen en nog zullen liggen, tot bloedens toe zal kunnen pijnigen.

Is ze wreed? Of is ze barmhartig?

Ze heet Maria, ze heeft geleerd ingetogen te zijn en breidelt haar driften als ze zeventien jaar geworden is. Een jaar later is ze ongenaakbaar voor alle mannen, een godin der deugd. Zoo is haar uiterlijk althans.

Maar haar oogen en haar mond loochenen dit uiterlijk volkomen. Daarom misschien worden er zooveel mannen verliefd op het meisje, mannen uit de stad en mannen van het eiland. Ze is wreed noch barmhartig, deze Maria, ze is een vrouw.

Natuurlijk is ze intelligent. Daarom is ze in de stad om er iets te worden dat de roem van de familie Marcella, die even-

als de Rossini's in Lumio wonen, zeer zal moeten verhoogen. Meer dan op al zijn andere kinderen heeft Jean Marcella zijn hoop en verwachting op zijn lieve dochter Maria gevestigd.

Reeds wordt er met heimelijke trots over Maria gesproken. Niet alleen in het gezin van Jean Marcella, maar ook bij de andere Marcella's, zelfs hier en daar bij families die toch eigenlijk weinig belang hebben bij de eer, waarmede Maria haar ouderlijk huis zal kunnen tooien. En eerlang zal die trots niet heimelijk meer behoeven te zijn, maar een titel, verbonden aan haar naam, zal een niet te loochenen feit zijn en openlijk, ondersteund door een wettelijke erkenning, gedragen mogen worden. Is het niet als een decoratie?

De jonge panter Pauli heeft lak aan een titel.

Hij wil het meisje en daarmee uit. De Rossini's weten dit en hebben er heimelijk plezier om; ze vinden dat Pauli gelijk heeft. Hij is een jonge kerel, moedig, ondernemend. Hij is lenig als een panter, zoekt zijn eigen weg en kent geen discipline. Niettegenstaande dit vecht hij om het bestaan en hij lacht graag en dikwijls. Dan schitteren zijn tanden in het licht; hij heeft tanden om te bijten, gaaf, wit en sterk. Hij kan luieren als de beste, maar op gezette tijden werkt hij als een duivel.

Zoo is Pauli.

Hij vloekt als de storm de korven, die hij voor het vangen van kreeften heeft uitgezet, dreigt los te slaan. Dan trekt hij zijn boot door de golven en redt de korven. Hij is een razende duivel als het water zijn boot tegen de rotsen dreigt te verpletteren. Hij schreit van verliefdheid om Maria, die hij aanbidt. Hij vloekt verschrikkelijk op de ellende, dat hij haar niet bezit en op de nog grootere ellende dat ze nog een paar jaar in de stad zal moeten blijven.

Er komt bij dat hij Maria maar zelden ziet, want slechts één keer in de maand is Maria een dag thuis. Dat is genoeg voor Jean Marcella, den vader van Maria, maar te weinig voor Pauli Rossini die drie booten heeft, maar niet de vrouw op wie hij verliefd is.

Om dit alles hebben de Rossini's pleizier. Ze weten wie het winnen zal, maar hoe Pauli het voor elkaar zal krijgen is voor hen een geheim. Overigens praten ze er niet over; er zijn nu eenmaal dingen die je moet kunnen afwachten, waar je vooral niet over moet praten. Eigenaardig is de houding van de vrouwen in de familie Rossini. Die hebben geen deernis met

Pauli, maar met een lichtweemoedigen glimlach schudden ze het hoofd over Maria; het is met háár dat ze deernis hebben; Pauli, zoo denken ze, zal natuurlijk precies doen wat hij doen moet.

Zoo doet Pauli.

Hij maakt van zijn hart geen moordkuil, maar gaat naar vader Marcella om over de smart te spreken, waar hij onder lijdt. Maar vader Marcella kent geen deernis met den verliefden panter en zegt dat hij over een paar jaar maar eens terug moet komen. Pauli zegt dat hij Maria te lief heeft om nog een paar jaar te wachten en dat het jammer zou wezen ook, want als hij werkelijk zoo lang zou moeten wachten, zou hij in dien tijd zeker van smart gestorven zijn.

Marcella antwoordt: hij gelooft niet aan zulke nare dingen. Hij zegt dat geen mensch aan liefde doodgaat en dat Pauli over een paar jaar maar eens terug moet komen.

'Je komt me toch vertellen dat je mijn Maria wilt trouwen, als ik het goed begrijp?'

'Ja,' antwoordt Pauli, 'en geef me haar alsjeblieft, anders sterf ik.'

'Onzin, je blijft leven en vangt tonijnen. Mijn dochter is nog niet zoover dat ze eindexamen kan doen. Ná dat examen kun je terug komen en dan mag je haar van mij hebben. Als ze jòu tenminste hebben wil!'

Pauli kijkt den wreeden vader smeekend aan.

'Is dat alles wat u mij te zeggen hebt? Kunt u mij niet meer beloven?'

'Dat is meer dan ik ooit een ander zou beloven, jongeman. Drink je een glas wijn mee?'

'Alsjeblieft, mijnheer Marcella, zooals u wilt.'

'Goed, praat dan over iets anders. Maria krijg je voorloopig niet!.....'

Maar hij krijgt Maria wèl!

De panter loert op zijn prooi. Als Maria den daaropvolgenden Zondag uit de kapel komt en langs een klein paadje, dat danig den grooten weg bekort, naar huis wil gaan, springt tot haar grooten schrik een slanke, jonge kerel uit een ouden, krommen kurkeik en veert lenig voor haar op den weg, buigt in de knieën door, neemt zijn 'barette basque' voor haar af, maakt met zwier en gratie een buiging en zegt:

‘Goeden morgen, Maria!’

Waarop Maria hem in stomme verbazing aankijkt, haar hand in een schrikbeweging voor den mond geprangd; maar dan, omdat ze intelligent is en dus gevoel voor humor bezit, om het operettegeval begint te lachen. Weldra voelt ze zich gevleid door het waagstuk, dat de jongen voor haar ten uitvoer heeft gebracht. Met minder verwijt in haar stem dan ze in haar eersten schrik van plan was te toonen, antwoordt ze:

‘Goeden morgen, Pauli.’

Meer zegt ze niet.

Ze had wèl meer moeten zeggen, of geen goeden-morgen moeten wenschen, want nu was haar lot reeds beslist. 's Menschen loopbaan wordt soms door kleinere dingen dan een geamuseerd ‘Goeden morgen, Pauli’ in andere banen gestuwd. Maar Maria is evenmin als iemand anders meester over haar eigen leven en spreekt waarlijk vriendelijk tegen Pauli.

Nu verandert het tooneel.

Pauli doet geen levensgevaarlijke dingen meer, integendeel, hij is bezig zijn leven te redden.

In den tijd dat hij het meisje naar huis brengt, maakt hij een afspraak haar dienzelfden middag nog te ontmoeten om vervolgens mèt haar een wandeling te maken naar de Capo d'Occi, een klimpartij van een vijfhonderd meter.

Corsica telt vele knappe jonge mannen, maar in Lumio is geen jonge kerel knapper, vuriger en kinderlijker dan Pauli. Natuurlijk is hij te lui om heelemaal naar Capo d'Occi te klimmen; dat wist Maria ook wel toen ze hem beloofde mee te zullen gaan. Ze gaan den berg op, samen gezeten op een muildier met lange ooren, de breede versierde teugels houdt Pauli los in de hand. Vóór hem zit Maria. En deze vertooning noemt hij dan wandelen.

Onderwijl ze naar boven rijden heeft Pauli zijn arm om het meisje gelegd, hij buigt zich een weinig voorover en voelt de haren van Maria tegen zijn wang. Ze leunt tegen hem aan, terwijl het muildier stapvoets langs de smalle bergpaden naar boven klimt.

De zon is warm, maar warmer is het bloed van Pauli. Het land is grijs en verkommerd onder de hitte, maar grijzer en méér verkommerd is het gemoed van Pauli omdat hij beseft dat hij haar nu of nooit zal hebben. De berg is droog, de rivierbedding is hagelwit van gebleekte kiezelsteenen, de rivier smacht naar regen. Maar méér dan de rivier naar water

smacht, verlangt Pauli naar Maria. Hij is een jongen van zijn land, Pauli, en Maria is een meisje van datzelfde land.

Pauli zegt fluisterend lieve dingen, hij buigt zich over Maria heen en fluistert haar zijn liefdeswoordjes in het oor. Pauli voelt dat de overwinning uit den lieven, laaienden hemel in zijn armen daalt, hij houdt Maria in zijn gezegende armen en dan zingt hij zacht een liedje, dat eeuwen oud is en vol van onverwachte wendingen en punctaties. Hij zingt het tooverlied van alle verliefde Corsicanen. Als hij haar zoent, doet hij het wild en zonder maat. Zij zoent hem terug. En zoo drinken ze van elkaar.

Een maand later vluchten ze beiden naar het vasteland.

Nooit, nooit, mijnheer die in Holland woont, is uw woede zóó stierlijk, zóó grenzeloos, vervaarlijk en bloeddorstig geweest als de woede van Jean Marcella als hij hoort dat zijn dochter er met Pauli Rossini van door is.

Als hij het bericht in handen krijgt van een ouden facteur, die hem nog wel nieuwsgierig aankijkt alvorens te verdwijnen, dan hebben zijn huisgenooten zich grondig uit de voeten gemaakt bij het vernemen van zijn eerste kreten. Daarna vermoordt hij zeven kippen en een pracht van een haan, slaat hij twee stoelen, die tòch al niet zoo best meer zijn, in stukken op de laatste overblijfselen van het kippenhok, smijt hij drie aarden vaten omver, die om zijn huis als sierstukken zijn opgesteld en waar cactussen in groeiden, en draaft naar buiten; den brief van het voortvluchtig paar heeft hij bij zich. Hij rent het dorp door naar de Rossini's. Soms staat hij stil en vloekt dan zóó meedoogenloos, zóó hemeltergend en zóó van uit den grond van zijn hart, dat het bijna geen kwaad meer kan. Als hij werkelijk dreigt te barsten, kantelt hij een behoorlijk rotsblok van den weg af, zoodat dit in de diepte stort en voelt zich, nu hij dan iets gedaan heeft dat er wezen mag, eindelijk een klein beetje opgelucht. Onmiddellijk daarna schrikt hij geweldig van de ontzettende snelheid, waarmede het stuk steen daverend naar beneden rolt.

Dan loopt hij door en komt bij het prachtige huis, uit welk nest dat vervloekte jong Pauli gekropen is.

Bezorgd denkt hij nu aan dat neerdonderende rotsblok, hij ziet in zijn verbeelding alle mogelijke bloederige gevolgen. Hij wou dat hij het maar gelaten had, maar er is niets meer aan te doen; het stuk stomme steen zal zijn weg genomen hebben

en zal door niets en niemand meer te stuiten zijn geweest. Dat weet Marcella, de bergbewoner, en hij denkt er meer en meer aan. De hemel moge dus de ziel genadig zijn, die mogelijk door het neerstortende steen getroffen is geworden, de hemel moge deze ziel wèl ontvangen.

Als hij bij de Rossini's binnenkomt heeft hij danig last van zijn geweten.

Nu is het wel het toppunt van alles dat vader Marcella zich kwaad moet houden, tenminste zijn angst voor de gevolgen van zijn daad met het rotsblok moet verbergen. Hij denkt zich dus de situatie van het voortvluchtige paar weer in, bedenkt zich dat de glorie, die zijn huis weldra zou sieren, voor goed naar de maan is, denkt zelfs aan zijn verslagen kippen, maar komt niet, zelfs in de verste verte niet, in dezelfde verschrikkelijke stemming, die hem een paar uur geleden is overvallen toen de facteur hem een brief bezorgde en nadat hij dien brief gelezen had.

Nu doet hij maar alsof hij heelemaal geen rotsblok heeft aangeraakt en gooit den brief op tafel.

'Hier!' schreeuwt hij tot den ouden Rossini, 'hier! Een brief van je zoon en van die dweil van een meid van me!'

'Een brief van mijn zoon?' vraagt Rossini heel onnoozel, 'wel, laat eens lezen.... Paulette!.... Paulette!....'

'Wat is er?' roept een meisjesstem uit de verte.

'Mijn bril! Waar is mijn bril?'

Paulette brengt hem zijn bril en de oude Rossini leest den brief. Als hij hem doorgelezen heeft, loopen hem de tranen over de wangen. Hij veegt ze weg en staat vierkant tegenover Marcella. Twee Corsicanen, het vest open, de broek met een riem opgehouden, beiden in donkerkleurige hemdsmouwen, achter op het hoofd een breedgeranden, zwarten hoed.

De oude steekt een harde, gegroefde hand uit. Zijn knevel trilt nog van aandoening om het geluk van de beide kinderen. Nu ja, een hand kan geen mensch uit Lumio weigeren en Marcella legt zijn harde knuist in de andere.

'Gefeliciteerd Jean,' zegt Rossini.

Vader Marcella zegt niets terug.

Rossini trekt zijn hand weg en zegt:

'Pauli is een kreng, maar een best kreng. Hij zal je dochter gelukkig maken. Geen trouwere snotaap is er dan mijn jongste zoon. Kom Jean, ouwe kerel, ik drink met jou een wijn.... een wijn zeg ik je....'

‘Neen’, zegt Marcella, ‘bij m'n ziel, neen!!’

Maar op dat oogenblik komt een kleinzoon van Rossini binnengestormd. Hij is zeer geëmotioneerd. Hij is nog een kleine aap van een jaar of tien, maar hij praat met zijn geheele lichaam, zijn mond expliceert de gebaren die hij maakt.

Hij heeft wat beleefd, hij heeft wat gezien!!

Terwijl hij nog beneden was, rolde een groot rotsblok donderend op hem af. Heel vlug was hij opzij gesprongen, maar het had geen haar gescheeld of hij had het stuk steen op z'n kop gekregen.

‘En weten jullie wie er dood is? Vermorzeld door het rotsblok? Nou?.... Nou?.... Weten jullie het?....’

‘Heilige Maria, Jozef....’ schreeuwt Marcella. ‘Is er iemand dood?’

De aap begint te grinniken. Onder zijn kiel haalt hij een bruin, harig stuk van een kaak vandaan. Het versche bloed kleeft hem er van aan zijn handen.

‘Wie er dood is?.... Ki-ki! Het wilde varken uit Calvi, dat suikerklontjes lustte. Hier is zijn onderkaak.... kijk, hier zaten z'n tanden. Maar hier is nog een kies, en hier, kijk....’

De jongen ziet naar vader Marcella. Deze is doodsbleek op een stoel gezakt. Daar schrikt de jongen van, hij rent weer naar buiten. De beide mannen die achterblijven hooren de hooge jongensstem verder van huis. Ze hooren den jongen roepen:

‘Paulette, Paulette.... ik heb wat gezien, ik heb wat beleefd!!’

Na een oogenblik van zwijgen schudt de oude Rossini het hoofd. Vader Marcella zegt: ‘Goddank, Goddank!’

Daarna vraagt Rossini:

‘Wat zei je, Jean, van dien wijn? Zei je dat jij ze beter had?’

Jean Marcella lacht ineens. Hij is opgelucht alsof de wolken gebroken waren en de verdorde bergen onder de stroomen water weer groen werden. Hij zegt:

‘Waarachtig Tino, ik heb ze beter. Ik heb ze van het merk “Maria”!’

‘Stil toch!’ zegt Rossini en slaat den ander spelenderwijs op de wang. ‘Stil, die bewaren we voor den bruiloft! Moet ik jou nog leeren hoe je wijn moet drinken? Wacht eens even....’

Weer roept hij:

‘Paulette, Paulette!!.....’

‘Wat is er?’ vraagt Paulette.

‘Breng eens een flesch, waar Capo al Cielo op staat. Luister eens! En er moeten drie roode strepen op staan! Je vindt ze in het kleine rek, je weet wel!’

‘Wat zeg je?’ vraagt Rossini en vervolgt:

‘Waarvoor? Waarom? Moet ik jou dat zeggen? Hier is vader Marcella. Onze Pauli gaat met zijn Maria trouwen!’

‘Als ze eerst op hun donder hebben gehad,’ roept Marcella.

‘Natuurlijk, dat spreekt....’ voegt de oude Rossini er aan toe en zoekt ijverig naar een kurketrekker, dien hij niet vinden kan. Dan schreeuwt hij weer:

‘Paulette!.... Paulette....’

Vendetta

Bij het begin van den dag vischte Pauli Rocco forellen in de kokende watervallen der bergrivier; het was nog vroeg, toen hij het oude huis in Marcorinaccio verliet om den visch in de stad te verkoopen. Pauli bereed den muilezel, hij droeg een zwarten hoed met breeden rand, want de zon was fel. Pauli zat koninklijk in het zadel, zijn rechterhand rustte uitgespreid op de dij, in de linker hield hij de teugels.

Tijdens den rit naar de stad moest hij door een woeste en zeer eenzame bergstreek, doch niemand ontmoetende, begon vanzelf het liedje in zijn kop te woelen; onder de zwarte haren kriewelde het liedje. Zoo ging de jonge riviervisscher Pauli Rocco, lenig als een dier en trots als een keizer. Hij begon werkelijk te zingen, een melodie, klagend als een oude kerkzang en een tekst, die nooit en nergens ter wereld in een kerk gezongen zou mogen worden.

Met lange uithalen liet hij de strophen zacht vervloeien tot een teedere eentonigheid, dezelfde wijs steeds weer opnieuw beginnende. Hij hief daar het hoofd bij, tot hij dwepend recht in de diep-blauwe hemel staarde; met de vrije hand maakte hij sierlijke bewegingen.

De muilezel werd er slaperig van, hij liep langzamer, maar Pauli bemerkte het niet, Pauil zong van drie konijnen.

Drie konijnen, dat waren drie soldaten (o, hoon voor deze krijgslieden!); ze moesten den volvoerder van de bloedwraak, in de bergen gevlucht, vangen.

Ik wil, mijn man, den berg beklimmen
Waar onze schapen zijn en de geiten en de lammetjes.
Maar daar zijn drie konijnen, tchoutcharella,
Loop harder dan zij, dan zul je vangen, oh....

Pauli maakte een dringende beweging met zijn rechterhand, maar wat geeft het? Met die soldaten achter zich komt de vluchteling terug in zijn eigen huis, de dringende zang van Pauli heeft hem niet geholpen. Maar hoort nu wat de vrouw weet te doen. Ze verbergt haar man in de reuzenwieg (zooals alle bergbewoners er een bezitten) een matras van varens en het kleinste kind legt ze op haar man: dan wiegt zij ze beiden, het kind en den vader van het kind. Nu wordt Pauli weemoedig, hij bemerkt niets van den zeer tragen gang van den muilezel, hij is angstig om den vluchteling en ontroerd door de vrouw die de wieg beweegt, heen en weer - heen en weer - en die een liedje zingt voor den man en het kind.

'Waar is je man?' vragen de soldaten. Oh, oh.... ze zingt een liedje. Luister toch naar het liedje....

In een huis wordt een zeef geschud.
En er wordt gezongen:
Slaap....

Er is een dikke kat die zich de snorren likt
De zeef houdt op en de stem, die zong:
Slaap....
Want we zijn al zoo lang alleen,
De oorlog neemt onze vaders en zonen weg!

O, die Pauli! Hij begon luider en luider te zingen, het rythme van de melodie werd opgejaagd en sleepte, even later, weer traag en droevig, tot eindelijk de oude kerkzang voorgoed veranderde in een hartstochtelijke wijs met snelle wendingen en vibreerende uithalen. De hand van den jongen visscher rustte, de vingers nu wijduit gespannen, achter den hals van het rijdier en, slechts stapvoets vooruit komende (want de muilezel was steeds langzamer gaan loopen) hield hij de oogen half dicht. Zoo ging aanvankelijk Pauli door de hooge, harde bergen naar de stad om er de forellen te verkoopen die hij 's morgens gevangen had.

Plotseling eindigde zijn gezang. De galm verstierf tusschen de rotsen en de zanger zweeg een tijd, ineens maakte het

sloffende geslenter van den muilezel hem woedend, zijn sentimenteele stemming veranderde, en met evenveel toewijding als waarmee hij het lied gezongen had, begon hij nu zijn rijdier te vervloeken.

'Ellendig, lui zwijn, wil je soms op je donder hebben?' Maar de muilezel trok zich zelfs de vervloeking van zijn gansche geslacht niet aan; Pauli moest driftig aan den teugel trekken en het dier een harden slag op de bil geven. Toen ging het vlugger en na een goed uur rijden kwamen zij langs enkele verlaten boerderijen en aan den rechten weg die drukker begaan werd dan de vrij gevaarlijke bergpaden; dààr echter zou Pauli zijn lied niet gezongen hebben.

Toen naderden zij de stad waar Pauli achter een der eerste kroegen zijn beest stalde.

Daarna liep hij verschillende straten door en verkocht de forellen bij zooveel hotelhouders, tot de mand leeg was. Van dat oogenblik af bekommerde hij zich niet meer om zijn klanten, ook niet om die nog op levering gerekend hadden. Alsof hij een zeer zwaar werk volbracht had, zoo zakte hij neer achter een tafel op een terras en dronk met innig welbehagen zijn ijskoude pastiche.

Aan een ander tafeltje zat een oude man, de beenige, zwaar beaderde handen gevouwen boven een knoestigen stok, den rand van een zwarten hoed in de oogen, zoodat er schaduw viel op het verwoeste, stokoude vel van zijn gezicht. Uit de oude keel klonken strophen van een vendettaliedje....

Maria Orsini was slank als een bloemstengel, zoet als druivensap en koppig als de witte wijn die in deze landstreek gedronken wordt. Eigenlijk beteekent dat niets. De meisjes uit deze streek zijn mooi als ze nog jong zijn, ze worden echter, maar niet door de jaren, oud; de meisjes trouwen en baren kinderen en raken vroeg afgetobd; ze werken harder dan de mannen, ze gaan gebukt door de wijnstokken en dragen zelf de zware vrachten als de ezels niet kunnen gaan. Maria Orsini onderscheidde zich echter van de andere meisjes; ze ging naar de stad en kocht er crême om het gezicht te masseeren, ze verzorgde haar handen aandachtig en ging dikwijls zwemmen in het ijskoude water van de bergrivier. Maria was anders dan de andere meisjes; ze was blonder en gevaarlijker; in haar oogen stond een spiegel als van ijs, die scheen hard en koud te zijn, maar haar lippen waren gevoeliger, wellustiger en

smartelijker dan die van de anderen. Soms kon ze even naar een man zien, stil als een heilige, dan smolt er iets in de oogen voordat ze het hoofd schudde, langzaam en sierlijk, als een merrie, en de haren, los tot op de schouders gedragen (o, die lijn van haar schouders!) weggleden achter haar. Ze was te trotsch misschien om verder te gaan, ze flirtte nooit. Als vader Orsini over zijn dochter sprak zei hij soms: 'Neen, zooals Maria is.... ze is trotsch, wel ja, en dat moest ze misschien niet zijn, maar ze bewaart wel wat voor een heel bijzonderen kerel....' Maar Maria gold daarom voor een steenen heilige. En toch was ze gevaarlijker dan alle anderen, deze Maria Orsini, ze was de oorzaak van een ongelukkige liefde hier en daar en scheen er koud en gevoelloos onder te blijven. Waarom gevoelloos? Wat is er anders voor geluk te vinden in deze bergen, dan een vlammende liefde en een reddende liefde? Maria werd openlijk veracht om haar gevoelloosheid en heimelijk begeerd om juist die verschillen die haar van de andere meisjes onderscheidden; ze was iets blonder, iets slanker, veel goddelijker en dus intelligenter.

Vader Orsini had slechts één dochter, toen die Pauli Rocco liefkreeg was ze twintig jaar geworden. Orsini had bovendien nog één zoon, Tino. Zijn beide andere kinderen waren in den grooten oorlog gesneuveld. Dat moest wel een noodlot zijn in de families, in oude liedjes werd er van gezongen, generatie na generatie offerde aan den vijand; de vijand doodde de mannen.

Buiten den oorlog was er de bloedwraak die haar deel aan menschenlevens eischte, de vendetta! Van geslacht op geslacht had men het vervloekte bloed van deze of gene familie gehaat, men was er als kind reeds mee bekend geraakt toen de scheldpartijen nog niet begrepen werden door de onontwikkelde gedachten, later ging dat gemakkelijker; men sloeg uit plichtsbesef den dolk in het ellendige hart dat in de vijandige familie geboren werd. Het ging dan zoo: een kort gevecht, een goed gerichte stoot, dood en weg! Twee mannen dood, twee mannen weg. Dat was een eerezaak. Een van de twee lag ergens als een pak vodden, die was er nog het minst ellendig aan toe, de andere, de bloedwreker die zijn plicht gedaan had, vluchtte de bergen in en wisselde zijn zonnig bestaan met het poovere en armelijke van de avonturiers.

Twee vrouwen weenden, de vrouw van den vluchteling werd echter geëerd, de andere getroost door een man die haar kwam zeggen:

‘Huil maar niet Lucia, ik draag een scherp geslepen dolk bij me, die zoon uit een varkensbuik geboren, zal als een varken sterven!’

Als Lucia dan nog niet getroost was, ging de nieuwe wreker verder:

‘Stil maar, het zijn er drie, en èèn van hen zal ik dooden. Dat zweer ik je.’

Dan wachtte de trooster zijn kans af als een roofdier, soms een dag, soms een jaar, soms tien jaren. Maar eens kwam de tijd dat hij de bergen in moest vluchten of dat hij als een pak vodden bij den weg lag. Dat was de vendetta.

Vader Orsini zag een muilezel naderen, hij wist wie de berijder was. Drie maal per week kwam dezelfde ruiter uit de stad, drie maal per week keek hij hem na omdat Maria hem op een bijzondere wijze gegroet had en omdat de ruiter Pauli Rocco heette. Hij haatte de Rocco's uit hoofde van een oude familie-veete, het was dus niet meer dan eerlijk dat deze snotneus ook hèm, vader Orsini, haatte. Dus wat wilde de kerel van zijn dochter Maria? Heilig bloed, wat wilde die Rocco van zijn dochter Maria? Vader Orsini dacht met verbeten woede aan zijn broer Zeno die was gevlucht omdat hij een Rocco gedood had. Deze Zeno was, wel te verstaan, in Amerika, al jaren, had daar carrière gemaakt, was er getrouwd en had er kinderen, toen hem het bericht bereikte dat er bloed gevloeid was van een Orsini; men had een neef gevonden, gedood door een dolksteek, een Rocco was de bergen in getrokken. Zeno kreeg bericht dat hij nu de eenige was die het bloed der familie wreken kon, zijn broer was nog te jong, en de anderen te oud. Verder liet men het geheel aan hem over. Dat kon men ook veilig doen. Zeno wist wat zijn plicht was.

Drie maanden later kwam hij terug uit Amerika om orde inzake de familieaangelegenheden te stellen, hij wist toen dat hij nooit meer zijn vrouw en kinderen, die in Amerika achterbleven, zou terug zien. Hoe kwam dat? Was dat niet weer de schuld van die vervloekte Rocco's? Dat was ongehoord! Jawel, ongehoord. Maar ongehoorder was het dat Zeno niet een vrouw uit dit land getrouwd had, zijn vrouw verachtte hem om zijn heengaan en ze zou ook geen liedjes zingen om hem te verheerlijken tegenover de kinderen. Ze kende die liedjes niet eens, maar ook al zou ze ze kennen.... O, de liedjes van de vrouwen uit de bergen!

Oh tchoutcharella,
je weet niet hoe ik je liefheb,
je kracht en je gouden kettingen -
Oh mijn man, mijn liefde,
Wat is deze nacht lang, oh....

De dolk waarmee Zeno toestak had een gesneden woord in het houten heft: Vendetta. Midden op het pad waar die kerel Rocco lag, stak de dolk, rechtop, als een teeken des kruises. En Zeno was weg, niemand heeft meer iets van hem gehoord. Moest er nu niet een Rocco rondloopen met de plicht een Orsini te dooden? Maar deze doodslag duurde zoo lang. Waarom, eigenlijk, was het eenige tientallen jaren geleden, dat de laatste man als offer viel aan de bloedwraak? Konden dan de mannen het uur der vergelding niet meer vinden?

Vader Orsini haatte dus met recht die Rocco's. Hij dacht er over na hoe hij, desnoods met geweld, zijn kinderen nog het juiste begrip van goede menschen en ellendelingen zou bij brengen. Want dit was duidelijk: niettegenstaande geen enkele Orsini eenigen omgang had met Rocco, had de hemel zijn bliksem naar deze aarde geslingerd, en het vuur was terecht gekomen in twee menschenharten, o genadige hemel, twee menschen die nu nameloos naar elkaar verlangden, aan elkaar dachten en dachten, onder de warmte van de zon en als de maan haar helle, witte licht naar de aarde scheen, en die elkaar toch met een teederen blik en een gestamelden groet moesten voorbij gaan, drie maal per week moesten voorbij gaan.... Vader Orsini dacht: Hoe was het mogelijk dat het nu juist zoo'n Rocco moest zijn!

O, nina nana à mio diletta
O, nina nana à mio sperentza
Siedi voi la mio barchetta
Qui canima en coun baldenza....

O, mijn klein meisje, o mijn hoop en verwachting, je bent mijn scheepje dat op de golven dobbert, niet bestand tegen wind, noch tegen de stormen der zee....

‘Ik heb je lief, Maria’, zegt Pauli, ‘als ik je zag had ik het gevoel van een groot verdriet, als ik je niet zag was ik soms ziek van verlangen, Maria....’

‘Toen je geboren werd’, zegt Pauli, ‘en je ten doop werd

gehouden, was de maan je doopmoeder en de zon je peter, Maria!'

'Ik ben dezen nacht te voet gekomen', zegt Pauli, 'van ons huis in Marcorinaccio, nu ben je bij me, mijn liefje. Nu weet ik waarom ik verdriet had als ik je zag, nu ik je lichaam voel dat zich beweegt tegen het mijne, nu weet ik het Maria....'

Maar Maria antwoordt: 'Niet hier Pauli, mijn man. Je handen zijn sterk en toch streelen ze als water. Maar toch.. niet hier, Pauli.... niet hier....'

Bijna bedwelmende onder zijn wil en zijn zachte liefkoozingen zegt ze: 'Denk er aan dat mijn vader hier niet ver vandaan is.... Toe jongen.... jij bent een Rocco en ik heet Orsini..'

'Maria.... jij bent óók nog zoo?'

'Neen, ik ben zoo niet. Maar stil nu. Ik heb geweten dat dit kon gebeuren en dus.... laat ons nu weggaan, nu, op dit oogenblik. We bereiken vannacht nog de stad, en wat geld heb ik bij me.... Laten we gaan.... en straks ben ik van jou.... tchoutcharella....'

Kort nadat Vader Orsini dien volgenden morgen was opgestaan, wist hij dat zijn dochter Maria met Pauli Rocco gevlucht was. Hij streed zeer tegen zijn gekwetste trots en tegen zijn waarachtig verdriet, hij zocht zelfs, maar aanvankelijk tevergeefs, naar een kleine aanleiding om zijn lieve dochter deze daad te vergeven. Veel troost vond hij bij zijn zoon Tino.

Maar eerst drie maanden, na het eerste bericht van Maria, schreef de oude Orsini terug:

> Kinderen,
> Tino heeft gelijk. Er is veel van wat vroeger in eere werd gehouden, verdwenen. Dat jullie zoo uit ons land bent weggegaan, heeft me veel verdriet gedaan, maar als jullie terug wilt komen, kunnen jullie op vergeving rekenen. Want Tino heeft gelijk: de vendetta is uit den tijd, niemand doet er eigenlijk meer aan. Kom dus maar gauw terug, Maria en Pauli, want in de drie maanden dat jullie weg zijt, is er een schurk uit Cheralba begonnen met forellen te verkoopen. Er worden goede prijzen gemaakt en de wijn begint ook eerstdaags. En wat moeten wij met de bruidswijn van mijn Maria doen? Er liggen tweehonderd flesschen die nu bijna een en twintig jaar oud zijn,

te wachten. Gisteren is je moeder hier nog geweest, Pauli Rocco, het mensch weet zich geen raad met al die narigheid, ook heb ik niet geweten dat de oude vrouw er zoo warm bij zat. Enfin, daar gaat het niet om. Kom dus maar hier, kinderen, er is wat te doen. En Tino heeft gelijk, God zij gedankt en geprezen dat die bloedwraak uit den tijd is en ik jullie vergeven kan.
Je vader
O.P. Orsini.

Harten-drie

....Toen betraden wij de schemerige intimiteit van de kroeg; het goddelooze, roode gordijn, viel achter ons toe.

Er was een waard. De man stond daar, kloek en rond, doch zijn voorkomen was zachtaardig en hij droeg nederig een blauw voorschoot. Daar onderuit kwamen een paar broekspijpen van een stof, die, met kleine ruitjes, grijswit, iets gezelligs aan 's mans beenen gaf.

Hij zei: ‘Alles goed en wel heeren, maar wat u dáár zegt is klinkklare onzin.

Hendrik-Jan antwoordde:

‘Onzin, onzin?.... Mijn leven lang heb ik klare gevraagd en klare gekregen. Als ik zeg “ouwe-klare”, dan bedoel ik oudeklare en als ik zeg “oude-klare met een tipje”, dan bedoel ik.....’

‘.... dan bedoelt u ouwe-klare met een tipje, dat spreekt, zei de baas, maar dat is klinkklare onzin jongeheer! Nu moet u eens hooren: Er is in de eerste plaats verschil in jenever. De één wil ze gewoon, de ander liever ijskoud, de één noemt dit een tipje, de ander zegt dat het een scheut is. Beiden kunnen ze evenwel bekwame drinkers zijn, maar verschil is er. En wat wilt u voor oude, vaderlandsche jenever? Ik heb Bols, Hulstkamp, Reynbende, 't Koggeschip en oude Boll om maar iets te noemen. Voorts heb ik nog Voortman, Kartel, De Vries en

Smit, Van Willigen en nog een aantal minder bekende soorten die er óók mogen zijn....

De kastelein tuitte zijn kuischen mond tot een zoenvorm en, met een verzaligden glimlach even wachtende, onderwijl zijn rechterduim en wijsvinger tot een mollig modelletje buigende, hief hij zijn zachte hand ten hemel en sprak:

'En al deze jenevers hebben hun eigen smaak!'

Het maakte indruk op ons, ik kan het niet ontkennen, ja zelfs: wij werden tot diep in ons hart bewogen door de oprechtheid waarmede deze man zijn hoog en edel beroep uitoefende, we waren getroffen door de subtiele plichtsgetrouwheid, waarmede hij, die, ook. buiten zijn dagelijksch métier, stellig een groot en karaktervol drinker moest zijn, met aanzien des persoons zijn waren aan den man bracht.

'Waard,' zei ik, 'we zijn moe, zie ons aan en geef ons te drinken!'

Lang en doordringend, maar met welgevallen, keek de man ons aan; hij woog ons, hij taxeerde onzen smaak, hij peilde onzen aanleg, ons karakter. Daarna, wijzende op mij, sprak hij vlug dit woord: 'Angst!' en zich wendende tot Hendrik-Jan, zei hij: 'Roode Pomerans!'

Maar zijn hoedanigheid van kastelein niet overdrijvende, liet hij er op volgen: 'Tenzij u....'

Wij gebaarden 'neen'.

De waard verdween achter zijn toonbank, opende een koelkast, en hield twee glazen tegen een stuk ijs.

Hij nam een aarden kruik ter hand en schonk.

Hij verdween tot achter in zijn établissement en deed iets in de glazen; toen hij terug kwam droeg hij in zijn handen een blaadje dat met bloemetjes beschilderd was en òp dat blaadje stonden twee kelken, twee fraaie kelken; één ervan kreeg ik en de andere kreeg Hendrik-Jan.

Tegen het glaswerk lag een milde dauw, grijs en dun; er doorheen parelde rein een lichtgekleurde klare.

We dronken er van, keken elkander aan om te weten wat het resultaat bij den ander was. We knikten elkaar bedachtzaam toe en daarna ook den baas die van achter zijn toonbank ons gadesloeg. We dronken nog eens. Hendrik-Jan zei:

'Neen'.

En na nog een oogenblik, wederom:

'Neen.... dit zal ik niet uit mijn leven bannen, trouw jij d'r.'

Ik trilde van blijdschap, stond, nog slechts half geloovende wat hij mij opdroeg, òp van mijn stoel, legde mijn hand op het marmer van het tafeltje. Ik voelde dat er plotseling zweet op mijn voorhoofd parelde, ik wischte het af met een slordigen zakdoek.

‘Ik meen het m'n jongen,’ zei Hendrik-Jan nog eens.

‘Meen je dat eerlijk?’

‘Ja, zei hij, ik ben nu nog nuchter en volkomen toerekenbaar. Maar deze volmaakte borrel weegt tegen het andere zoo'n beetje op. Ik heb, om zoo te zeggen, slok of kruis gegooid, en slok lag boven....’

Hij gaf mij een hand die ik gretig greep en wild drukte. Hij zei:

‘Je weet hoeveel ik van d'r hou, ik weet dat jij haar niet minder lief hebt. Laat dit het eenige sentimenteele van de zaak zijn: beloof me, bij alles wat je dierbaar is, dat je goed voor haar zult zijn....’

‘Ik beloof het je,’ zei ik. Ik heb een idee dat mijn stem weinig mannelijk geklonken zal hebben.

‘Ga naar d'r toe,’ zei Hendrik-Jan.

‘Goed,’ antwoordde ik, ‘dan ga ik....’

Ik zocht mijn hoed en wilde reeds vertrekken toen ik mij ineens den omvang van zijn offer bewust werd. Hoe moest ik dat laten weten? Ik draaide mij nogeens naar hem toe en vroeg:

‘Wat ga jij doen?’

‘Ik blijf hier,’ zei hij, ‘om me in deze kroeg te bezatten!’

Zonder te groeten ging ik heen.

Eigenlijk heeft dit verhaal weinig uitstaande met de potaristische bedrevenheid van den hierboven beschreven caféhouder.

Uiteindelijk zal de vakkundigheid van dezen kerel den doorslag geven, maar de werkelijke portée rust op de ranke schouders van Marietje.

Marietje was een zeldzame bloem, slank en hoog opgericht. Haar onvolkomenheden maakten haar tot een gewoon menschenkind, gelukkig dat ze er waren, maar ze verbleekten onder den glans van haar eerlijke, verrukkelijke oogen.
Onvolkomenheden? Ach ja, achteraf valt er wel over te praten, ze waren er, zóó groot, dat we stellig van gebreken kunnen gewagen. Want is het niet een gebrek als een mooi meisje in staat blijkt te zijn twee mannen tegelijkertijd te beminnen?

Er waren nog meer gebreken, maar die betreffen wéér iets anders, zoo ge straks zult vernemen.

Hoort nu de geschiedenis van Marietje.

Hendrik-Jan en ik hadden haar ontmoet; den eersten avond onzer nadere kennismaking gingen wij ieder aan een zijde van het meisje en brachten het naar huis. Dat was dus het begin. We zeiden: 'Dag Marietje!' en ik deed er nog een woordje bij, doch dat lokte weer een ander woord bij Hendrik-Jan uit, en toen zei Marietje, heel lief en medelijdend: 'Dag jongens', ze knikte ons toe en keek ons, ieder afzonderlijk, even aan. In haar hand hield ze een sleutel. Ze draaide erg langzaam in het slot van de deur en, zonder zich om te wenden, schoof ze er heel discreet achter. De gladde deur viel in het slot. We hoorden nog heel even het verwijderen van zeer lichte voetstappen, maar wij stonden buiten en wisten niets tegen elkaar te zeggen. Het was erg stil. Ik had een gevoel als van vermoeidheid; ik keek naar Hendrik-Jan. We gingen heen, door de stratencomplexen van Amsterdam, alwaar een punt gelegen was waar wij uitéén dienden te gaan, ik links, hij rechts, ieder naar onze slaapplaats.

Hendrik-Jan zei: - 'Pesjoer!'

En ik zei: 'Ja!'

Ieder van ons had ergens zijn eigen kamer en, gelukkig, een eigen bed. Ik geloof dat we beiden ons opgelucht voelden toen we alleen waren. In ons eigen bed staarden we, ieder van ons in een wereld die door duisternis en een plafond ergens boven onze starende oogen begrensd werd, en in die wereld was slechts de schim van Marietje en het ritselen van een zijden regenjas, die in haar taille zoo weinig van haar ceintuur behoefde, dat Marietje met het overtollige gedeelte er van een beetje verlegen was en dit met zorg wegwerkte.

Maar aan dien nacht kwam een einde en aan vele dagen en nachten nadien; het beeld van Marietje bleef. Al dien tijd zag ik Hendrik-Jan niet en ik had ook niet de minste lust hèm op te zoeken. Want wat is je beste vriend in vergelijking met dat meisje?

Na vele dagen belde ik hem eindelijk op en vroeg hem, of hij niet naar de fuif van Ellen ging.

Hij antwoordde: 'Ik? Neen! Jij?'

'Neen,' zei ik, 'ik ook niet. Pesjoer!' en hing de telefoon op.

Toen ging ik naar Marietje, maar ze was niet thuis; na een oogenblik van nadenken schreef ik het volgende briefje:

‘Marietje, kom vanavond feestvieren bij Ellen, 't zal reuze gezellig worden. Kom maar! Dag! Kom je?’

Na onderteekening gaf ik het briefje af en wachtte tot den avond.

Ik kwam nogal laat bij Ellen en vond eerst Marietje niet aanwezig. Ik zocht haar dus zenuwachtig tusschen de menschen en ontdekte haar toch nog vrij spoedig: ze danste met Hendrik-Jan en had reuze plezier. Wit van woede herinnerde ik mij zijn belofte door de telefoon, ik ging naar hen toe en siste hèm het woord ‘lafaard’ in de ooren, wat echter volstrekt geen indruk op hem scheen te maken.

Ik dacht na!

Toen ze wéér langs mij heen dansten had ik de juiste formule nog niet gevonden, daarom volstond ik met luid ‘Há.. hà!’ te roepen in de richting van hèm.

Het eenige wat ik bereikte was echter dat een mij volkomen onbekend manspersoon, die met een juffrouw danste, naar me toe kwam en zeide: ‘Waarde heer, wie is u? U denkt zeker dat u nog steeds thuis bent!’

Ik antwoordde: ‘Man, loop door en maak je niet dik!’

Waarop hij weer: ‘Ik loop niet, ik dans en ik zal dansen als het mij belieft. U is nog erger gek dan ik dacht!’

Reeds kwamen er menschen om ons heen staan!

Onder een algemeen gesus en raadgevingen de zaak bij te leggen, werd ik hoe langer hoe kwader. Ik schold den vent voor tooverlantaarn. Het was duidelijk: algemeen begon men de situatie geweldig te vinden. Juist toen ik ‘bal gehakt’ gezegd had, stond Marietje voor me, met tranen in haar lieve oogen en een pruilmondje. Ze nam me bij den arm en trok me zacht uit den kring van menschen.

‘Lieve jongen,’ zei ze, ‘lieve jongen....’

De woede gleed van me af; deze enkele woorden kwamen van haar lippen als geuren uit een bloem. Ik boog me dieper over haar heen.

‘Kom even bij me zitten,’ zei ze zacht, ‘ik moet je nog bedanken voor je briefje, kom mee!’

Maar op datzelfde oogenblik stond Hendrik-Jan naast me. Hij vroeg:

‘Wat had jij met dien kerel? Hadden jullie ruzie?’

‘Ach,’ antwoordde ik, ‘weet ik veel wat die vent wou, hij schold me uit.’

‘Niks voor jou, hè?’ zei Hendrik-Jan, ‘jij scheldt nooit!’

‘Nee.... alleen zeg ik soms wel eens lafaard tegen leugenachtige kerels.’

‘Hoor eens,’ zei hij kalm, ‘als je m'n vriend niét was, raakten je insinuaties m'n koude kleeren niet, maar je bent het wèl, dus ben ik verplicht je op je bek te slaan!’

‘Dat laat je,’ beval Marietje, ‘en jullie vechten niét!’

Ze had luid gesproken, Marietje en de feestgangers die ons als kemphanen tegenover elkaar zagen en mij natuurlijk als een idioot beschouwden, begonnen reeds te joelen:

‘Hij begint wéér! Hij begint wéér!’

De man van zooèven brulde:

‘Hij is pathologisch, hà hà...., hij is pathologisch!’

Er was geen redden meer aan.

Marietje, dit begrijpende, nam ons beiden mee naar de zoogenaamde vestiaire; eenige oogenblikken later stonden we op straat, Marietje, Hendrik-Jan en ik.

Binnen ging het feest van Ellen door. Geen enkele vriend had ik eigenlijk, buiten hun tweeën, herkend, zelfs Ellen had ik nog niet de hand gedrukt. We zwegen alle drie, alsof we ons schaamden. Marietje weer in het midden, wij ieder aan een zijde van haar. Marietje was zóó verdrietig dat ze haar minuscule zakdoekje tot een nòg minusculer propje wrong. Maar, zooals gezegd, we zwegen!

Hendrik-Jan sprak het eerste woord.

‘Marietje’, zei hij, ‘we brengen je nu voor den tweeden keer naar huis.’

‘Naar huis?’

‘Nu ja, we zullen je natuurlijk thuis brengen.’

Is dit een gesprek? Ik zweeg maar liever. Maar hij wist nog meer.

‘Marietje, ik geloof dat we allebei zoo maar ineens verliefd op je zijn geworden.’

‘Ja,’ zei ze, ‘dàt is het!’

‘Het is zooals hij zegt, merkte ik op, en alleen jij kunt ons helpen.’

‘Ik?’ vroeg Marietje.

‘Ja,’ antwoordde ik, ‘ja Marietje, jij! Tenminste als.... als jij voor één van ons ook.... ook iets.... iets voelt, zal ik maar zeggen.’

‘Ach, jongens....’

‘Zeg het maar Marietje, als je van hèm houdt!’

‘Ja,’ zei ze, ‘ik houd van hem.’

We stonden plotseling stil, het was alsof ik, uit mijn lichaam getreden, mijzelf kon zien, wit en mager en ziek van verliefdheid.

Marietje greep mijn hand en zei:

‘Toe jongen! Ik moet zeggen dat ik óók van jou houd. Ik houd van jullie alle twee, ook.... zoomaar ineens!

‘Maar van wien houd je dan het méésteˌ’ vroeg Hendrik-Jan.

‘Weet ik niet,’ zei ze, met een stem alsof ze voor de inquisitie stond, ‘soms denk ik: jou vind ik tóch liever en dan weer denk ik het van jou.... Vreeselijk is het om van twee mannen zooveel te houden.’

Ze veegde enkele tranen uit haar oogen, maar bedwong zich in huilen uit te barsten. Daarentegen vroeg ze bijna kwaad:

‘Hoe moet dat nu? Dat moeten jullie weten! Zeggen jullie nu in godsnaam hoe dat moet!’

Maar het eenige antwoord dat wij wisten was een pijnlijk zwijgen.

Toen zei ik: ‘Ja!’

En Hendrik-Jan zei: ‘Ja, ja!!’

Maar Marietje zei verder niets, doch steeds langzamer loopende langs de stilste grachten, stil tusschen ons in, wrong ze haar zakdoekje tot een verschrikkelijk klein propje....

De situatie bleef zoo ze was, we stonden echter, na eenigen tijd, verdraagzamer dan eerst, tegenover elkaar; wellicht dat onze jarenlange vriendschap zich in deze moeilijke zaak deed gelden. Men is niet zóómaar jarenlang bevriend.

We waren beiden verliefd op hetzelfde meisje, dat, op haar beurt, van ons beiden evenveel hield. Welnu, we moesten maar afwachten, we konden zelf geen richting aan ons lot geven; we wisten het niet! Geen van ons drieën wisten we de oplossing te vinden, we gingen, niettegenstaande dit alles, veel met elkaar om. We leerden elkaar beter kennen.

Alzoo geschiedde het, dat, na den eersten tijd, er dingen zich openbaarden in onzen aanleg, die oorzaak werden tot menig twistgesprek, meestal tusschen de mannen eenerzijds, omdat wij elkaar in het diepst van ons hart tóch solidair bleven, en Marietje anderzijds. Ze was waarlijk niet om woorden verlegen!

Meer en meer werd het duidelijk: haar beviel volstrekt niet

onze genegenheid, onze zeer groote en diepe eerbied voor flesschen, kruiken en vierkante lummels, voor gouden wijnen, edele stooksels en geraffineerde elixers. Ze was het er niet mee eens, ze viel er ons fel op aan, ze stelde tenslotte dienaangaande haar eischen: wie haar trouwen wilde, moest afstand doen van den geheelen alcoholischen cultus. Een borrel, dat was in orde natuurlijk, maar één van ons beiden (want dat een van ons haar trouwen zou, dáár twijfelde ze niet eens aan!) moest ophouden met afgodendienst te bedrijven aan allerlei soort glaswerk! Gelagen? Géén spráke van!!!!

Zoo werd de zaak, ook voor ons, er niet eenvoudiger door. Hendrik-Jan probeerde eens den drank te verdedigen door een zelfbedacht aphorisme. Hij zei:

'Een zoen van Marietje is als chianti onder de zomerzon!'

Waarop Marietje haar jas aantrok, haar hoedje opzette en vertrok onder de booze opmerking: 'Dank je jongens! Dat is nu eerst een werkelijk gròve beleediging voor mijn zoenen!'

Met geen tien paarden konden we haar tegenhouden!

Ziet, is daar nu praten tegen? Als zulke verschrikkelijke woorden gesproken worden door het liefste meisje ter wereld, dan zwijg ik! Men kan mij deswege verachten, maar Hendrik-Jan zwijgt óók. Langzamerhand begrepen we, klaar en duidelijk, dat we voor de keus gesteld zouden worden: óf den dienst van Bacchus in alle volmaaktheid, óf Marietje mèt enkel een drogen borrel. Zulke kerels waren wij nu!

En de maanden gingen voorbij....

Maar ja, ik had het eerst over die bijzondere gelegenheid, die pracht van een kroeg! Juist!

Ik vroeg dus wat hij nu ging doen, en hij zei dat-ie blijven zou om zich bij dien volmaakten kastelein te bezatten. Daarop ging ik heen!

Marietje was thuis!

Ik vroeg haar ten huwelijk en ze zei: 'Hoe moet dat dan met Hendrik-Jan?'

Ik antwoordde: 'Hij heeft de slok gekozen, ik kies jou.... en het kruis, je weet wel.... geen afgodendienst meer aan de flesch.'

We kusten elkaar, ineens toch anders dan ooit tevoren, we dronken van elkaar, alsof de muur gevallen was. We waren over den drempel onzer terughouding heengegaan, en we vonden elkaar in de omstrengeling onzer armen, in de streeling van onze vingers, in het welbehagen van onze zoekende lip-

pen. Dit was dus de gróóte belofte, het gróóte wonder. Dit was dus het gebaar, de geboorte van ons nieuwe leven, dat slechts voor elkaar zou zijn, en dat ons slechts zou kunnen voeren tot de verlossing, straks, als de sterrennacht onze liefde zou bedekt hebben met zijn wonderbare duisternis.

We waren heel gelukkig. Er moest een uur voorbij gaan, voordat Marietje mij kon vragen:

'Waar is hij?'

Ik zei: 'In die kroeg, hij zal erg dronken worden!'

'Neen,' zei ze ineens, luid en driftig, 'dat vind ik al te afschuwelijk. Vanavond moet hij bij óns zijn, niet? Morgen mag hij doen wat hij wil, natuurlijk morgen.... morgen....'

'Morgen gaan wij naar Parijs, liefste.'

'Ja, jongen, morgen gaan wij weg, ons feest vieren.... maar.... maar.... vanavond moet hij blij zijn, om óns, hè jongen?'

Ik zei: 'Ja, dat was zoo!' Ik vroeg: 'Zal ik hem halen? Als-ie maar meegaat!'

'Juist,' zei Marietje, dat is het: 'als-ie maar met je mee gaat. Daarom: ik zelf zal hem halen'.

'Dan zal ik het hem zeggen óók, dat van òns!'

Toen vertrok Marietje en ik bleef alleen achter. Mijn God, wat was die stilte toen verschrikkelijk. Maar ik wachtte trouw en hardnekkig, een kwartier, een half uur, een uur....

Nadat ik twee uren gewacht had, werd ik een beetje ongelukkig en besloot naar die kroeg te gaan om eens te hooren waarom zij zoo moeilijk te bewegen was dien éénen avond aan ons geluk te offeren. Hij zou toch onze vriend blijven, ook na ons huwelijk! Mijn hemel, ja!

Ik ging dus naar die kroeg, doch achter het roode gordijn met de leeren randjes, zag ik noch Marietje, noch Hendrik-Jan! Maar de kastelein kwam op me toe. Met innige goedheid deed hij mij het verhaal zijner tooverijen. Hij vertelde hoe Marietje was binnengekomen. Hij zei: die dame was toch zoo verdrietig om uw vriend. Ze had hem over het hoofd gestreken en hem blijkbaar willen troosten. Hij schudde steeds maar 'neen' en zei: 'Neen, Marietje, dat kun je niet van me verlangen!' Toen was hij, de kastelein, maar eens naar die mooie dame gegaan en hij vertelde mij hoe hij haar had gezegd dat ze eens moest proeven van zijn rozebottels op brandewijn met een klein draadje rozemarijn, en hoe ze dat gedaan had. Hoe ze nòg eens er van gedronken had en nòg eens, en hoe ze ten-

slotte naast hèm, den waard, was komen zitten, ach mijnheer zoo mooi!, met het glas in de hand en hem had toegedronken en gezegd: Wat heeft u dit met wijsheid geschapen!

'En mijnheer,' zei de vent mij, 'ik ben er, voor het eerst van mijn leven, bij geweest, dat een vrouw ten huwelijk werd gevraagd als we natuurlijk mijnheer, m'n eigen vrouw buiten beschouwing mogen laten. Ik heb er, waarachtig, tranen van in de oogen gevoeld, eerlijk, maar ik schaam me er niét voor, want ze heeft in mijn bijzijn nog "ja" gezegd. Uw vriend zei toen zoo iets aardigs, ik heb het onthouden, hij zei: Een zoen van Marietje is als chianti onder de zuiderzon. Ja, dat zeedie. En toen zoende ze hem wéér. Maar daarna zijn ze vertrokken, ik heb nog juist gehoord hoe uw vriend zei dat er over een uur een trein naar Parijs ging.... Maar gaat u zitten, gaat u zitten.... Ik heb er werkelijk liefhebberij in om u nu een bòrrel in te schenken, een bòrrel mijnheer....'

De machtige

Ik ben de duivel, zei de heer met den smallen, krommen neus.

Ga zitten mijnheer, antwoordde de boer en keek nieuwsgierig naar de welgesneden kleedij van den onverwachten bezoeker.

Drink je? vroeg hij vervolgens.

Ja, graag! zei de duivel en wetende dat hij zich eenige vrijheid kon veroorloven, voegde hij er aan toe:

Ik ben dol op brandewijn met suiker.

Dat kàn, zei Ebrecht verrukt, brandewijn met suiker, dàt kan!

De duivel wachtte even om zich een stoel aangewezen te zien worden, want hij was moe; maar Ebrecht haastte zich naar de prachtige chiffonnière, waar, boven de buikige laden, hij een deurtje opende en daar twee kelken, benevens een fraai geslepen flesch met stop uit nemende, zette hij vervolgens deze zaken op den tafel. De duivel koos toen zelf zijn stoel uit een rij van twaalf die tegen den muur stond en zette zich in de omgeving der kristallen flesch, die het eenvoudige boerenvertrek adelde. Hij schoof de stoel heel voorzichtig bij om de zandfiguren die op den grond waren aangebracht niet in de war te brengen. Ebrecht verrichtte onderwijl het ceremonieel met den brandewijn; toen de glazen waren ingeschonken nam hij ook een stoel, veegde met de vier pooten er van dwars door een zandrad en hief een glas van tafel.

Proost! zei hij.

De duivel nam het andere en stootte aan. De beide mannen dronken.

Ebrecht zei: Dat smaakt, wat?

Ja, antwoordde de ander, het doet me goed, ik heb den laatsten tijd last van me maag. Hoe gaat het met de beesten?

Best, uitstekend, het kan niet beter: De Sippe, de Bonte en Arvelink staan op kalven. Maar vertel me eens wat er van je verlangen is.

Ja, zei de duivel, je zult wel verwonderd zijn mij op bezoek te hebben. Je bent, meen ik, de eenige boer in den omtrek die niet in den duivel gelooft, maar nu zit ik hier. Je zult toch wel gelooven dat ik hier zit?

Dat zit nog, antwoordde de boer, maar ga door.

Het is sterk, boer, maar enfin.... Ik kom eens openhartig met je praten, de zaak zit zóó!

De duivel boog zijn lenige gestalte dichter naar Ebrecht toe, zijn scherpe kin wees, mèt zijn neus, onverbiddelijk in de richting van den luisterenden boer; de donkere pupillen keken dwingend in de grijze oogen van Ebrecht. Voor hij verder ging met de redenen van zijn komst den boer uit te leggen, plaatste hij de punt van zijn elleboog als steun voor den intelligenten kop op tafel; een fraaie hand bracht hij onder de kin.

De zaak zit zóó, hernam hij langzaam met een plotseling ernstige en donkere stem, - omdat je, boer Ebrecht, niet in mij gelooft, heb ik mij veel met je bezig gehouden. Dat begon eigenlijk eerst goed na je huwelijk. Ik dacht eerst je een hoop narigheid te bezorgen, maar aangezien ik tijdens mijn bestaan méér succes met voorspoed heb gezien, bezorgde ik je de melkmeid Tine. Die heeft je, echter zonder dat je last van je geweten kreeg, herhaaldelijk verleid.... Wat wou je zeggen?

Drink eens uit!

Ja graag, dank je, dank je, je brandewijn is goed.... Maar vóór den dood van je vrouw..

De vreemde bezoeker ging verzitten, het was blijkbaar moeilijk om zóó maar, ronduit, te vertellen wat hij eigenlijk wilde. Ebrecht scheen dat ook te begrijpen, althans hij moedigde hem aan met de woorden:

Zeg het maar, mijnheer!

Welnu, zei de duivel, het gaat om je zoon, je oudsten zoon. Ik zou graag zien dat hij met m'n dochter trouwde.

Ik ken je dochter niet en Driekeman kent haar ook niet.

Dat denk je maar! Ik zou een slechte satan zijn, als ik daar

al lang niet voor gezorgd had; je zoon Driekeman is op haar verliefd!

Zoo?.... zei Ebrecht, zoo?.... En, als ik vragen mag, brengt ze wat mee?

Zooveel je wilt, boer!

Dat is knap, dàt moet ik zeggen. En wat is het voor een vrouwspersoon?

Ze is, vóór alles, een duivelin natuurlijk; ze is, als het moet, rijk. Verder is ze mooi. Ze is zóó mooi, boer Ebrecht, en zóó verleidelijk....

De duivel wachtte even voor hij op langzamen toon verder ging:

Zóó onweerstaanbaar mooi.... dat jij met je harde kop zult smelten onder de aanraking van haar handen. Dit nu is mijn bedoeling: mijn eigen dochter Satje zal je in de hel brengen!.....

Doch op deze woorden begon Ebrecht slechts te lachen. Dit moge nu eenvoudig lijken, maar Ebrecht lachte als een aardbeving, hij brulde. Ondertusschen bracht hij er stukken van zinnen uit:

U is bepaald gek mijnheer.... Alsof ik je niet ken.... Een heereboer uit Tienloo.... Maar.... maar, kom potdorie maar óp met je dochter!....

Kijk eens naar buiten Ebrecht.

Ebrecht's lach stierf op zijn van kramp vertrokken gelaat. Aan de zijde van zijn zoon liep een meisje, zóó volmaakt, dat de zon en de maan en dat meisje het licht der wereld schenen te deelen.

Nu? vroeg de duivel terwijl hij naast Ebrecht staande een hand op diens schouder legde en met een glimlach van voldoening naar zijn dochter staarde.

Nu? herhaalde hij.

Dat is te erg, steunde Ebrecht, het is, potdorie, veuls te erg. Dàt geloof ik niet!

Toen het huwelijk gesloten was wierpen Sippe, de Bonte en Arvelink ieder tweelingkalven, en dat was nog maar het begin. De vruchtboomen begonnen plotseling te bloeien waardoor alle menschen, daar het Augustus was, naar de ‘Rauwelaar’ gingen en het gedoe van Ebrecht bekeken. Toen ook het hooiland, hoe hard er ook gemaaid werd, steeds weer hoog in het gras stond, kwamen er journalisten die Ebrecht interviewden, werd er in Utrecht een geleerde commissie benoemd die het geval

moest onderzoeken, kwam er een deputatie van brandweeren politiemannen (want het leek allemaal erg verdacht) en bedelden buitenlandsche deskundigen om een monster humus uit Ebrecht's grond.

Ach, zei Ebrecht tot de journalisten, zou het kunnen dat mijn schoondochter een duivelin is?

Zeker! antwoordden de mannen.

Dan kan het dààr van komen!

Het lijkt ons niet waarschijnlijk, de reden is hoogst onvoldoende, merkten de journalisten op.

Dàt geloof ik ook! besloot Ebrecht. De journalisten die de loop van het gesprek niet konden volgen en dachten dat de boer aan verstandsverbijstering was gaan lijden als gevolg van al die zonderlinge dingen, knikten Ebrecht bemoedigend toe. Daarna vertrokken ze en gingen lange artikels voor hun kranten schrijven, met koppen er boven als deze: De vermoedelijke invloed van ultraviolette stralen op humus in de Achterhoek, Het Wonder van de Rauwelaar, Jules Vernes weer eens gerealiseerd! of Boer wordt millionnair, De aarde is goed! en dergelijke, al naar gelang den aard hunner kranten.

Er kwam een vreeselijk rumoer in de omgeving van de ‘Rauwelaar’, honderden menschen moesten ambtshalve de boerderij bezoeken. Totdat Ebrecht dit begon te vervelen en zich goedkoop een koppel wilde honden aanschafte; die liepen den geheelen dag rond en wilden iedereen die niet op het gedoe thuishoorde, verscheuren. Ze brachten tenslotte Ebrecht weer eenige rust. In deze door den boer zoozeer beminde toestand, kwam de duivel eens hooren hoe ver hij gevorderd was in het zieleleven van Ebrecht.

Geloof je het nu, boer Ebrecht? vroeg hij.

'k Geloof er niks van, antwoordde deze, als jij die zoogenaamde duivel was zou je kunnen tooveren. Laat eens wat zien!

Waarop de duivel, heel gewoon, barst zei en voorloopig verdween.

Na vele maanden hadden de duivel noch zijn dochter iets bereikt. Driekeman zei: hij had geen leven bij die vrouw. Hij beklaagde zich bij zijn vader en die gaf hem gelijk.

Ik had daar nooit en nooit ingetrapt, zei Ebrecht, ze is niet mollig.

Neen, zei Driekeman, maar ze is anders wel mooi.

't Is een prentje, antwoordde Ebrecht, maar wat heb je aan een prentje?

Alles goed en wel, maar ik heb 't.

Je moet haar leeren melken, dan krijgt ze een boerenfiguur.

Waarop Driekeman naar huis ging en zijn vrouw aldus toesprak:

Satje, je moet leeren melken. Wij hebben samen veertig koeien, daar moet je het bij leeren. Amen, uit!

De schoone vrouw ging geweldig te keer, ze vloekte zoo'n beetje en dreigde haar man te zullen krabben. Maar die nam plotseling haar polsen en werd kwaad.

Au!!, schreeuwde Satje, leelijke boerenkinkel, ik roep me vader hoor!

Met die klier heb ik heelemaal niks te schaften, zei hij, maar melken zul je!

Toen ging Satje op de vlucht naar haar schoonvader.

O, zei ze, je bent zoo sterk, help me toch!

Ze sloeg de armen om zijn hals en keek Ebrecht in de oogen.

Later, zei Ebrecht, als je melken kan....

Weken daarna kwam de duivel nog eens terug. Hij passeerde een bordje waarop geschreven stond: Verboden toegang voor geleerden en journalisten, en kwam bij de meiden en knechts die het erg druk hadden; hij vroeg naar den boer.

Wacht maar even, zeiden die - hij zal wel terug komen.

De duivel, die, zooals men weten kan, niet rusten mag, noch tijd verloren laat gaan, begon het personeel toe te spreken. Maar dat had ook geen tijd, het luisterde dus volstrekt niet en ging door met het werk. Ze beleedigden den duivel hier mee; deze werd kwaad en was van plan de menschen voor kinkels te schelden. Maar bij de *n* van kinkels bedacht hij zich en slikte de rest woedend in. Kwaad liep hij naar een melkster en vroeg waar zijn dochter, de jonge boerin was.

Die ben ik, vader! zei de mollige meid.

Dit nu was vriend Bokkepoot teveel. Niet instaat zich nòg meer te beheerschen, begon hij luid te schreeuwen:

Een zootje is het hier, een bende, een troep in één woord. Ik word hier voor den aap gehouden, iedereen lacht me uit, van den boer tot de melkmeid toe. Ik vraag dit dikke schepsel waar m'n dochter is en ze zegt: ik ben het! Het loeder....

Woedend liep hij het land in, zijn lange beenen als een enorme, wonderlijke schaar, steeds een stap verder priemende. De menschen lachten, behalve zijn dochter die vertwijfeld haar

handen ophief en hem achterna riep: Vader!.... Vader!....

De man keek niet eens om, maar voortbeenende riep hij uit: Je soort! Mijn dochter zegt Pa!!

Een van de oudste knechten zag tranen in de oogen van de jonge boerin en troostte haar zoo'n beetje.

Boerin, zei hij, 't is een rare, die ouwe, wees maar blij dat jij hier gekomen bent.

Ik zal het nooit reeën, zei ze.

Best hoor! zei de knecht, je zult eens zien hoe best je het reeën zal.

De duivel, ondertusschen, ijlde voort, zonder doel, slechts gedreven tot zinlooze activiteit. Hij keek niet op of om, doch stapte nijdig en sterk door een hoog grasveld. Opeens hoorde hij zich toeroepen voorzichtig te moeten zijn met al dat gras. Toen hij verwonderd opkeek, stond hij voor een troep mannen die met machines het gras maaiden. Op één van die machines zat een man die hem zooeven voorzichtigheid geboden had; het was de boer zèlf.

Ja, ja, zei Ebrecht, een beetje minder is óók goed!

Neem me niet kwalijk, zei de duivel, maar ik bèn woedend!

Niks mee te maken, ouwe, maar gras is gras en jij met je lange beenen....

Begin jij ook al? riep de duivel vertwijfeld uit.

Nee, jij begint! zei de boer.

Laten wij nu geen ruzie maken, suste de duivel, een geslepen beheersching van zijn gevoelens openbarende, ik kwam eens met je praten!

Voorloopig geen tijd man, ik moet werken.

De zon scheen heerlijk over het grasland en dat zag de boer, dat zag evenwel de duivel niet. Daarom ging deze verveeld aan een slootkant zitten en keek toe hoe de machines de lange reepen grasland kaal schoren en hoe verderop de knechts, gekleed in een baaien onderbroek, met een hooivork het reeds drogende hooi keerden. Toen hij een uur zoo gezeten had werd het erg met hem. Hij was gewend, overal waar hij verscheen, de menschen onder den indruk van zijn woorden te brengen, maar zwijgende verveelt zich zoo'n creatuur verschrikkelijk. Dat was na anderhalf uur zóó kennelijk dat Ebrecht het niet langer kon aanzien. De boer ging dus naar hem toe en zei:

Waarom help je niet even een handje mee?

Meehelpen? Wààr mee!

Hooikeeren, dat is goed voor je!

Maar dàt kan ik niet! Ik heb nog nooit gewerkt!

Kerel, dan moet je het leeren. En ik dacht dat je me eens verteld had dat je alles kon.

Kan ik ook, behalve werken.

Niks waard. Vooruit, ik zal je werken leeren. Hier is een hooivork en trek je broek maar uit, zoo je ziet werkt iedereen bij het hooien in z'n onderbroek.

Nooit, zei de duivel, zoolang ik nog éénigen wil over mijzelf heb, vertoon ik me aan het volk in m'n onderbroek!

Maar nu werd Ebrecht slecht te spreken, en als een boer kwaad begint te worden dan is dat nog heel wat anders.

Trek je broek uit, zei Ebrecht verbeten, anders laat ik mijn volk het doen.

De duivel, die gewend was zich in het onvermijdelijke te schikken en wetende hoe die kerels met hun primitieve zucht naar doodgewone lol, hem met genoegen de broek van zijn beenen zouden sleuren, trok misnoegd dit kleedingstuk uit; de broek, die meer een pantalon was, daarna keurig opvouwende. Toen nam hij de hooivork uit de eeltige handen van Ebrecht die ze hem toestak. Hij keerde zich hierop naar de knechts en begon hen na te doen.

Zie toch, klaagde hij tegen Ebrecht, hoe ze heimelijk lachen!

Laat ze maar lachen, zei de boer, je zult het wel reeën!

Zoo stond de duivel, naar den aard der boeren in het hooiland, in een jaegertje dat tot aan zijn enkels toe zijn beenen omspande, te hooien. Zelfs toen de pijnlijke scheuten zijn rugspieren teisterden, durfde hij niet op te houden, beangst voor de kracht van de boerenknechts, die hem zouden kunnen dwingen dóór te gaan.

Dien avond bleef de duivel op de ‘Rauwelaar’, hij was te veel geknakt om nog naar zijn eigen huis terug te kunnen gaan. Als lamgeslagen lag hij op een bed en kon van pijn niet slapen, zelfs niet toen reeds iedereen al lang sliep. Hij kreunde en trachtte vruchteloos zich op te richten. Maar toen kwam zijn dochter die het verhaal gehoord had en met haar vader mee voelde, eens kijken. Ze vond hem in een deerniswekkenden toestand.

Vader, zei ze, ik ben het werkelijk, bent u het ook?

Ja, zei hij kreunend, ik bèn het. En jij.... dus toch mijn Satje?

Ja, antwoordde Satje, maar ik zal u wat te drinken geven. Maar vertel eens: gelooft de boer nu in je?

Neen, kreunde de duivel, maar ik geloof in den boer!

Twee gedichten

Ik zag....

Ik heb de zee gezien in hoogen maannacht
Stil om d' eenzaamheid van eendere geluiden
En van 't verlaten strand.
Een enkele vogel, 'k wist niet waar hij was,
Brak met een scherpen schreeuw kristallen stilte.
Doch 'k voelde mij vervuld door 't kloppen van mijn hart
En wist, daar ik toch liefhad, niet van kilte
En van de eenzaamheid.

Ik heb de hei gezien, de droge hei
Die verder zich verloor in dennenbosschen
Donkere, waardige.
De witte stilte van den middag drukte zwaar,
Geen enkel leven dat bewoog. Zelfs geen geluid
Dan 't doffe van mijn stap. En 't kloppen
Van mijn hart, dat mij vervulde van binnen uit
Met teer geluk, wijl 'k liefhad.

Ik zag vanuit mijn venster een kleinen mensch
Die moe den weg afkwam. Hij zaaide ergens lang
Op onbekenden akker.
Zijn stappen waren moe en traag. Hij had het werk gedaan.
En machteloos, wijl 'k eenzaam liefhad, was ik als hij.
Ik ging den langen weg met leege handen.
En even, om dien mensch en om mijn hart, zag 'k mij
Minnende en troosteloos verlaten....

Laat getij

Onwezenlijk omdat ze zijn omringd
Door killen nevel, staan ze in het land de koeien
In dunne dampen, dauwend om de bosschen
Die geel en rood nog eenmaal wilden bloeien
Maar in het laat getij bloeiend te sterven staan.
Er klaagt een zwarte vogel en doode blâren vallen
Tot kleurig dek. Dit is de eeredienst
Van 't naderende eind. De jachtgeweren knallen.

'k Zie over de wegen de kleuren van blâren
Die zijn bloedrood omdat ze zijn gerukt
Van oude eiken die ontsproten waren
Door hartstocht van de wilde aarde en lucht.
En boven de wegen en ineengedrongen bosschen
Komen fantastische wolken varen.
Ze trekken door en zijn niet meer te stuiten
En komen om den hemel af te sluiten
En trekken door....

Van 't laat getij zie 'k door mijn venster dit gericht
En denk: ‘'t Is uit. Een schoone dood moest komen
Na dit festijn. Maar zalig zijn zij toch die in 't gezicht
Der late herfst hun levensstaf genomen
Zien door jonge handen en 't kostbaarst goed,
Het Leven zien in eigen vleesch, in 't bloed van eigen bloed!’

Al in een groen, groen knollenland....

zijnde eenige verhalen over het jagen, de jagers en jachtgenooten en waarheidsgetrouwde belevingen in een Nederlandsch jachtveld

Opgedragen aan H. MULDERS, ter bestendiging onzer broederschap in Diana.

Dit manuscript werd door den schrijver onvoltooid nagelaten

Hindelopen loopt de hinden
En de hazen achter aan.
Al de joffers laat hy staan.
Hy bemint de hazewinden,
En zijn bracken, en het wilt,
En het velthoen en de lijsters,
Meer dan al de jonge vrijsters.
Is dat niet zijn jeught gespilt?
Hy magh rennen, hy magh jagen,
Maar hy zal zijn jaght beklagen,

VONDEL

Inleiding

In het najaar van 1941, had ik het genoegen om in gezelschap van een aantal Amsterdamsche hengelaars op snoekbaars te visschen. De partij duurde eenige dagen, het weer was behoorlijk, de vangst niet onbevredigend; alles scheen mee te willen werken om die dagen, in het rumoer onzer tijden, te maken tot een episode van rust. Het werd een hengelpartij zooals de waterkant er maar weinige zal kennen. Na afloop van den eenen, en na afloop van den anderen dag wachtte ons een gezamenlijke maaltijd, mitsgaders een goed vaderlandsch stooksel en een aantal flesschen met uitgezochte wijnen uit Frankrijk; wij brachten de roemruchte sfeer van visschers uit liefhebberij met ons mee.

Op een dier maaltijden nu, werd mij, onvoorbereid, let wel!, een diepgaande principieele vraag voorgelegd, en deze luidde:

'Jij, die zoowel een hartstochtelijk hengelaar als ook een toegewijd jager bent, zeg ons eens eerlijk en oprecht: wie liegt het meest, de visscher of de jager!'

Ik dacht na.

Ik antwoordde, dat, in hoogen graad van waarschijnlijkheid, de hengelaar het meest, het onbeschaamdst en zeker het overtuigendst liegt.

Dit antwoord stelde de aanwezige hengelaars gerust; onder instemming van de overigen, zonder de minste aarzeling, met een zucht van verlichting nochtans, stelde de vragende visscher zijn bekommernis terzijde en sprak deze woorden:

'Dan ben ik blij een hengelaar te zijn....'

Ik kon er uit opmaken dat hij, wat dàt deel van het leven betrof, meende het goede dezer wereld gekozen te hebben.

Zijn gedachtengang was begrijpelijk en moet ons allen sympathiek zijn; de blik des vergenoegden die streelend over de aanwezige hengelaars waarde, verheugd over het perfecte latijn der visschers, was niet het gevolg van een brein, door zoeten wijns sentimenteel geworden, want de vrager was de eenige die mèèr dan matig zich toonde. Op andere gronden dan vluchtig verondersteld, dienen wij sympathie te voelen voor de diepere oorzaken van de vraag.

Immers waar de waarheid niet geacht wordt bij het vertellen van onze belevingen in de natuur, aldaar - moeten wij ontevredenheid met de werkelijkheid veronderstellen en constateeren dat wij, afstand doende van de schaduw der realiteit, vluchten in de zon der fantasie. Dit doen wij gaarne, omdat een goed mensch een romantische ziel heeft en zich het liefst hult in de kleurige gewaden der romantiek.

Uitgaande van deze overweging zouden wij gemakkelijk tot de formule kunnen komen: - Een hengelaar, wijl hij meer liegt dan een jager, is een romantischer mensch dan deze. Of anders gezegd: - Een hengelaar is een beter mensch dan een jager, wijl hij de volmaaktheid meer benadert!

Maar ik wensch mijn groene makkers met een stellige tegenspraak te verdedigen.

Dus: mis, gij broeder in het bamboe en Japansche riet, gij hebt het mis!

Uw zin voor romantiek is niet grooter dan die van mijn broeders in het weidelijke. Maar alhoewel gij, als ge in uw boot achter een rietkraag hengelt, stellig veel zult vinden, ja veel van wat ons menschen de gewone werkelijkheid doet ontvluchten, toch vindt ge er niet genoeg van. En omdat de jager en zijn maat, iederen keer als ze het geweer over den schouder hangen, hun zakken vullen met patronen en den hoed-met-het-veertje opzetten, zonder verdere poespas in het Nirwana der romantiek zèlf treden, daarom zijn hun verhalen reëeler. Het aantal hazen dat in de vertellingen der groenrokken wordt omgelegd, is daarom maar een weinig grooter dan het aantal dat ze in werkelijkheid geschoten hebben, de snelle duif die ze van vijftig meter hoogte omlaag haalden, komt daarom hoogstens een twintig meter meer naar den hemel toe, als ze het voorval verhalen; in zooverre mogen hun overdrijvingen wer-

kelijk geen naam hebben. Op deze gulden gewoonte maken misschien alleen hun honden een uitzondering. Deze trouwe vrienden, vooral als ze er niet meer zijn, worden wellicht na ieder verhaal iets meer bedreven in de jachtkunst en onsterfelijker vanwege hun onovertroffen deugden. Maar dit komt alleen omdat een goed jager veel voor zijn hond over heeft.

Dus, over het algemeen, hebben wij niet de hulp van verschrikkelijke leugens noodig en behooren onze verhalen, mits ze met verve worden verteld, te boeien zonder deze.

Het is waar, kleine overdrijvingen, zoo ze de kleur verhoogen kunnen, aanvaarden we gaarne (en u toch ook, nietwaar lezer; komaan, een klein leugentje!) wij hebben volstrekt geen bezwaar tegen het heerlijke, kleine leugentje dat als een plotseling opspringende fasant in de zon fonkelt.

Hoort dus nu, en ziet wat er in het jachtveld onder vele, vele dingen die niet allen behooren tot de opgaaf welke de oorzaak is van het ontstaan van dit boekje, wat er zoo onder al deze zaken te beleven valt.

Kwaad zal het niet kunnen aanrichten. Want het publiek, grootendeels van de natuur vervreemd, staat vrijwel afwijzend tegenover de jacht; met afgrijzen ziet het neer op een jagersman en begrijpt niet dat deze zachtaardig kan zijn. Dit komt, omdat het publiek de jacht niet kent, of omdat het een gemeen bedrijf, dat in de verste verte en met den besten wil van de wereld niet op jagen lijkt, er toch voor verslijt.

De jacht is mooi en goed. Ze is nuttig voor mensch en dier. Iemand die daar anders over denkt moet het zèlf weten, maar van òns bedrijf begrijpt hij geen syllabe.

Teneinde nu de jacht nader te brengen tot lieden die van goeden wille zijn, daarom is misschien dit boekje geschreven. Misschien ook niet; wellicht zijn de hiernavolgende beschrijvingen en verhalen uit ons kleine jachtveld in den Achterhoek slechts ontstaan, omdat ik er plezier in had, zonder eenig altruïsme.

Het is dus zeer de vraag of deze inleiding noodig is, maar ze staat er nu eenmaal. En daar niemand weet hoe een koe een haas vangt, kan ze oorzaak zijn dat een lezer verder gaat met deze voor hem geschreven lectuur, en zou het kunnen, dat hier of daar een sterveling, die uit onwetendheid geen oog had voor de syllaben der jagerij, van de dwalingen zijns weegs terugkeert en straks, een doodenkelen keer, met een weemoe-

dige jaloezie in het hart, een oogenblik zal denken aan den vermoeiden jagersman, die in de herfstweelde van zijn jachtrevier, in de herfstige bosschen en in een eindeloos, groen, groen knollenland is teruggekeerd tot den oorsprong van ons lieve bestaan: de Natuur!

Eerste hoofdstuk

Waarin verhaald wordt over mijn vrienden in het weidelijke, en wel: den dokter, den wilddrager Koekoek, en onze honden Hirolt, Horant, Roeli en Cora

I

Dit zal niet een ècht hoofdstuk worden, maar opnieuw een inleiding. Dus Inleiding No. 2. Dit had er ook boven moeten staan, maar de uitgever maakt er bezwaar tegen, hij zegt dat de menschen dit boek dan bij voorbaat al vervelend zullen vinden. En daarom moet dit dan maar het eerste hoofdstuk blijven.

Het heeft overigens moeite gekost om de beslotenheid van ons intieme leventje tusschen lucht, bosschen en weilanden aan de publiciteit prijs te geven. Ziedaar een eerlijke bekentenis.

De dokter bijvoorbeeld zou in ernstige ongelegenheden kunnen komen als er, te zijnen bate, aan de weg getimmerd werd. Hij zou nog meer patiënten te behandelen kunnen krijgen en geen tijd vinden om de jacht te beoefenen. Is dit zoo gek verondersteld?

Mijn vriend de dokter is ondenkbaar zonder jacht en visscherij, men ontneme hem die niet. En wat de jacht betreft: men ontneme hem zelfs niet een enkelen dag dien hij in het veld kan doorbrengen, men late dit uit eigen belang, want het misdrijf zou honderdvoudig terugkomen op het hoofd van hem die er zich aan schuldig zou maken, en men late het uit mede-

lijden met mij, want indien de dokter enkele dagen zou missen om zich in het veld te vermoeien, dan zou hij nog meer kunnen verzetten en ik moet maar meeloopen.

Als er èèn jager in Nederland is die niet van ophouden weet, dan is hij het, geen knollenakker is hem te veel, geen uur te laat om nog èven door een lang perceel te hollen; hij is onvermoeibaar. Het is een taaie kerel, zoo men zegt.

Als er dus lieden zijn die hem in zijn bestaan zouden dreigen te dupeeren door hem, naast de gewone menschen uit zijn practijk, te plagen met hun ziektes; toe, laat deze kranken dan liever een keuze doen uit de zevenduizend artsen die niet jagen en ook nooit zullen jagen; laat het dus voor den dokter maar blijven bij den kring der getrouwen die wel weten dat hij zieken weer beter maakt, zoowel met medicijnen als ook met zijn stralend optimisme, die weten dat hij patrijzen schiet en die hem het genoegen van gezond maken even welgemeend gunnen als zijn hartstocht in het weidelijke. Daarom: niet zooveel eer voor dezen meneer, oftewel: honor habet onus.

Et voilà, dit is de dokter; ge zult hem in de hiernavolgende bladzijden meermalen ontmoeten.

Hij en ik moeten enkele dingen gemeen hebben; buiten het feit dat wij beiden een hartgrondigen afkeer van scheren toonen en veel aandacht besteden aan schoone letteren en jachtwapenen, moeten er nog meer overeenkomsten bestaan die we nièt kennen.

Het overkomt mij meermalen dat ik met ‘Dokter’ word aangesproken, dat volkomen vreemden mij met een zeker ontzag, dat alleen een plattelandsdokter bij de inwoners van zijn dorp geniet, groeten en het is mij gebeurd dat ik een redelijk goede kennis beleedigd heb door zijn groet onnoozel te beantwoorden. Dit laatste lag buiten mijn schuld, omdat ik van den betreffenden heer, op het gegeven moment, kilometersver verwijderd was. Maar de heer hield later vol: - jawel, ik was hem tegengekomen, en hij vroeg mij waarom ik niet een waardiger uitvlucht bedacht. Doch er kwamen anderen en dezen konden bewijzen dat ik de waarheid sprak; toen raakte hij in twijfel.

Het geval kreeg eerst zijn ware oplossing toen de dokter een verhaal deed over een hem volkomen onbekend heer, die hem joviaal had goedendag gezegd; hij, de dokter, had bij die gelegenheid wat doezelig naar zijn hoed getast.

Ik wil maar zeggen, dat, indien ge ons herkennen wilt en ge wenscht dit in het jachtveld te doen, ge op onze kleeding zult moeten letten: de zijne is groen, de mijne gemixt van groen en zwart, zie daar!

Nu zult ge goed doen uw aandacht te bepalen bij een man die over een blauwen kiel, een zeer zonderling kleedingstuk draagt, het lijkt op een onbekende dierenhuid, maar het is een colbert, zij het ook een zeer apocrieve colbert. De rug er van is grijs en bruin. Het grijs is er ingeperst door een jarenlange aanraking met de wol van konijnen, het bruin is de kleur van duizenden hazenharen; het jasje ruikt naar wild, naar fasanten en patrijzen, eenden en natuurlijk naar haarwild.

Trekt de man dit jasje uit, dan is hij een onbekende boer, heeft hij het om de schouders hangen, dan is hij Koekoek, onze wilddrager en eerste drijver, een kerel zooals ge er niet overal een zult tegenkomen. In het dagelijksch leven is hij een klein boertje met een stuk of wat geiten (hij zegt dat het Saaner geiten zijn en dat ze een mirakel aan melk geven!) voorts is hij iemand die, wil hij aan den kost komen, bezigheden moet verrichten die varieeren tusschen badmeester en daglooner hier en daar. Maar wat wil dat zeggen? Hij is de ware niet tusschen zijn Saanergeiten, hij komt eerst tot zichzelf als de maand September in het land is en hij het bijna oud-testamentische, veelharige en veelkleurige kleedingstuk voor den dag haalt en de eikenstok zoekt, altijd dezelfde stok die glimt van zijn handen en die harder is dan de struiken die er mee uitgeklopt worden.

We hebben voor Koekoek eenig ontzag. Een woord van goedkeuring, uit zijn mond, is voor ons streelender dan de onwijze bewondering van Jan Kalebas die van de jacht noch toeten, noch blazen weet.

Het is met Koekoek best in orde; het toeten, zoowel als het blazen bergt voor hem niet de minste geheimen meer. Daarom is hij karig met zijn goedkeuringen (en dit past een goed jagersmaat!), daarentegen zwijgt hij gaarne en soms zegt hij iets wat gemeenlijk een speldeprik genaamd wordt.

Zijn we al gewoon aan zijn zwijgen, zijn spreken is ons veelal als het metaal waaruit men zilveren teekens van ongenoegen smeedt. Veroordeel hem niet, hij blijft op zijn wijze zeer deftig; hij laat zijn ongenoegen gepast maar duidelijk blijken en dit acht hij een recht dat de vele jaren waarin hij al z'n veldje meeloopt, hem verleend hebben.

Een klein voorbeeld.

Toen we op een keer voor den voet op konijnen jaagden, schoot ik vier keer mis op twee witpluimen. Het was in een bosch en de omstandigheden waren niet gunstig daar door het dichte hout het zicht op het springende wild*) benomen werd.

Nadat ik het eerste konijn gepoedeld had, zei ik:

‘Dat is mis, Koekoek!’

Hij gaf mij geen antwoord. Toen ik daarna het tweede konijn weer misschoot, zei ik niets. Maar Koekoek zei wat. En hij sprak aldus:

‘Zoo is het nèt meneer, als-ie knien willen schèten dan muddie 't ok wel kunnen!’

Ik vroeg, heel ingénue:

‘Hoe zoo?’

‘Wel,’ zei hij, ‘ik bedoel, daddu dan wel bie de pinken moeten wèzen!’

Toen ik hem met een enkel woord wilde uitleggen hoe het kwam, brulde hij ineens:

‘Partout, knien!’

En ziet, dat konijn bleef na mijn schot liggen. De dokter vond:

‘Dat was aardig!’

Maar Koekoek dacht waarschijnlijk aan de drie kansen en zei:

‘'t Werd waarachtig wèl tied meneer!’

Een oogenblik later bengelde de gevallen rabbie, met nog enkelen van zijn soortgenooten die reeds eerder gevallen waren, over den schouder van Koekoek en schuurde mede van zijn wol in de dikke laag die van jaar op jaar op 's mans jasje was gegroeid.

En dit nu is Koekoek.

Wellicht toen de groote generaal, de vader van alle vrijbuiters en dagenmelkers, van de nomadenkinderen en sporenzoekers, van trekkers, hengelaars en jagers, van alle rustelooze zielen die het in den herfst te machtig wordt, zijn naam aan een enkele gaf om het ware bloed van zijn bloed te doen ken-

*) Ik weet het wel, als ik over konijnen spreek, behoor ik deze geen wild te noemen, ze worden er niet toe gerekend; om dezelfde redenen vinden ze geen enkele bescherming en bestaat er voor hen geen spaartijd. Maar wij vinden het heerlijke wipstaarten en in de vierkante meter waar wij het voor het zeggen hebben, rekenen we ze tot het wild, zoogoed als hazen en fasanten.

nen; toen generaal Koekoek, zeg ik, zijn familie aanwees, was de stamvader van onzen wilddrager ook onder de begenadigden.

Koekoek is volstrekt geen fiere verschijning, hij loopt, zooals ge, indien ge een goed drijver en jagersmaat wilt zijn, door de kluiten en de bosschen behoort te loopen; hij draagt het wild dat wij schieten en hij is tevreden met dien taak in het veld, hij heeft een jasje dat stijf staat van het haar dat het wild er op achterliet en van het zweet dat de hazen nog verloren hebben. Zijn drijversstok wil hij niet missen, die is hem handig geworden, hij weet er mee om te gaan. Hij heeft scherpe trekken in het gelaat en draagt de pet zoo, dat de klep het invallende licht belet om de oogen te hinderen als deze het veld afzoeken.

Hij is van middelmatige lengte, Koekoek, en hij heeft natuurlijk last van rheumatiek; hij pruimt, en als hij honger krijgt, trekt hij een knol uit den grond en een knipmes uit den zak en dan maakt hij dien knol, zijnde een goede vrucht des velds, zorgvuldig schoon, hem aldus bereidende voor inwendig gebruik; mispels lust hij niet, noch verdere hier te lande onbekende eterijen, als daar zijn sardines in olijfolie, artisjokken en dergelijke zaken die door òns goed bevonden worden; daarentegen neemt hij met graagte een oude taaie, zooals men hem er enkele in een vriendelijke gelegenheid nabij den ouden molen serveert of zooals hij gewoon is ze in de keuken van den dokter te nuttigen. Ook tijdens de jacht kijkt hij wel eens begeerig naar een plat fleschje.

Zooals ge dus wel al gemerkt zult hebben is Koekoek een man, op kleine uitzonderingen na (u lust wel sardines en zoo, en u kauwt niet op tabak) precies zooals gij er een zijt.

II

Gaan wij jagen, de dokter en ik, dan nemen wij niet alleen Koekoek mee, maar ook een hond. Soms nemen we zelfs twee honden mee, een groote voor het groote, een kleine voor het peuterwerk; in het laatste geval houdt Koekoek èèn van de honden, aangelijnd, bij zich.

We hebben ieder twee honden, een Duitsche staande korthaar en een kleine Brak. De hond van den dokter, de groote hond, heet Hirolt en is een broer van den mijnen, genaamd Horant; zijn kleine hond is een loeder, een donkergrijs teefje,

Roelie geheeten. Deze Roelie is een zeldzaam eigenwijs mirakel, we noemen haar ‘Fas’ als afkorting van het scheldwoord ‘fasantenvreter’, welk scheldwoord voor een jachthond het ergste is dat men kan bedenken. Maar deze meid Roelie verdient dien naam volkomen vanwege een voorval dat ik op het eind van dit hoofdstuk in extenso zal verhalen.

Verder is er nog mijn kleine hond Cora, een witte brak met zwarte plekken, eveneens een teefje. Ge ziet, in zooverre is tusschen mij en den dokter de harmonie bewaard gebleven.

Alle ondeugden ten spijt, zijn we op al deze honden toch trots. Doen ze iets bijzonder goed, dan bazuinen we dit van de daken, bederven ze het een en ander, dan gaat niemand dit aan, geen mensch heeft er zich mee te bemoeien want vreemde neuzen behoeven zich niet in onze zaken te steken. On lave son linge sale en famille!

In dit verband zal ik u een voorval verhalen, dat betrekking heeft op een slechte eigenschap van mijn Horant, en op de goede eigenschap van den dokter die dezen mijnen hond zonder voorbehoud verdedigde, toen zulks te pas kwam.

Eerst iets anders.

Meen niet dat de dokter iemand is die spoedig genoegen neemt met prestaties van zichzelf of met die van anderen.

Toen wij in het vorige najaar in het veld van een onzer jachtmakkers te gast waren, en wij aanvankelijk in linie door de weilanden stapten, waren de hazen zoo ril*) dat ze al op vijftig meter afstand opgingen en dus buiten schot waren nog voor we een geweer aan den schouder konden brengen. Na een uur had nog niemand van ons gezelschap een schot gelost, daarom gingen we overleggen hoe we het best een andere methode van jagen zouden toepassen. Ineens ging er rechts van mij een haas op; het kwam uit een klein perceel knollen dat nog op den akker was achtergebleven en was aanvankelijk niet verder dan een dertig meter van mij verwijderd. Het haas rende onmiddellijk langs een boschje akkermaalshout. Ik bedacht me geen oogenblik en legde op het haas aan. Het verdween even in een greppel, maar kwam toen weer te voorschijn. Het was waarschijnlijk een zestig meter van mij af, toen mijn schot viel. Hirolt had daarna niet veel moeite om Lampe binnen enkele seconden bij ons te brengen. En toen vond ik dat ik het wèl gedaan had.

*) Ril wil zeggen dat het wild zich niet laat benaderen.

Echter niet de dokter!

Hij keek mij verwijtend aan, bekeek het haas en zei:

'Je hebt een achterlooper stuk geschoten. Er is veel hagel langs de flank gegaan. In het oor vind ik drie hagelgaatjes....

Ik viel hem in de rede.

'Een bewijs dat mijn schot er goed op was, dus neem me niet kwalijk, maar wat bedoel je eigenlijk?'

Hij zei:

'Ik bedoel, dat je niet had mogen schieten, het haas was te ver. Welke hagel had je?'

'Groote zes.'

'Dan had je je schot er in moeten houden.'

Ik stond sprakeloos! In mijn verwondering wees ik slechts op het haas dat de dokter bij de achterloopers hield en bracht er tenslotte stotterend uit:

'Maar je hebt hem toch?'

'Jawel, dat is zoo!.... Maar dat zegt niet veel! Theoretisch kon je dat haas niet meer binnen krijgen, de kans dat je het alleen maar ziek zou schieten was groot, grooter dan de kans dat je het doodelijk zou treffen. Je schot was niet heelemaal weidelijk....'

Ziet ge, zoo staat men daar dan met z'n goeie gedrag. Het haas was binnen, maar theoretisch kon het niet en daarom....

Nu was er iets dat ik beroerd vond; hij had gelijk namelijk. Een jachtdag had bedorven kunnen zijn als zoo'n creatuur met een schot hagel in het geweide had weten te ontvluchten; ik dankte Diana, de groote godin aller Efeziërs dat ik geluk had gehad.

Op mijn schot maakte ondertusschen alleen de dokter een aanmerking.

Maar, dit dus wetende, moet ge eens hooren hoe dat ging toen iemand zich met de gedragingen van mijn hond Horant bemoeide.

Op een zekeren dag werd de dokter aangehouden door meneer X, eveneens een groot jager voor het aangezicht, en deze heer zeide:

'Dokter, ik wou u vragen, was u gisteren op jacht?'

Het antwoord luidde bevestigend.

Nou, vervolgde meneer X, ik weet dan niet of het uw hond was, maar gisteren werd het dorp in opschudding gebracht door een haas. Alle honden gingen tekeer als razenden, want een haas rende door de straten en er achteraan....

‘Als ik u in de rede mag vallen, dat was Horant, die hond.’

‘O, was dat Horant, dien hond ken ik trouwens niet. Maar wat ik wil zeggen: zoo'n hond is goed om je et om dood te lachen of om je er aan dood te ergeren, maar je kunt er niet mee jagen. Stel je voor, terwijl dat dier een haas door de straten van het dorp drijft, staan daar, hèèl in de verte, in de Enk een stel jagers te wachten....’

‘Daar was ik ook bij, bij die jagers!’

De dokter interrumpeert zeer vroolijk.

‘Een matig genoegen dokter, een matig genoegen!’

De dokter vermaakt zich over de agitatie van den heer X. Hij zegt:

‘Horant is een jonge hond die pas z'n eerste veld loopt en ja.... hij is hèèl goed, maar hij is niet altijd hazenrein!’*)

(Ik verklaar hier plechtig dat de beweringen van den dokter dit keer niet heelemaal de toets der waarheid konden verdragen; Horant was dat eerste jaar niet hèèl goed, maar gewoon goed en hazenrein was hij heelemaal niet.)

De dokter vervolgt:

‘De hond doet èrg z'n best....’

(Dit was volkomen naar waarheid!)

‘.... en dat haas van gisteren, meneer X!....’

Nu komt het!

De dokter stak z'n vinger op alsof hij een tooverkunstje wilde demonstreeren. Hij vergat er de mouwen bij op te stroopen en hij zei ook niet dat we nimmer werkten met dubbelen bodem. Evenwel, hij stak den vinger op en wachtte even.

Daarna kwam het, met den klemtoon op ieder woord.

‘Dat haas is door dat hondje voor de geweren gebracht en dat hebben we binnen gekregen!!’

‘Zoo?’ zei meneer X, dacht even na en zei nog eens:

‘Zoo?’

‘Ja, die was de sigaar! En Horant dreef het prachtig om, langs de spoorlijn....’

De dokter beschreef, als een veldheer die een officier heel duidelijk een situatie wil uitleggen, met de wijsvinger een denkbeeldige lijn door de groene Enk.

‘.... langs de spoorlijn, en zoo.... vlak voor de geweren. We stonden dààr ongeveer, bij de boerderij van Ebrecht. Daar ging het met een enkel schot over den bol!’

*) Hazenrein wil zeggen dat een hond niet achter vluchtend wild gaat, voor hem dat bevolen wordt.

Allemaal zuivere waarheid! De prestatie van Horant kunnen we nu nog allemaal die er bij geweest zijn, onder dure eeden bevestigen. Ook meneer X. was van de waarheid volkomen doordrongen, maar hij vond niet dat Horant zich goed gedragen had, hij vond dat spectakel door het dorp toch maar een bedenkelijke vertooning!

Het wàs ook niet goed. Een hond die er zulke eigenwijze meeningen over zijn plicht op na houdt, deugt niet voor veldwedstrijden. En ook als we geen rekening houden met de eischen die aan een wedstrijdhond gesteld worden, dan mogen we toch eischen dat een hond zoo veel als maar mogelijk is het jachtgenot zal verhoogen. Maar ja.... critiek is heel goed en best, als de criticus slechts van de veronderstelling uitgaat, dat onze honden zeer bijzondere honden zijn. Dappere, flinke kerels!

En inderdaad, mijn honden, onze honden en uw honden zijn heel bijzonder. Dit is een eigenaardige en heel bijzondere eigenschap van iederen hond.

Dit zult ge nooit van een vreemden hond weten, maar ge zult het ervaren als hij de uwe is geworden. Wat voor ras of welke rassen er ook in uw viervoeter woont, of wonen, of waar ge ook uw hond voor gebruikt, altijd komt deze eigenschap voor den dag, en altijd op het goede moment.

III

Luistert eens hoe dat met Cora ging!

Iederen keer als ik langs de boerderij kwam, die, gelegen aan den weg naar ons jachtveld, mijn aandacht vroeg door haar mooie ligging, zag ik het aardige hondje. Als ik de boerderij passeerde, vloog het keffende op me af en jaagde me weg. Het werd een gewoonte dat ik, op het oogenblik waarop het dier ophield met blaffen, nog eens omkeek; ik zag het beestje dan midden op den zandweg staan, het kopje met de coquette krullen vief omhoog, het lijf gestrekt; op zijn beurt keek het ook mij na. Toen kwam er een dag waarop ik de boerin naar het hondje vroeg, informeerende waar het vandaan kwam. Ze zei:

'Van den scheerder, meneer!'

'Heeft hij nog van dit soort?'

'Wel neen, de scheerder heeft hem ook al van een ander. Maar wat bedoelt u, zou u den hond willen hebben?'

‘Ja, graag!’

‘Neemt-em dan maar met! We hebben er nog een en we kunnen in dezen tijd geen twee honden te vreten geven.’

‘Goed, dan zal ik hem meenemen. En vertel me eens hoe oud het beest zoo ongeveer is.’

‘Twee jaar, denk ik.’

Zoo, dus vier bazen in twee jaar. Ik vroeg hoe ze het beest noemden. Ze heette Cora. De boerin nam Cora het lederen halsbandje af, dat kreeg ik er niet bij. Ik deed haar mijn dresseerlijn om; de collier er van is uit touw geknoopt. Inplaats van naar het jachtveld, ging ik, met een nieuwen hond bij me, naar huis terug. De nieuwe hond liep heel gewillig naast de fiets. Ik vond dat het een hèèl bijzonder hondje was.

Waarom?

Daarom!

Toen ik thuis kwam, was mijn vrouw zèèr verbaasd, ze zei:

‘Nòg een hond? In dezen tijd?

‘Ja, maar dit is een bijzonder hondje, dat zul je wel merken.’

Mijn vrouw dacht na en keek het hondje aan. Ze zei:

‘Ze kan goed in het kleine mandje, ik zal er een dekentje in doen.’

Toen gaf ik Cora een paar kaakjes uit den voorraad hondenhamster, ze bedelde om meer. Mijn zoontje vroeg of het zijn hond mocht zijn, Horant was zoo groot, die gooide hem om als hij tegen hem opsprong. Ik zei: goed, Cora mocht van hèm zijn, maar vader nam haar wel mee op de konijnenjacht.

Die konijnenjacht kwam enkele uren later. Ik had Cora meegenomen naar een perceel dunne dennen, dicht bij ons huis. Mijn bedoeling was te zien of de hond niet bang voor het schot was. Een hond die schotschuw blijkt te zijn is voor de jacht ten eenenmale waardeloos.

Cora liep voor me uit, inplaats van vlug naar haar vroegeren baas terug te loopen, bleef ze iedere dertig meter staan om te kijken waar ik was. Dit dier was nog nooit ter jacht getogen, zoo ècht met een baas die een geweer in de handen hield. Deze dag begon met de narigheid van wèèr een nieuwen baas en eindigde met een groot feest tusschen de dunne dennen.

In het kleine veldje gekomen, begon Cora te snuffelen; ze slobberde met den neus over den grond. Ze werd meer en meer zenuwachtig, scheen zich geen raad te weten met een heerlijk luchtje dat zoo maar tusschen de stammetjes te vinden was.

Af en toe bleef ze staan, hief het kopje op, om te kijken waar ik was, liep dan weer haastig door, ging dan links, dan rechts en verdween tenslotte haastig in de dunne dennen, zoodat ik haar niet meer zien kon. Ik stelde mij vlug op, hield het pad tusschen de boompjes scherp in het oog.

Een oogenblik later kefte Cora, hoog en snel, vlug achter elkaar, twee seconden later stoof een konijn over het paadje. Ik schoot zonder me te bedenken en zag de witpluim tusschen de dennen, aan den anderen kant van het paadje, over den bol gaan. Ik twijfelde er niet aan, ik had het juist geraakt.

Onmiddellijk er achter stoof Cora uit de dennen, wisselde eveneens, precies het spoor van het geschoten konijn volgende en.... verdween in vollen ren aan den anderen kant van het paadje! Had ze het gevallen konijn niet bemerkt? Ik ging zelf maar eens kijken, met het voornemen om Cora terug te roepen en haar opnieuw op het spoor te zetten; ik vond, ze had het stuk wild moeten grijpen, en alhoewel ik wist dat ik volstrekt geen recht had om ook maar iets van het hondje te mogen eischen, stelde het me heel even teleur dat ze het geschoten konijn voorbij geloopen was. Maar toen ik ter plaatse kwam waar ik meende dat het konijn moest liggen, zag ik tot mijn groote verbazing dat het verdwenen was. Ik besloot toen om tot in alle eeuwigheid naar het getroffen wild te blijven zoeken.

Diana, evenwel, beschikte het anders.

Op het oogenblik waarop de beteekenis van mijn besluit diep tot mij door drong, hoorde ik weer dat mooie keffen van Cora; ze kefte als een belletje, met een nuance verschil in toon tusschen de eene en de andere kef. Dit duurde drie of vier seconden, daarna werd het stil. Op mijn roepen kwam Cora niet bij me. Toen ging ik zoeken in de richting van waar ik het keffen het laatst gehoord had, en, inderdaad, zonder veel moeite vond ik mijn hondje; onder haar voorpootjes lag het konijn, dood en wel.

Ik nam het op en zei:

‘Een best konijn Cora, dat heb je aardig gedaan!’

Ze sprong tegen me aan, hapte naar het oor van het konijn.

‘Niet doen jô! Dat mag niet!.... Hier, ruik nog maar eens!’

Cora besnuffelde het beest geestdriftig. Daarna hing ik het aan een tak van een boom, waarop Cora een poging scheen te willen wagen om in den boom te klimmen. Vlug liep ik toen van de plaats weg, en floot de hond bij me. Ze kwam onmiddellijk naar me toe.

Toen ik tien minuten later, dank zei de goede medewerking van Cora, wèèr een konijn geschoten had, kende mijn vreugde geen grenzen. Nu zult ge waarschijnlijk niet willen gelooven dat dien dag niets meer kon geschieden dat mij zoo blij zou maken als de uitslag van het examentje dat ik Cora had afgenomen. Ze was nog geen drie volle uren mijn eigendom, maar als iemand mij dat oogenblik een groote som geboden had voor het bezit van Cora, ik zou het zonder de minste aarzeling geweigerd hebben; ik vond Cora een juweel van een hond, een vriendje, zooals ik er broodnoodig een moest hebben. Een jager zal het kunnen begrijpen dat ik stralend met mijn beide konijnen en het hondje naar huis ging.

En wat wàs het nu nog heelemaal?

Ik had alleen willen zien wat er in mijn nieuwe aanwinst verborgen was, ik wilde weten of ze jachtpassie bezat, of ze niet schotschuw was en of ze een beetje neus had; om er toen al mee te gaan jagen was niet mijn bedoeling. Cora had nog niets van de jacht geleerd. En nu is het een eenvoudige waarheid dat jagen een kunst is die door mensch en dier geleerd moet zijn; een dier kent deze kunst, aangenomen dat het geboren is met goeden aanleg en met den waren wil bezield, na een jaar of drie gestadige oefening al heel aardig; voor een mensch is drie jaren niets, een stofje aan de weegschaal, een mensch zal maar heel zelden zoover komen dat hij in de jachtwetenschappen promoveeren zal. Doch heeft een bekwaam man zoo'n jaar of tien z'n veldje geloopen, dan is het wel mogelijk dat hij een beetje de elementaire begrippen van het groot en weidelijk jagen onder de knie heeft. Voor dien tijd is hij nog maar een krullejongen met veel verbeelding, misschien is hij zelfs een heel handige krullejongen. Hij kan dan wel al een heel behoorlijke schutter zijn en, zoo te zien, een aardig partijtje meeblazen, maar jàgen, ziet ge, echt en indrukwekkend jàgen, volkomen op de hoogte zijn van het wild en zijn gedragingen, het verzorgen, het koesteren en het weidelijk, dat wil zeggen eerlijk en met achting dooden - dat is iets hetwelk langdurige, toegewijde aandacht eischt, wil dit het eigendom van een man worden.

Ik kwam thuis en mijn vrouw was verbaasd over het resultaat, ze was er daarentegen niet verbaasd over dat ze het relaas eenige malen in extenso moest aanhooren, ze was vol bewondering voor het aandeel dat Cora in het succes had.

Daarna, nadat ik mij er van kon overtuigen dat het nieuwe hondje door de huisgenooten met enthousiasme werd aangenomen en ingewijd in het huiselijke ceremonieel, ging ik heen naar vrienden, alwaar ik alles weer eenige malen in woord en beeld schilderde; deze vrienden hebben met engelengeduld alles ondergaan en hebben tot het einde toe zitten luisteren; ze hebben zich zelfs niet onwaardig geacht om door kreten hun verbazing te luchten, ze gaven me te drinken van een vocht dat men het liefst in kristallen kelken serveert en waar duivelsche tincturen bij te pas komen en zeiden tenslotte dat het wreed van me was om zòò'n hondje thuis te laten, instede van het hun onmiddellijk te toonen.

Verder, thuis gekomen, bemerkte ik verstoordheid in den kring der mijnen. Men verweet mij, dat ik de maaltijden veronachtzaamde die met zorg en moeite waren samengesteld en dat dit niet aardig van me was. Het kwam neer op een maaltijd voor mij alleen, de anderen hadden niet langer willen wachten.

Maar daarna belde ik den dokter op en verhaalde hem van onzen nieuwen aanwinst en van de gedragingen van Cora in de dunne dennen. Het gesprek duurde een kwartier en de kwitantie ligt er nog met een nauwkeurige berekening van de kosten die ik er door gemaakt had. Toen, bemerkende dat de verontwaardiging van mijn vrouw niet ernstig gemeend was, zocht ik eenige kleinigheden bij elkaar die als geschenken voor kinderen zouden kunnen dienen, en toog naar het huis van den boer die mij Cora had bezorgd; ik dankte den braven landman zeer, deelde aan diens kinderen geschenken uit en verhaalde aan het geheele gezin hoe Cora zich dien dag, en dan nog wel voor het eerst, gedragen had.

Doch opnieuw thuiskomende, bemerkte ik dat mijn vrouw zeer duidelijk een stapel drukproeven had klaargelegd en hier verstond ik uit, dat ze, instede van nieuwe verhalen over mijn bevindingen bij den boer en over nieuwe indrukken die ik aangaande Cora had opgedaan, liever zag dat ik overging tot de orde van den dag. Dus greep ik naar het werk dat ons voedsel moet verschaffen, mitsgaders gelden voor kleeding en jachtpacht.

Cora lag naast het bureau, Horant was in de huiskamer gebleven; tusschen hem en haar boterde het niet. Dit was de schuld van Cora, die, als een teveel door minnaars lastig gevallen schoone jonge vrouw zich een beetje aanstellerij kon

permitteeren; ze deed zeer kribberig tegen Horant. Maar dit was dan ook het eenige waarin ze iets van onvrede toonde. Voor zoover wij kunnen nagaan, heeft ze niet meer naar haar vroegere kosthuis terug verlangd.

Is dit ondankbaar?

Wij, die van onze jeugd af aan geleerd hebben dat dankbaarheid een gebod is om onzen weg, die ertoe moet leiden een allerwegen bemind mensch te worden, begaanbaar te maken, zijn al spoedig geneigd zoo'n beest als Cora is, ondankbaar te noemen.

Ze zou wekenlang hebben moeten treuren om den boer die haar van de hand deed, ze zou verplicht geweest zijn om ons gedurende de eerste dagen, ja, gedurende weken, niet dan met droeve oogen aan te zien. Cora dacht daar niet aan, ze voelde zich waarschijnlijk bij ons mèèr thuis dan bij den boer. Dus daar wij konden vaststellen dat een goede of slechte behandeling haar zelfs niet met zwakke banden kon binden aan een omgeving die haar niet beviel, hebben we het recht te zeggen dat het meisje karakter heeft. Bij ons is ze met geen stok weg te slaan!

Daar hebben we eens een proef mee willen nemen, we hebben haar eens meegegeven aan iemand die beweerde dat ze zich ook in zijn gezin binnen een dag thuis zou voelen. Maar dit is niet kunnen slagen omdat Cora in het eerste uur wist te ontsnappen; den langen weg naar ons, holde ze terug.

Menschen die zoo hoog opgeven van de dankbaarheid huns kleinen honds, zijn napraters of half-zachte, dus niet heelemaal echte dierenvrienden. Een hond houdt niet van alle menschen die zich tot zijn baas verheffen, maar als hij onder velen die zijn baas willen worden, iemand vindt waar hij op gesteld is, kent hij geen bedenkingen; de kracht en het verstand om *neen* te zeggen als hij anders voelt, mist hij volkomen. Daar is hij een dier voor. Wijl een hond dus niet als een mensch overweegt, niet let op posities en uiterlijk, geeft hij zich in zoo'n geval onbevangen en met hartstocht.

Ge kunt een hond jarenlang zien wonen in een huis waar de menschen die er òòk wonen, hem te eten geven, hem laten drinken en met hem uitgaan voor klein en groot. En toch zult ge met recht zoo'n hond wel eens een dooien diender noemen, als ge wijs zijt hebt ge misschien ontdekt dat het dier van niemand hield.

Nu kan het geschieden dat de menschen uit dat huis zoo'n hond van de hand doen wijl het dier zoo'n vervelend creatuur is, en dat er onder de gegadigden die naar het dier komen kijken, er zich èèn bevindt waar de hond, veel vroolijker dan hij gemeenlijk doet, naar kijkt, waar hij tegen kwispelt en waar hij omheen springt. Zeg dan niet dat de dooie diender ondankbaar tegen z'n ouden baas is, maar zeg wèl dat hij een eerlijk karakter heeft, even eerlijk trouwens als ieder dier, dat hij een eigen smaak heeft en dat hij eindelijk tegenover een baas staat die alles van hem gedaan kan krijgen, mits de gelukkige zoowel hersens als ook een hart heeft; vergeet vervolgens niet de goden te danken voor het feit dat een hond geen dankbaar schepsel is. Een hond heeft slechts het vermogen om veel van zijn baas en vrouw te houden, maar.... zonder dankbaarheid, veel eischend en met inzet van zijn heele hondenbestaan. Laat ons, met een kleine variatie op het Geestelijck Meditatie-Liedt van Camphuysen, Mayschen Morghen-Stondt geheeten, ons hart aldus luchten:

> Ach! waren alle Menschen wijs
> En wilden als een hond....

Een hond is geen kruidenier.

Hem zegt het genoeglijke hoekje des levens niet veel, als daar niet een wezen is waarvan hij houdt en waarmee hij dat genoeglijke hoekje deelen kan; daarentegen is hij een zwerver in gezelschap van dien anderen zwerver, die weliswaar niet iederen dag te eten heeft, maar die een gevoelig hart bezit en aan wien het dier eens zijn bestaan heeft toevertrouwd. Een hond is ingesteld op liefde van twee kanten, en de rest is de rest. Daarom is een hond geen burger.

IV

Wat heeft dit met jagen van doen?

Met recht springen onze gedachten van het eene onderwerp over op het andere; we zullen er echter voor moeten waken dat dit boek niets anders dan een bundel jachtverhalen wordt.

Laten we dus kort en goed de dingen weer op pooten zetten en aldus terugkomen op ons onderwerp: een jager behoort te zijn een beste baas voor zijn hond!

Er zijn echter ook lieden, eerlijke, menschen, die wild opsporen met de bedoeling er iets van te bemachtigen, zonder dat

ze daarbij de hulp van een hond benutten. Er moeten hier en daar jagers zijn die niets met een hond van doen hebben. Maar wij vinden dat jagen zonder hond minder dan niets, een à peu près, een juffrouw zonder wenkbrauwen, een schoen en een slof; de betreffenden moeten het ons niet kwalijk nemen.

Jagen zonder hond!

De vernuftige jonkheer Don Quichotte de la Mancha had zijn paard; toegegeven, het was mager, maar toch een paard, Rocinante geheeten; hij had zelfs een schildknaap, Sancho Panza. Deze Don Quichotte was een warhoofd voorwaar, een droevige ridder, maar nimmer zou hij menschelijk geworden zijn als zijn geniale schepper Miguel Servantes de Saavedra hem dien mageren knol en dien dikken lakei onthouden had; hij zou geworden zijn, niet een armzalig, deerniswekkend ridder, maar een rare, papieren meneer, een onwaarschijnlijk bedenksel.

En, nog eens: moge mij de toorn des betreffenden voorbijgaan, maar ik vind een jager zonder hond een raar bedenksel, een modern verschijnsel waar de groote godin geen eer aan kan beleven en dat ze voorzeker ook niet bemint. Diana neemt het in onzen tijd toch al niet zoo nauw, ze neemt genoegen met veel dingen waar ze vroeger niet aan gedacht zou hebben, maar ze wil toch, wenscht ze met welgevallen het weidelijke werk hier op aarde te aanschouwen, een schoone, aardsche verschijning zien, een tafereel, een plaatje, een gaaf geheel. En dit nu biedt haar de jager zonder hond nimmer. Een jager zonder hond is geen verschijning maar een verschijnsel, een vreemd geval. Hij is meestal een in zichzelf gekeerde heer die door het veld dwaalt, een geweer in de handen houdt en, met het hoofd naar den grond gebogen iets schijnt te zoeken dat er niet is; hij is ook doorgaans niet iemand die den indruk maakt iets te verwachten, maar, integendeel, ons sterk doet vermoeden dat hij daar zòò maar loopt; men denkt iemand te zien die zich loopt te vervelen om de plaats waar hij zich gemeenlijk verveelt, te ontloopen. Maar een jàger, ziet ge, en nu moet ge dat woord eens een beetje streelend uitsprekend, een jàger, kijk, dat is hij niet.

En daar wij het over jàgers zullen hebben (denkt er aan: jàgers!) en niet over achtenswaardige lieden die niet jagen, daarom gaan wij dit verschijnsel voorbij en laten hem dwalen waarheen hij wil, mits hij zich niet waagt op ons eigen jachtterrein.

Laten wij tot inkeer komen en zeggen dat het evenmin een door Meden en Perzen gegeven gebod is dat een jager er vele honden op na zal houden. Menige jager doet het edele weidwerk af met behulp van een enkelen hond. En wij, de dokter en ik, zouden ook voorwaar ons gehouden hebben aan onzen èènen hond, indien we niet de onaangename ervaring hadden opgedaan dat we in ons terrein het goede gedrag van onzen staanden hond bedierven door hem als Manusje van Alles te beschouwen.

Bijvoorbeeld: wij hebben wat lage dennen hier en daar, waar de konijnen zich bijzonder in thuis voelen en waar een hond gemakkelijk een aantal witpluimen uit los maakt. Een paar keeren hebben wij voor dit werk onze staande honden gebruikt en het ging goed: de konijnen stoven over den weg.

Maar toen stonden we opeens voor de alleronaangenaamste ontdekking dat onze honden met werkelijk goeden aanleg, er verschrikkelijke manieren op na gingen houden. Het bleek namelijk dat onze honden Horant en Hirolt, buiten het oog van den jager, voor een stuk wild zijn blijven staan en tevergeefs hebben gewacht op het bevel: dichterbij!, en dat ze ons toen hebben hooren fluiten en niet hebben geweten wàt ze moesten doen. Ze zullen in de war zijn gebracht en een beweging hebben gemaakt; op die beweging zal het konijn uit de dekking zijn gesprongen om er vervolgens van door te gaan. Misschien heeft die geschiedenis zich wel eens herhaald, in ieder geval: toen wij een keer op patrijzen jaagden, ervoeren wij tot onze diepe smart dat de kerels in de klucht sprongen inplaats van er voor te blijven staan. Dit was duidelijk het resultaat van onze konijnenjagerij; een oude, ervaren wildschut en bekwaam dresseur van jachthonden, bevestigde dit. Van dat oogenblik af was het pleizier van konijnenjagen in de dunne dennen voor de groote honden gedaan. Overigens is het ons een buitengewoon voorrecht u te kunnen mededeelen dat er niet zoo heel veel bedorven bleek te zijn, want dat na enkele zorgvuldig uitgevoerde exercities, de jongens weer braaf hun plicht kenden.

Maar we hadden nu eenmaal veel pleizier van onze konijnenjacht en we dachten dus over het vraagstuk na. We kwamen tot het besluit dat we niet buiten een tweede hondje konden, en zoo kwam bij den dokter Roelie en, uitgaande van hetzelfde idee, ging ik er op uit en vond Cora.

Deze schelmen zijn nu onze konijnenhondjes, we verlangen er niet meer van dan wat gehoorzaamheid en jachtlust en we

hebben hen bijgebracht dat, indien ze als drijfhonden op de beekwallen hun best doen en wij langs de beek meeloopen, het heel geschikt is als ze niet verder dan een twintigtal meters voor ons blijven. Dus voor het afdrijven van dichte dekkingen, die soms zoo dicht zijn dat een mensch er niet met de beste wil van de wereld door komt, gebruiken we Cora en Roelie; voor het overige dat er te velde voor ons te doen is, hebben wij de hulp van Horant òf van Hirolt.

In dit verband moet ik dan nog zeggen, dat ik bij wijze van variatie het drijven van konijnen en fasanten zeer waardeeren kan, maar dat ik toch het liefste jaag met voor ons uit een fermen staanden hond, wiens bewegingen en gedragingen mij in spanning brengen, die mij feilloos vertelt wat er aan de hand is. Wat voor den hengelaar zijn dobber is, dat is voor den jager zijn hond. Ieder luchtje, ieder spoor brengt een goeden hond in een heel verschillende spanning; een goede hond reageert onmiddellijk op het benaderen van een stuk wild; en de jager die achter of bijzijden zijn vriend loopt, klemt op die teekenen het geweer iets vaster in de handen. Dat beleeft hij niet als zijn hond tusschen een dichte dekking snuffelt; veelal is het dier niet te zien en toch moet de jager zich geheel concentreeren op de mogelijkheid van een uit de dekking vluchtend stuk wild. Als ge dan bedenkt dat wij, de dokter en ik, soms uren langs de beekwallen loopen, steeds in afwachting een fasant of een konijn te zien verschijnen, dan zult ge me wel gelooven als ik zeg dat deze jacht buitengewoon vermoeiend is. Bovendien wordt alles niet waardig gevonden om het te beschieten, dus is het eerste en groote gebod op dit soort drijfjachten met de kleine honden: Ge zult, o mensch, terdege opletten en u niet laten verleiden tot mijmeringen over zaken die niets te maken hebben met de jacht van het oogenblik, ge zult wèl toezien op wat ge doet! .

En dit gebod geldt hier nog meer dan bij de jacht in het ruime veld, omdat de jager bij deze laatste meestal behoorlijk door zijn hond gewaarschuwd wordt.

Ons gezelschap is nu bijna aan u voorgesteld.

Ge kent de jagers, ge kent Koekoek, den wilddrager en eersten drijver en ge kent onze honden op èèn na. De eene dien ik nog voor het voetlicht moet brengen is Roelie, en hier komt ze!

Roelie is een deugniet, een schelm en een fasantenvreter. Ze is een duivelin in de gedaante van een meewarig vrouwtje, ze

is een verleidster, een daemone, een intrigante. Ze krijgt met haar snoeze-poezige maniertjes van iedereen alles gedaan. Ze tiranniseert, bedelt en is niet vrij van hysterie. Ze danst, als een gummie namaak-hond, van plezier; ze rolt, diep en diep bedroefd, met de oogen, laat het kopje hangen en hult zich in demonstratieve rouw door haar lang behaarde flapooren om zich heen te spreiden en door de flarden haar troosteloos te laten hangen als ze niet met ons mee mag. Ze heeft heele fijne pootjes en een heel klein staartje dat op een afgebroken kwastje lijkt. Immer kijkt ze zeer gevoelig uit haar bruine oogen, alsof ze altijd iets heeft waar ze onder lijden moet.

Indien ik een mannetjes-hond was, dan zou ik vast en zeker verliefd op Roelie worden en met open oogen mijn verderf en ondergang tegemoet gaan; stellig zou ze me ruïneeren, mij plunderen en me, tegen den tijd dat ik nog maar een wrak was, verlaten terwille van een welgedanen spaniel.

Ik behoef niet te zeggen dat ze zeer kieskeurig is.

Ze eet wat ze wil en schuift van zich af wat haar niet zint. Ze denkt dat ze daar recht op heeft en trekt zich niets aan van lieden die beweren dat ze maar vreten moet wat er te vreten is. Ze toont een innig wantrouwen tegen den regel die zegt dat, indien het niet kan zooals het moet, het maar moet zooals het kan. Ze is een bewonderaarster van de jacht en bemint het belagen van konijnen in het bijzonder.

Altijd moeten we op haar letten. Mij beschouwt ze als lucht, de dokter daarentegen is haar heer en meester, haar lust en toeverlaat. Als hij een fasant geschoten had, zou ze het niet wagen die op te eten, wel echter de mijne. En dit nu is geschied in de laatste vijf minuten waarin de zon nog een schemerig schijnsel over ons jachtveld wierp, op den laatsten dag van het jaar dat achter ons ligt, op 31 December, des namiddags omstreeks vijf uur.

Het was het laatste schot dat ik in het genoemde jaar nog mocht doen.

Juist toen ik, voor het laatst, mijn patronen uit het geweer wilde nemen, vloog er een fasant uit de dekking. Het was een schoone haan.

Ik liep in gezelschap van een neefje, dat graag mee gaat als wij er op uittrekken, langs de beekwallen. Henk, mijn neefje, dat gaandeweg door mij gek gemaakt wordt vanwege de jagerij, riep: - Een haan oom!....

De haan vloog hoog en snel over ons heen, luid kokkende

en pralende met zijn prachtige veeren. Mijn eerste schot wiekte den vogel, mijn tweede deed hem ontzield, recht omlaag storten. De schoten waren snel achter elkaar uit het geweer.

De haan lag aan den anderen kant van de beek, tusschen de struiken. Henk snelde over de brug, die een vijftig meter van ons verwijderd was, om den fasant te kunnen oprapen. Maar Roelie negeerde de brug, liet zich in het water glijden en zwom naar den overkant; ze was vijf minuten eerder bij den haan dan Henk. Henk riep me toe dat hij den vogel niet zag liggen. Toen kwam ik er bij.

Beiden zochten we naar den fasant en riepen om Roelie. Maar het wild was niet te vinden en Roelie gaf geen antwoord; immers de dokter was er niet bij en ik ben voor dat kleine loeder van een hond zooveel als lucht.

Toen, na slechts weinige minuten zoeken, vonden we den fraaien haan.... aan stukken gereten. Een groot gedeelte had Roelie reeds binnen. Wij keerden ons van de stukken en het mormel af, nadat ik hem eerst een paar flinke oorvijgen had verkocht. Alleen den kop namen we mee als stuk van overtuiging om straks als zoodanig dienst te doen; we zouden onze klacht den dokter voorleggen, per slot van rekening is het zijn hond!

Het mormel deed ik de lijn om, het liep achter ons aan, de staart tusschen de beenen, als een toonbeeld van smart, grenzelooze verslagenheid en slachtoffer van een innig geleden onrecht.

Nadat ik haar meester verteld had dat Roelie werkelijk een dégénerée was, werd haar straf bepaald. Toen we haar de kop van den haan lieten zien, schrompelde ze in elkaar, ze reduceerde tot een minuscuul hondje, een en al bereidheid om van het lastige leven afstand te doen; ze was niets meer dan een kluwen haar, een troosteloos bundeltje textiel. Doch zonder genade moest ze zich verwijderen uit den kring waar gezelligheid heerscht om zich te voegen ter plaatse waar ze met weening en knersing der tanden boete zou kunnen doen: de keuken.

En aldus ging ze heen.

Wij noemen haar van dat oogenblik af: de fasantenvreter. Maar daar die naam wat lang is en alleen geschikt voor feestelijke gelegenheden blijft het bij ‘fas’, terwijl ik, meermalen denkende aan wat ik dien oudejaarsdag gevoeld heb, haar nog

wel eens de woorden: ‘klein kreng!’ toeroep. Maar ze reageert er niet meer op.

En nu ik zoowel het goede als ook het kwade van onze honden verteld heb, kan dit hoofdstuk, dat er eigenlijk geen is, afgesloten worden ten behoeve van het volgende, dat eerst met recht een hoofdstuk zal worden.

Hier eindigt het manuscript.

De kromme voorzienigheid

Een poppenspel, *zijnde een tragedie in twee bedrijven en vijf tafreelen, door een proloog voorafgegaan en met een naspel besloten.*

Opgedragen aan NEL KNOOP

Personagiën

Hermes.
Jan Klaassen, de man die overal mee spot.
Atropos Clotho Lachesis Parcen, dat zijn Schikgodinnen die de levensdraden der menschen beginnen en weer afsnijden.
Annie, een vrouw als iedere andere.
Tom, haar eerste echtgenoot.
Bob, haar tweede echtgenoot.
Eerste doodbidder.
Tweede doodbidder.
Een Heks.

Proloog

Jan Klaassen komt op, veelkleurig gekleed en versierd met bellen. Hij zal, voor hij het zijne gaat zeggen, met gratie en zwier een buiging maken en dan den proloog voordragen.

Geen God of menschen kennen sterker waarde
Dan wat geschieden moet op d'oude aarde;
Der Goden burcht toch rust met breeden voet
Op deze wereld, waar de menschheid zoet
Of met wat kippedrukte zich vermaakt,
Zich voortplant en naar zaligheden haakt
En speurt naar, zaken, die, door Goden,
Tot algeheel genot, den mensch zijn aangeboden.

D'Olympos, 't Godennest, waar 't eenmaal broedde
Van ongeboren levens, die de hoede
Der Goden niet ontberen dorsten, of 't moest zijn
Dat ze, reeds voorbeschikt voor 't duivelsche venijn,
Voor moord en vrijheidsroof en liederlijke zeden,
Al voor de ontvangenis gehaat, gemeden,
Geschuwd zijn als de pest. Die lieden laat ik daar,
Ze zijn in 't nest gelegd door 'n vuige toovenaar
Die zaken onderhield met duivels en tyrannen
En met het zwartste kwaad, om tegen God te spannen.

Doch afgezien van hen, heeft onze oude God
De menschheid wèl gedaan. Hij heeft haar lot
Zich voorgesteld en de eerste mensch, den man
Het liefelijkst geschenk wat God zich denken kan
Hem toegedaan. Hij schonk hem, zelf ontroerd,
Zijn liefelijke bruid. De man heeft haar ontvoerd
Ter wereld in, alwaar hij in den gloed
Die man en vrouw aan God gelijken doet,
Zijn bruid beminde en vereend met haar
De zaligheden dronk van een goed menschenpaar.

Toen werd de menschheid groot en toen de vrouw
Weer Goden baarde en Godinnen, zou
De wereld zelf een wereld moeten baren
Om aan den schrik en duizenden gevaren,
Den nood en war te ontvlieden en te winnen
Wat aan geluk bestond. Toen schiep God schikgodinnen,
de Parcen, die het lot, het leven van den mensch
Bepaalden naar 't stramien, op Goddelijken wensch.

De menschen nu, gaan door, met zich alzijds te keeren
Tegen hun diepst geluk, door 't dom recalcitreeren
Tegen de Liefde en 't Al; als ze niet wreed krakeelen
Weten ze niet te doen dan 't liederlijk vervelen.
Nu hoort en ziet, hoe in het spel der poppen
Der menschen ijdelheid, hun domheid, 't trage kloppen
Van wat eens was een hart naar Goddelijk vermogen,
Te voorschijn komt. Aanziet het met uw oogen
En hoort het aan, dit spel van lust en last
En van verveling in de poppenkast!

DOEK

Eerste bedrijf

Eerste tafreel

Atropos, Lachesis, Clotho.
Later: Hermes en Jan Klaassen.
Het tooneel stelt voor een plaats op den Olympos. Links op den voorgrond een vlakte, rechts ontwaart men het verloop van den berg. Rechts gaat er een pad omhoog. Dit pad is niet zichtbaar, doch verscholen achter rotsblokken, en slechts als het begaan wordt, zal het door den toeschouwer verondersteld worden.
Op de vrij groote vlakte links, zijn de schikgodinnen aan hun werk. Een weefgetouw, waar Lachesis achter zit, een spinnenwiel, bediend door Clotho. Atropos beweegt zich, oogenschijnlijk werkeloos, er tusschen door. Atropos moet den indruk wekken hier de leiding in handen te hebben, het meest verstandelijke deel der drie godinnen te zijn, zooals Lachesis ongetwijfeld de domste is.
Over het algemeen krijgt de toeschouwer het gevoel dat er drie, oud en seniel geworden godinnen voor hem optreden. Vroeger machtiger dan de menschen, in staat dezen te regeeren op leven en dood, zijn de drie godinnen thans nog maar slavinnen van hun plicht; automatisch beginnen ze aan nieuwe levensdraden, automatisch breken de bestaande af.
Als het doek opgaat, zijn Lachesis en Clotho bezig. Atropos hangt een oogenblik tegen een rotsblok. Van rechts komt Her-

mes. Hij heeft vleugels aan de voeten en vleugels aan het hoofd. Ook draagt hij zijn staf met vleugels. Verder heeft hij een modern fototoestel om den hals.

Atropos:
Groote Goden, daar hei-je hèm!

Clotho:
Wie bedoel je....

Atropos:
Nou.... hèm!.... Hermes.... die ouwe gannef!

(slaakt een zucht)

Die voelt zich overal op z'n gemak!

Clotho:

(eveneens met een zucht)

O God!!.. Hermes!!..

Atropos:

(met gedempte stem)

Weet je z'n nieuwe liefhebberij? Nee?.... Hij is gek op de aarde. Zoodra de zon opkomt tuurt-ie al naar beneden. De idioot.... De groote idioot!!

Clotho:
Nou ja.... als je niet naar beneden gaat, weet je ook niks. Nee, zeg nou zèlf.... als je niet zelf naar beneden kijkt, dan weet je niet dat er nog een wereld is. Ik zit hier nou al zesduizend jaar en nog nooit is er iets gebeurd, daarginder, dat zoo belangrijk was dat het vanzelf naar boven kwam.... bij òns.... Nee, als je niet zèlf gaat kijken....

Atropos:
Weet ik wel, het belangrijkste wat daarginder is gebeurd is de uitvinding van de poppenkast, weet ik wel.... daarom spelen we daar zelf in.... weet ik wel.... maar ik zeg maar, wat hèb je d'r an?.... Weet jij het? En.... en, en.... dan werk-ie met z'n kiektoestel.... hij maakt portretten!!

Clotho:
Hoe komt-ie, in naam der Goden, dààr nou weer an!!

Atropos:

(maakt een gebaar van stelen).

Clotho:

(met weerzin)

Gepikt?

Atropos:

Ja, hij zal nièt pikken! Hij gapt alles!

Clotho:

(met een zucht)

Dat deed-ie nou als baby al zoo gemeen geraffineerd, hè! Het zit 'em absoluut in het bloed.... het oneerlijk zijn! Ik snap niet dat Zeus het neemt! Ik zou zoo'n zoontje moeten hebben.... 'k Sloeg 'em z'n poten kapot!! Nee, ik snap niet dat Zeus het neemt!!

Atropos:

Snap je toch wel! Hij lijkt precies op z'n moeder, op Maja!! En Maja blijft een goede koningin.... Mag je niks van zegge.... Maar Hermes lijkt op d'r!!

Lachesis:

(houdt even op met weven)

Kunnen jullie niet een beetje stil zijn? Ik heb hoofdpijn!

Atropos:

(vinnig)

Zij heeft pijn in d'r hoofd! Moet je hààr hooren! Pijn in d'r hoofd. Ik heb spit! Hoor je mij klagen?.... O Goden, me rug!!.... Pijn in d'r hoofd.... Nou, daar is Herm, zal je nòg meer pijn in je hoofd krijgen, wacht maar!

Hermes:

(de godinnen naderende)

Goeden middag dames, mijne zeer geachte godinnen!

Clotho:
Goeden middag!

Lachesis:
Daaag!

Atropos:
Zoo, ben je daar ook weer eens?

Hermes:

(gaat tegen een rots leunen en gedraagt zich zooals een zoon van den Oppergod zich veroorloven kan te gedragen)

Hoe gaat het u allen?

Atropos:
Beroerd. Spit in me rug. En Lachesis het hoofdpijn!

Clotho:
Hoe kan het ook anders? Zesduizend jaar zitten we hier levens af te snijden en zoo. Beroerd werk. Het begint een God te vervelen moet je maar denken.

Hermes:
Vervelen? Nee! Dat kan ik niet zeggen. Waarom zou ik me vervelen? Ik heb de bescherming van achtenswaardige lieden tot taak, een schoone taak moet ik zeggen.

Clotho:
Ja jij.... Jij hebt tenminste nog eens afwisseling.. Kan nog eens een schim naar de onderwereld brengen en zoo.... enfin, je komt d'r nog eens uit! Maar wij, wij houden ons zoogenaamd bezig met leven en dood, en we versuffen gewoon....

Hermes:
Zeer juist, zeer juist!.... Verzadig je maar met leven en dood, ik begrijp, dat gaat moeilijk.... Nee, nee.... Ik ben erg tevreden met mijn roeping en taak. Ik bescherm de meest grandiozen, de besten en de wijsten onder de menschen, diegenen die allure hebben, formaat en inzicht!

Clotho:

Dus die bestaan dan toch?

Hermes:

Maar lieve Godin, zeker bestaan er die lieden. Ze zijn mijn brave beschermelingen.... ik houd van ze, ik vertroetel ze.... ik breng hun dàn geluk, dàn ongeluk, al naar gelang ze voor hun waarachtig geluk van noode hebben. Het meest houd ik van de eigenwijzen onder hen, de brutalen, de roekeloozen.... die, welke niet wachten op het lot dat ik over

hun hoofden zal doen nederdalen, maar die mij durven te dwingen om te doen wat zij verkiezen.... Ja ja.... die zijn het meest de moeite waard van al mijn beschermelingen....

Atropos:
Zijn er veel zòò?

Hermes:
Helaas neen, veel zijn er niet!

Atropos:
Da's naar voor je!

Hermes:
Maar er zijn nog altijd eenige honderdtallen dieven en rustelooze zwervers. Een klein leger dient nog onder mijn grooten generaal Koekoek. Knappe koppen, die prachtig stelen kunnen en onbegrepen zwervers, die nooit een plek op aarde zullen vinden waar ze het lang uithouden,.... zwervers en dieven.... hen te beschermen is mijn heerlijke taak.... en straks.... hen veilig te brengen naar de plaats waar hun schim genoegelijk kan vertoeven.... ziet daar.... godinnen, mijn heilige roeping!

Atropos:
Ik snap niet dat die gemeene dieven je niet eens een keer gaan vervelen!

Hermes:
Hoe kunt u het zeggen, lieve Pars.... Ik steel zèlf.... Stelen is een kunst die u niet onderschatten moet.... Ziet u dit toestel? Gestolen van iemand die niet op z'n zaken paste.... Boven op den berg is een kudde.... Die is van mij.... Weet u hoe ik er eigenaar van geworden ben?

Atropos:
Ja zeker! Gestolen, gestolen, gestolen!! Jij gapt alles, jij rooft!....

Hermes:

(valt haar in de rede)

Pardon.... pardon.... van rooven is geen sprake. Ik bemoei me niet met roovers en plunderaars, meestal is dat een slag lieden dat schromelijk misbruik maakt van overmacht. Neen.... mijn menschen zijn èdele dieven en èdele zwervers.... Maar inderdaad.... ùw bezigheid is niet berekend op den duur van zesduizend jaar, dat is zoo!

Clotho:
Zoo is het. En je ziet er nog maar steeds geen eind an. Over zesduizend jaar zitten we hier misschien nog altijd levens af te snijden!

Hermes:

(zeer verschrikt)

Nee.... nee!! Over zesduizend jaar is de laatste groote dief en de laatste heerlijke zwerver dood. U komt nooit beneden dames, en dat moet u toch eens

doen! Dan zult u begrijpen, dat de wereld geen zesduizend jaar meer bestaan zal.... U weet het niet, mijn lieve onschuldige godinnen.... U weet het niet.... maar het stinkt er beneden als de pest.... vergeef mij de uitdrukking.... maar alle menschen gaan daar zoo raar ruiken.... nu ja.... de èèn stinkt van armoede, de ander naar ranzig vet.... maar stinken doen zoowat alle menschen.... Ze maken maar twee dingen: kabaal en kanonnen!

Lachesis:

(die al dien tijd nog niets gezegd heeft. Heel sullig)

En kinderen....

Hermes:
U is geestig godin. De eeuwige drie ka's. Kabaal, kanonnen en kinderen.... Maar dat wil geen naam hebben, die kinderen, wil geen naam hebben!

(fluisterend)

Zal ik jullie een geheim vertellen? Een geheim? De zegeningen van den Olympos hebben afgedaan. Er waait nog wat stof van hier naar beneden, maar de stof van deze burcht der goden is besmet.

(luider)

De stof is besmet, zeg ik u! De stof dringt door in hoeken en gaten daar beneden, in wachtkamers en dienstlokalen en kroegen en cafeteria's....

Clotho:
Wat zijn dat voor dingen?

Hermes:
Cafeteria's? Om een grove uitdrukking te gebruiken, juffrouw Clotho, daar vreten de menschen, begrijpt u?

Clotho:
Er is geen woord latijn bij!

Hermes:
't Is maar dat u het begrijpt, juffrouw Clotho. De menschen eten niet meer, ze vreten, ze vreten alles wat hun wordt voorgezet. En ze vreten het besmette stof dat van den Olympos waait. Luister, zal ik u nog een geheim vertellen.... De menschen zijn heelemaal anders dan vroeger, ze kunnen niet meer liefhebben, niet meer reizen en niet meer stelen. Weet u wat ze, om eens een voorbeeld te noemen, weet u wat ze doen als ze eens een doodenkele keer verliefd zijn? Nu? Wat doen ze dan?

Atropos:
Dan zoeken ze stille plaatsen op natuurlijk, ze plukken rozen en anjelieren, dat weet iedereen.

Hermes:

Neen, het eerste wat ze gaan doen is trouwen!

Lachesis:

(sullig)

Jasses, wat vervelend!

Atropos:
Hoe weet je dat?

Hermes:

Van kijken! Een huwelijk kun je zien, de liefde is onzichtbaar. En ieder mensch moet kiezen of deelen, dat is nu eenmaal niet anders, nietwaar?, waar het eene is, kan het andere niet zijn. Kiezen of deelen en.... ze kiezen het huwelijk.... Allen Goden zij dank en eere.... er is eindelijk een wijs mensch gekomen....

Clotho:

Heeft die profeet dan den menschen geleerd hoe men goed kiezen kan?

Hermes:

In de eerste plaats, juffrouw, is het geen profeet, in de tweede plaats is hij radicaler te werk gegaan. Hij kiest voor alle menschen!

Lachesis:

(sullig)

En nemen ze dat?

Hermes:

De menschen nemen niets! Omdat ze niets te nemen hebben. Daarom zeggen ze bij iedere gelegenheid dat de vrijheid hun hòògste goed is. Ze zijn zuinig op hun vrijheid als op een ideaal zoo heilig, dat het jammer is voor het ideaal om het te realiseeren.

Clotho:

Heeft die eene man de huwelijken verboden?

Hermes:

Neen, juist niet! Hij beveelt huwelijken! De menschen moeten trouwen voor ze aan de liefde toe zijn. We weten eindelijk waar we aan toe zijn. Wèg met alle slappe halfslachtigheid. De liefde wordt binnenenkort gelikwideerd en het huwelijk zal hoogtij vieren!

Lachesis:

Jasses, wat vervelend!

Hermes:

Ik wil u iets vragen, juffrouw Lachesis, veroorloof me.... is u verliefd?

Lachesis:

Nee, ik heb pijn in me hoofd!

Hermes:

Bent u wel eens verliefd geweest?

Lachesis:

Nooit, altijd last van hoofdpijn gehad!

Hermes:

Dan had u moeten trouwen!

Lachesis:

(woedend)

Trouw zelf!! Nee die is goed. Heb u nooit een spoel tegen uwes hoofd gehad?

(Ze staat op, vliegt op Hermes toe en slaat hem met het spoel om het hoofd)

.

***Hermes*:**
Hou op!! Hou op!!

(Steekt een hand beschermend op)

.

Clotho* en *Atropos:

Stil nou, maak je niet kwaad zus. Je weet toch dat-ie een beetje gek is! Toe nou.... Denk aan je migraine!

Lachesis

(Na al dien tijd Hermes om de ooren geslagen te hebben, gaat ze hijgend terug naar haar weeftoestel).

Hermes:

(deemoedig)

Ik wilde.... u geenszins.... beleedigen.... waarde Godin.... Maar u zei.... Jasses, wat vervelend.... en daarom.... dacht ik....

Lachesis:

(hem in de rede vallende)

Wat jij denkt kan me niet schelen, maar ik ben een godin en laat me niet beleedigen!

Hermes:

(nog deemoediger)

Excusez-moi, mijn lieve Godin!

Lachesis

(Zonder verder antwoord te geven, gaat ze door met haar werk).

Atropos:

(wil de situatie redden) (na een oogenblik van pijnlijke stilte)

Toe Herm.... Je bent zoo gezellig.... Vertel nog's wat!

Hermes:

(merkt de satire op en wordt daardoor in zijn eer als man meer aangetast dan door de slagen van Lachesis. Hij vermant zich en zegt verstoord:)

Ik heb niets meer te vertellen. Misschien alleen nog dit.... en dit zeg ik u toch.... al slaan jullie me met alle klossen tegelijk om me kop.... dit zeg ik u Clotho, Lachesis en Atropos.... Parcen op de Olympos.... dienaressen van mijn vader, den grooten Zeus die almachtig is.... over zesduizend jaar is er van de wereld niets meer over.... Ze zal bij gebrek aan liefde uit elkaar barsten als èèn groote, allesvernielende zeemijn. En het heelal zal er aan kapot gaan.... de zon en de maan zullen rinkelend in de ruimte storten, de lucht zal met zwavel verpest worden.... als de aarde gemetaliseerd wordt....

de menschen weten niet meer wat liefde is en zijn vergeten hoe de liefde vroeger beleefd wilde zijn.... daarom metaliseeren ze de aarde.... totdat ze barst!!....

(langzaam aanstalten makende om heen te gaan, maar eigenlijk steeds nijdiger wordende)

Ja, ja.... barsten zal de lieve wereld.... en zij die op den Olympos wonen, gaan mee.... Kom, ik ga.... Dag, allerbeminnelijkste dames, tot genoegen, heusch.... tot genoegen!!

(Niemand geeft antwoord. Lachesis weeft. Clotho spint. Atropos kijkt hem na.)

Hermes:

(zich verwijderende. Hoonend.)

Ik zei tot genoegen.... werkelijk.... tot genoegen dames.... Dàmes.... Dàmes....

(Hij krijgt geen antwoord. Als hij zoo ver verwijderd is dat hij op het punt staat geheel uit het oog te verdwijnen)

Als het u interesseert.... je kunt niet weten.... ik ga nog eens naar beneden, een beetje rondkijken.... naar beneden, het is de moeite waard.... En als jullie Jan Klaassen soms ziet, zeg dan dat ik zeer op zijn gezelschap gesteld ben.. Adieu!!

(Gaat langzaam en oud den weg af naar beneden.)

(Het blijft een tijd stil. Alleen het ronken van het spinnewiel en het tikken der klossen zijn te hooren. Atropos gaat denzelfden weg in als waarover Hermes verdwenen is, ze blijft echter weer spoedig staan en houdt een hand boven de oogen. Na eenigen tijd keert ze weer tot de andere Parcen terug. Door levendige bewegingen heeft ze ondertusschen de aandacht van de toeschouwers gevangen gehouden.)

Atropos:
Wat zeg je van 'em?

Clotho:
Laat 'm opvliegen.

Lachesis:

(houdt op met weven)

Jasses....

Atropos:

(woedend haar in de rede vallende)

Wou je alweer zeggen.... Je zult toch niet wèèr zeggen dat het vervelend is? Niet?.... Niet?.... Toch niet alwèèr?....

Lachesis:

(gelaten)

Ja.... tòch weer.... Ik ben zoo verschrikkelijk met dat èène leven aan het broddelen.... Toe, lieve zuster Atropos, wees niet boos en help me....

Clotho:
Broddelen doen we allemaal.... al jaren.... we doen niet anders dan broddelen.... Toe, Atropos, help dat wicht nog maar eens....

Atropos:

(met tegenzin)

Wat is er dan nu weer....

Lachesis:

Een draad.... een draad is gebroken Atje, alleen maar een draad.... De dood van een mensch, van èèn mensch maar.... Jammer.... jammer, maar ik was aan het broddelen.

Atropos:

Dat er een mensch doodgaat is niet zoo erg, er zijn er genoeg.... maar de drààd, dat is erg!.... Waar was je mee bezig?

(kijkt naar het werk van Lachesis)

Een.... een liefdesmotief?

Lachesis:
Ach Atje, hèt liefdesmotief!

Atropos:
Is dat nog altijd hetzelfde motief waar je voor twintig jaar aan begonnen bent? Welke draad is stuk.... la's kijke.... De groene.... dat is de man.... die is dus dood

(trekt een draad uit het weefsel en werpt deze van zich)

.... Zoo, dood is dood.... En de rooie is nog heel? Da's zij, Annie heet ze geloof ik. Dan moet er een andere draad.... enfin, wat je motief betreft zus.... voor dat je er twintig jaar mee bezig bent, moet ik zeggen.... nou.... het lijkt wel snert!!!

Lachesis:

(sullig)

Waarom snert?

Atropos:
Veel te eentonig, erg leelijk was dat groen.... goed dat die vent het hoekie om is.... Je moet dien pijl, dien Amorpijl, heelemaal uithalen.... al dat groen moet wèg.... wèg.... wèg.... en dan moet je opnieuw beginnen.

Lachesis:
Met een andere kleur, zeg je?

Atropos:
Zeker.... O Goden me rug.... zus, me rug.... meid, je moet dezelfde kleur nemen, maar dan in het blauw.... Dag zus, doe je best.... O, ik ga effe ligge.... Dag zus, o me rug!!....

(Atropos af.)

Lachesis:

(na een oogenblik van stilte, voor zich uit)

Toch is het jammer.... doodjammer.... van dien vent toch ook... Twintig jaar geleden bracht hij voor het eerst van z'n leven bloemen voor een meisje mee.... bloemen op klaarlichten dag.... Twintig jaar geleden heeft hij zich over z'n bruid gebogen.... in een kerk, nou ja.... en heeft haar lippen met een kus.... met een kus.... als teeken van zijn eeuwige liefde, nou ja.... Ze zei: Tot in den dood Tom, mijn man.... Jammer.... jammer.... net zou de pijl klaar zijn.... ik wou hem een beetje versieren.... ja, ja.... want eentònig was-ie wel.... eentònig was-ie genoeg.... Enfin, de draad is gebroken en hij is dood.... Er breken er duizenden tegenwoordig, we worden suf... wij godinnen van den Olympos... we worden suf en breken de draden bij tienduizenden tegelijk.... Kijk en nu die èène stuk is, gaat het zoo.... er komt een andere voor in de plaats. We beginnen nog maar een keer (met een zucht) Zet 'em op Zus!

(Terwijl de beide Godinnen zwijgend hun werk vervolgen, komt Jan Klaassen luchtig het tooneel op dansen. Hij buigt voor

het publiek, voor de godinnen en tegen een onzichtbare in den hemel. Dan wendt hij zich tot het publiek.)

Jan Klaassen:

Olleke
Bolleke
Rubeke-solleke,
Jij bent af!
In het graf!
En bent mijn,
Zegt vriend Hein,
Olleke,
Bolleke....
Knol!!

(Hij maakt een paar luchtige sprongen en terwijl hij opnieuw Goden en menschen beleefd groet, wendt hij zich reeds tot het publiek ten afscheid.)

DOEK

Tweede tafreel

Hermes, Tom, Bob. Later Jan Klaassen
Het tooneel stelt voor een straat.
Hermes loopt, in gedachten, steeds heen en weer. Hij overdenkt een zwaar probleem. Na een tijd blijft hij staan en keert zich tot het publiek, alsof hij dat deelgenoot wil maken van zijn overpeinzingen. Daarna zegt hij luid wat hij eerst in zijn binnenste overdacht.

Hermes:

Ovidius zegt in zijn Metamorphosen, en wel, naar ik meen, in zijn eerste boek, dat Zeus twee wezens schiep, twee soorten wezens. De eene soort, de dieren, moest met het hoofd naar de aarde gebogen, zich voortbewegen, de andere, de mensch, zou de oogen ten hemel moeten kunnen slaan, en dus moeten gaan met het hoofd opgericht, opdat hij zijn God zou kunnen aanbidden. Zoo werd de man geschapen en daarna de vrouw die uit een ademtocht der Goden werd geboren, of uit het schuim der zee en zelfs uit dieren die vol gratie zijn en zwanenblank. Een ander zegt dat God nam een rib uit den man en daar een beeld van maakte, zonder eenig ander voorbeeld dan het heerlijkste wat een God zich kon voorstellen,

klaarder schoonheid dan de engelen, voornamer dan de zwanen, reiner dan het schuim der zee. Die God had eerst den panter, het licht en het blauwe uitspansel gemaakt, de papaver, de sterren, de vlugge visschen en de hinde. Maar schooner dan dit alles was het beeld dat God schiep uit de rib van dien man. De Heer had toen nog alles in zijn hand om aan een slapend mensch mee te geven op zijn levenspad.... Er bloeide een lichaam op en toen het gedaan was blies hij uit zijn oneindig leven de ziel in zijn schepping.... En zij, uit wie de kinderen dezer wereld zouden geboren worden, sloeg de oogen op en zag het gelaat van haar schepper en ontving het licht. De Heer stak de hand uit en richtte haar op en zei, dat dit het laatste was dat hij gemaakt had en het schoonste, en hij gaf dit schepsel den man ten geschenke, nadat hij hem had doen ontwaken en zei, dat zij was de ziel van zijn ziel. En God deed daar de liefde aan toe. En met dit geschenk wendde de man zich van zijn Heer en werd een dwaas....

Aboe.... Aboe!!
Dat is geweest,
Tot daar aan toe!
De mensch moet voort,
Kan niet terug,
De liefde is goed,
De mensch is dom.
Hij poogt een keer,
Doch keert niet om!
Voor liefde haast,
Voor trouw fatsoen,
Voor hartstocht moord!!
Wat moet hij doen?
Aboe.... Aboe!
De taart is op.
Geen mensch ben ik,
Goddank een pop!

(loopt naar het einde der straat, sluipende als een dief en verdwijnt met het schaamrood op de kaken.)

Annie:

(Komt uit een der huizen. Ze is beeldschoon. Omstreeks achttien jaar. Ze kijkt in de zon en rekt zich uit.)

Dag lieve zon!....

(met een zucht)

Dag schattezon.... Hier is Annie.... Ja, Annie.

(Tot het publiek, na opnieuw

een diepe zucht geslaakt te hebben)

Zoo juist heb ik gehoord dat iemand zich verdaan heeft omdat hij er tegen op zag iederen dag dien God gaf, drie en twintig knoopjes te moeten sluiten.

(schudt haar lokken tot een ragebol. Met een hand voor den mond, alsof ze er tegenop ziet haar gedachten uit te spreken.)

Luister eens! Is het erg gek van me dat ik verlang om gezoend te worden? Is het nièt gek?.... Het kan me niet schelen of Tom of Bob het doet!....

(fluisterend)

Ik geloof dat er nog heel veel me zouden mogen zoenen.... Ach wat.. Het kan me ook niet schelen.

(Gaat met wapperende haren, dansende af, onderwijl roepende 'Het kan me niet schelen, het kan me niet schelen!!'.)

(Links komt er nu een jongeman met een ruiker anjelieren. Dat is Tom. Rechts komt er nog een, fluitend zònder bloemen, dat is Bob. Tom gedraagt zich als iemand die er niet tegenop ziet om op klaarlichten dag met bloemen te loopen. Bob is sloom. Uiterlijk gezien, zijn beide jongelingen sportief.)

Tom:

(huppelt naar Bob)

Wie is u?

Bob:

Ik ben Bob. Geheelonthouder. Wie bent u?

Tom:

Ik ben Tom. Eveneens abstinent.

Bob:

Doet u altijd zoo gek?

Tom:

Zeg maar je en jij tegen me, tenslotte zijn we tenminste wat het nièt drinken van dat vieze goed betreft, broeders. Zeg eens, waarom zou ik gek zijn?

Bob:

Omdat je met bloemen loopt.

Tom:

Is dat zoo gek?

Bob:

Natuurlijk, loop ik met bloemen?

Tom:

Dat heeft zijn reden, zal ik je vertellen.... Ik ben verliefd!

Bob:

Ik ook!

Tom:

(angstig)

Op wie?

Bob:

Op Annie!

***Tom*:**

(schrikt hevig)

Verrek dan voor mijn part!

***Bob*:**

Dank je!

(voorzichtig, maar onverschillig)

Op wie ben jij verliefd?

***Tom*:**
Ook Annie.

Bob:
Zoo?

(Tom zucht maar steeds en heeft leedvermaak. Bob grinnikt en heeft leedvermaak.)

Bob:
Dat is niet onaardig....

Tom:
.... ik ga met Annie trouwen!!

Bob:
Ha ha ha!!.... Weet je dat zeker?

Tom:
Ik wel. Ze heeft een portretje van me.

Bob:
Ouderwets.... Kijk me niet zoo belabberd aan. Zegt niets, geen bliksem.... Van mij heeft ze ook een portretje.

Tom:
O God!!

Bob:
Nou jij!

Tom:
Deze bloemen zijn voor hààr. Bloemen zoo rood als haar mond en haar hart. En.... en.... luister eens!.... Ik ben er zeker van dat het meisje haar wangen tegen de ragdunne kelken van deze bloemen zal streelen en dat er iets van het stuifmeel.... wat is er?

Bob:
Niks.... ha ha ha.... ik lach me beroerd!

Tom:
.... Ga je gang.... Dat er iets van het stuifmeel van *mijn* bloemen aan de mat-rose huid van Annie zal blijven. Ze zal deze welriekende anjelieren tot haar heerlijk-glimlachenden mond opheffen....

Bob:
Ha ha ha!!!

Tom:
Ik zeg: opheffen!! En voor dat ze *mijn* lippen zal kussen, zal ze het eerst deze bloemen doen die ik haar straks zal geven.

Bob:
Zie je wel dat je mesjogge bent! Enfin, ik heb lol.

Tom:
Wat zeg je?

Bob:
Ik heb lol!

Tom:
Wat zanik je toch.

Bob:
Natuurlijk.... Natuurlijk! Jij met je stuifmuil en je ragdunne kelken, aronskelken, ontzaggelijke kelken ouweklare.... ha ha ha.... Jij met je bloederig-roode hart.... ha ha ha.... En wil ik je eens wat zeggen? Moet je luisteren!

Je bent een slager, een doodgewone slager, al doe je nog zoo gek!

Tom:

Dacht je soms dat jij d'r kreeg?

Bob:

(zeer kalm)

Natuurlijk. Het staat in de kaart.

Tom:

(opnieuw angstig)

Da's vreemd, dat is verdomd vreemd! In *mijn* kaart staat geschreven dat ik haar zal krijgen.

Bob:

Als dat zoo is.... als je dat zoo zeker weet.... je weet nu al wel dat ik je stapelgek vind, maar enfin.... als je dat dan zoo zeker weet, waarom maak je dan zoo'n drukte met die bloemen en zoo en stel je je aan als een idioot.... Je doet alsof we nog in den tijd van je opa leven... Die sjouwde nog met bloemen en zoop nog wijn.... tegenwoordig doe je zoo iets niet meer!

Tom:

(na eenig nadenken)

Misschien heb je gelijk....

Bob:

Natuurlijk heb ik gelijk! Al die nonsens om iets wat je toch al zeker in handen hebt.... Nou?.... Nou?.... Heb ik gelijk of niet. Erken dat ik altijd gelijk heb!

Tom:

Dat zou ik niet zoo precies durven zeggen.... Maar voor dezen keer heb je vast en zeker niet heelemaal ongelijk!...

Bob:

O zoo.

Tom:

Sssst!

Bob:

(overluid)

Ik zeg: O z o o !

Tom:

Goed, goed.... je hebt gelijk! Je hebt, voor mijn part, altijd gelijk!

Bob:

(tergend)

O zoo!

Tom:

Hou in godsnaam je bek, anders loop ik met die rooie bloemen nog meer in de gaten.... Waar laat ik die bloemen!.... O God, waar laat ik die bloemen.... Waar laat ik die beroerde bloemen.... Waar laat ik....

Bob:

(zeer kalm hem in de rede vallende)

Doe niet zoo gek.

Tom:

Nou ja.... nou ja....

Bob:

Weet je niet precies waar ze woont?

Tom:

Natuurlijk, natuurlijk.... Daar, kijk.... daar!....

(Bob neemt hem resoluut de bloemen uit de handen en gaat naar de deur die Tom hem heeft aangewezen. Daar bonst hij

zoolang op de deur tot hem wordt opengedaan. Hij werpt de bloemen naar binnen.)

Bob:

Bloemen voor Annie!! Ze zijn van Tom!!

(Bob keert hierop terug naar Tom en ziet tot zijn voldoening dat deze even sloom als hij zelf geworden is.)

Tom:

(hardnekkig)

Ik krijg haar toch. 't Staat in de kaart.

Bob:

Ik krijg haar ook, de kaarten wijzen het uit!

Tom:

En wat de kaarten zeggen is altijd waar!

Bob:

Zoo is het, wat de kaarten zeggen.... ja, man, een blonde vrouw lag gekruist met een blonde boer en harten vijf lag er tusschen, zoo was het bij mij!

Tom:

Vreemd, dat is vreemd.... bij mij ook, bij mij precies zoo. Vroeger zeiden ze dat de schikgodinnen de levens bepaalden en dat....

Bob:

Begin je weer, ouwe opa.... Schikgodinnen zijn niks. Krijg je het weer te pakken?

Tom:

Niks.... heelemaal niks.... zooals ik je al zei, ik geloof in de kaarten!!

(Beiden pratende af.)

Jan Klaassen

(komt dansende op en maakt tegen de vertrekkende Tom en Bob een lange neus. Keert zich tot het publiek.)

Er waren eens zeven mannen
Dideldi dideldi dom.
Die dronken wijn uit kannen,
Dideldi dideldi dom.
Uit zeven kannen dronken ze
Met zeven glazen klonken ze
Uit zatte oogen blonken ze,
Dideldi dideldi dom.

Ze kregen zeven zonen
Dideldi dideldi dom.
Die hier op aarde wonen,
Dideldi dideldi dom.
Die drinken nu geen druppel meer
En gaan niet aan de huppel meer
Maar slaan elkaar met knuppels neer,
Dideldi dideldi dom.

Die zeven brave zonen
Dideldi dideldi dom.
Gingen met vrouwen wonen
Dideldi dideldi dom.
Maar zijn slechts goed voor schilleman.
Dus die zijn dorst niet stillen kan,
Die kijk ik met m'n billen an!
Dideldi dideldi dom.

(Jan Klaassen dansende af.)

DOEK

Derde tafreél

Lachesis, Annie, Tom, Jan Klaassen
Het tooneel stelt voor een kerk. Links van het orgel, boven den beganen grond, zit Lachesis achter een spinnewiel en is doende met twee levensdraden, een groene en een roode, dooreen te spinnen. De levensdraden komen uit twee stile figuren, een bruid, en een bruidegom. Het orgel speelt een bruidskoor. In de aandoenlijkste passage buigt de bruidegom zich over zijn bruid, zij heft het hoofd tot hem op. Tom is de bruidegom, Annie de bruid.

Tom:

(fluisterend)

Een kus, mijn liefste, onder de tonen van deze muziek, die onze getrouwe getuige moge blijven. Een kus, als zegel op onze eeuwige liefde.

(Annie buigt het hoofd achterwaarts. Bob, die ineens zeer groot wordt, buigt zich over haar heen en zal haar den kus 'als zegel zijner eeuwige liefde' op de lippen drukken. Doch voor dit geschiedt, klinkt hard de stem van Lachesis.)

Lachesis:

(Hard en schel)

Stop!!!

(Op dit bevel houdt het orgel plotseling op met spelen, het bruidspaar verstart, de kus gaat niet door.)

Lachesis:

(iets milder van toon, doch toch nog oud-wijverig)

Stop!.... Zoo.... zoo.... effe wachte....

(Ze gaat van haar plaats en begeeft zich naar het bruidspaar, waar de beide draden uitkomen.)

Effe wachte!! Hèèl effetjes maar!! Er zit een knoop in je leven jongeman.... jongeman.... jij bent toch Tom, is het niet? En jij bent Annie? En jullie waren allebei verliefd?.... Zoo zoo.... Maar d'r zit een knoop in je

leven, wacht even..

(prutst aan den draad die uit het lichaam van Tom komt)

. Zoo, zoo.... Nou, de knoop blijft d'r in zitten.... Niks an te doen.... Ik wor te oud kinderen, te oud zeg ik je.... Zesduizend jaar hetzelfde liedje.... Zesduizend jaar tralalala.... tralalala.... tralalala tralalala tralalalalala.... O Goden me hoofd! Ik heb last van migraine, helaas, helas.... Het hngt me zoo ver de keel uit, die heele verdomde onsterfelijkheid....

(Neemt het spinrokken op en verdwijnt er mee. Na eenige oogenblikken is Lachesis, vliegensvlug tot de top der Olympos opgevaren. Onmiddellijk klinken er kijvende stemmen van oude vrouwen, als komende van heel ver.)

Lachesis:
Atropos.... Clotho.... Zus van me, Atje!!

Atropos:

(eveneens uit de verte antwoordende)

Wat is er?.... In naam van Zeus.... in naam van den machtigste onder alle goden....

Lachesis:
Er blijft een knoop in dat leven.... O zusters, help me.... genade voor dat arme leven, genade zusters, genade....

Clotho:
Stil.... Stil.... Wat een drukte voor een mensch.... wees stil.... Laat die knoop de knoop, wij zullen je zeker niet helpen.... Ha ha ha.... Ja we zijn daar gek! We helpen je niet!

Atropos:
Blijf waar je hoort en loop niet weg.... Heb je nog meer soms?....

Lachesis:
Als je het niet doet.... versta je.... als je het niet doet,.... die stakkers.... die stakkers.... dan verdom ik het verder.... versta je?.... dan verdom ik het.... dan heb ik er genoeg van....

(er klinkt geschreeuw en geloei, alsof een geweldige storm op de Olympos woedt. Onder dit rumoer klinken de ruziestemmen der Parcen.)

Lachesis:
Houdt op!!.... houdt op!!.... Genade.... Genade.... ja ja.... Ik zal het wel doen, ik zal het wel doen, ik zal het wel doen, ik zal....

(Plotseling breekt de stem af en treedt er een diepe stilte in. Na een kort oogenblik tikt het toestel van Lachesis, ten teeken dat deze haar werk weer is begonnen. Onmiddellijk hierop speelt het orgel, alsof er niets gebeurd is, verder en, alsof er niets gebeurd is, buigt Tom zich over Annie heen.)

Tom:

(fluisterend)

Kind, je rilt.. Ben je zoo zenuwachtig?

Annie:

Nee.... niet zenuwachtig. Maar het was net of ik droomde.... Tom.... wat zei je eigenlijk?

Tom:

Heb je me niet verstaan liefste? Ik zei dat ik je onder deze muziek wilde kussen, want dat deze muziek onze getrouwe getuige zal blijven.... Een kus als zegel op onze eeuwige liefde....

Annie:

Ja.... tot in den dood....!

Tom:

Tot in den dood....

(Tom en Annie kussen elkaar lang en innig. De muziek speelt door. Het bruidspaar verdwijnt langzaam in de diepte, als ware het de voornaamste figuur in een crematorium. Jan Klaassen komt uit de diepte op en schijnt eenigszins, maar niet àl te zeer onder den indruk te zijn.)

Jan Klaassen:

De liefde zingt het liedje van verlangen,
't Is altijd scheidenstijd met een klein deuntje toe.
De liefde is aardig, maar ze is wat spoedig moe.
Daarom benut uw kans, maar blijf er niet aan hangen.

Ik zegt niet dat ik daarom zevenmaal beminde,
Ik ben Jan Klaassen en de liefde is mijn lot!
'k Heb daarom rinkelend den hemel leeggespot
En zevenmaal bemind als zevenvoudig blinde.

Mijn narrenpak draag ik met hartstocht en met zwier,
Mijn vrienden zijn slechts kinderen en dwazen.
Ik steek hen in den lach, daarom ben ik Jan Klaassen,
En spot den hemel leeg, die rinkelt van plezier.

En verder barst ik uit om hen die eeuwig vragen.
Ik ben een nar en heb mijn leven volgespot,
Ik ben een man en zocht het hoogst genot,
Ik trof Katrijn en heb plezier in slagen.

(Gaat dansende af.)

DOEK

Tweede bedrijf

Stem:

(Vóór 't opgaan van het doek.)

Twintig moeizame jaren op de aarde zijn een geritsel in de eeuwigheid.

Lachesis:
Twintig jaar geleden bracht hij voor 't eerst van zijn leven bloemen voor een meisje mee.... twintig jaar geleden.... twintig jaar geleden.... twintig jaar geleden....

Eerste tafreel

Annie, Een Heks, Tom, Hermes, Bob, 1e Doodbidder, 2e Doodbidder, Jan Klaassen
Twintig jaar later. Tom, de man van Annie, is overleden en het tooneel stelt zijn chapelle ardente voor; op den voorgrond staat zijn doodkist. Annie, het gelaat met de handen bedekkende, vertoeft in de nabijheid er van. Niettegenstaande de treurige omstandigheden, is ze zeer levenslustig gekleed, ze draagt, ondanks dat ze ouder is geworden, een roode anjelier in het haar. Het tooneel is slechts zwak verlicht.
Nadat ze even alleen geweest is, starende op de doodkist, komen er twee doodbidders op; ieder van hen draagt den tip van een zwarten rouwsluier. Hun beider bewegingen zullen gelijk zijn en streng in de maat. Ze schrijden op Annie toe, gaan achter haar staan, beduidene, de èèn met de rechter-, de ander met de linkerhand 'èèn - twee - drie!' en leggen daarna de sluier behoedzaam over de vrouw heen, haar gelaat vrijlaten-

de. Dan marcheeren ze weer statig heen. Annie toont niet de minste verwondering, doch blijft, opnieuw het gelaat met de handen bedekkende, bij de laatste woonstede van haar man.
Een heks, met vleugels als een vleermuis, komt op en loopt op Annie toe. Het merk der vampiers, de vleermuisvleugels, heeft ze als een mantel om zich heen geslagen. In den loop van het nu volgende gesprek beweegt ze die een hèèl enkele maal en toont zich in haar weerzinwekkende gedaante. Haar naam luidt: 'Verveling'.

Annie:

(kijkt de heks aan)

Ben je daar alweer?

Heks

(knikt toestemmend).

Annie:
Dat is vervelend.

Heks:
Ik bèn de verveling!

Annie:
Je bent een heks!

Heks

(knikt toestemmend).

Annie:
Hij is dood.... mijn man.... Tom....

Heks

(a.v.) (er valt even een pijnlijke stilte).

Heks:
Waarom zeg je nu niets meer?

Annie:
Ik heb niets meer te zeggen.

Heks:
Dan is het goed. Prachtig heb ik het met jullie in orde gekregen, prachtig.... Zelfs finantieël hadden jullie geen zorgen.... jullie huwelijk was èèn groote verveling.... en tòch waren jullie me bijna ontkomen.... ja ja.... ik leef altijd op den rand van m'n bestaan m'n kind!.... maar zoo is het goed. Hèèl goed!

Annie:

Ja.... we zouden bijna beginnen te leven.... dat kwam door dat portretje!

Heks:

Ik weet het, het portretje van Bob. Hoe lang is dat geleden dat je niet wist of je Tom of Bob zou nemen?.... dat was toen je dat portretje kreeg.... Hoe lang geleden is dat ook weer?

Annie:

Twintig jaar.... maar ik nam Tom. Toen ik het portretje van Bob bekeek, werd Tom jaloersch en bestelde ineens prospectussen van automobielen.... Of dàt wat zou helpen.... Enfin, hij wilde tenminste iets....

Heks:

Ik weet het....

Annie:
De prospectussen kwamen eergisteren.

Heks:
En gisteren had er een eigenaardig voorval plaats bij eenige verre familieleden van me, de Schikgodinnen! Hermes had hen met een bezoek vereerd en hield een voordracht over de toekomst der wereld.... Zoo is die God.... Het eenige wat hij er mee bereikte was een ongeluk van Lachesis. De levensdraad van hèm daar brak ze doormidden, dat was het. Ze wordt oud. De draad was stuk.

Annie:
En nu ligt hij daar.

Heks:
't Is allemaal niet zoo erg.... Weet je nog dat jullie.... voor twintig jaar.... in de kerk elkaar gekust hebben? Tot in den dood.... zei je. En je meende het. Later werd dat anders. Je werd mondain. Liet je haar verven. Deed je dat voor Tom?.... of voor andere mannen, die naar je keken? Je wist het zelf niet, maar je wou je niet vervelen. En toch deed je het, je kon er niet tegenop.

(Op anderen toon)

: Het zou verschrikkelijk geweest zijn als mijn macht bij jullie was stuk gegaan.... De kans was groot, want er dreigde een einde te komen aan de verveling. Ik ben eerzuchtig!!

Annie:
Je hebt groote macht, ellendig wijf!

Heks:
Ja ja!!

Annie:
Maar ze taant. De menschen hebben je dòòr, geloof me. Op het oogenblik woedt er de grootste oorlog die de menschen ooit gekend hebben!

Heks:
Is dat niet vervelend?

***Annie*:**
Neen, de tijd, ònze tijd, kun je niet vervelend noemen.

Heks:
Je vergist je. De tijd is nog nooit zoo vervelend geweest, nooit zoo eentonig als nu. Denk eens na.... iederen dag hoop, iederen dag teleurstelling, iederen dag dooden, iederen dag ellende. Altijd hetzelfde.... En de verveling blijkt bovendien te zijn de beste bodem voor massale bewegingen.... ik bedoel massale bewegingen ter verheerlijking van den onzin. De menschen vervelen zich liederlijk....

Annie:

Je liegt!!

Heks:

Merkwaardig is dat! Mijn grootste vijanden zijn natuur en geest, liefde en humor....
deze gaan wèl is waar schouder aan schouder, doch lijden groote verliezen!

Annie:
Je gebruikt aftandsche termen, gemeenplaatsen! Je wordt afgezaagd!

Heks:
Je leest ze anders iederen dag en overal. In de kranten en op de muren van de huizen, op schuttingen en bij den kapper waar je hoopt uren lang door te kunnen brengen, je hoort ze bovendien brullen door de grootste leiders van onze dagen.... Het is allemaal verveling, mijn kind! De menschen vervelen zich zòò heerlijk, dat iedere ruzie uitkomst beteekent. Nooit hebben de kroegen, dat zijn de bedehuizen van menschen die zich zèèr vervelen, zòòveel bezoek gekend. Er is weliswaar geen drank, maar er is zooveel te meer het vertrouwde gevoel.... van gemis.... aan nieuwe sensaties....

Annie:
Er is enthousiasme!

Heks:
Een nieuw woord voor angst! De menschen hebben angst voor iederen dag die komen zal.... òòk diè angst, of.... als je wilt.... ook dàt enthousiasme is zoo vervelend op den duur. Geloof me, je kunt niets nieuws meer beleven, je kunt iets verwachten, dat is wel waar, maar het is allemaal eigenlijk bekend tot op het gebeente.... En mijn macht, als duivelin der verveling, wordt groot....

Annie:
Dat schijn je nogal belangrijk te vinden!

Heks:
Wel neen; hoe kom je daar bij! Het eenige belangrijke is de dood, want de dood alleen is het eenige volkomen onbekende.... De dood, de dood!.... Maar die den dood met nieuwsgierigheid tegemoet gaan, verminderen schrikbarend in aantal.... er blijft slechts over een angstige massa die zich verveelt, die daarom niets meer durft en die, even begrijpelijk, gewillig marcheert als zijn bereider hem de sporen geeft.... Nu.... hij daar.... was nièt nieuwsgierig en tòch ging hij dood.... gisteren.... Ik hoop voor hem dat Hermes zich de moeite zal getroosten om zijn ziel veilig naar de onderwereld te geleiden. Zoover ik het in mijn macht heb....

Annie:

(valt haar in de rede)

Jouw macht? Jouw macht?.... Zal ik je de waarheid eens zeggen? Je bent niet een machtige duivelin.... je bent maar een pop.... een doodgewone pop.... Als jouw bespeler het wil, kun je spreken, anders niet.... je leeft bij de gratie van anderen!!

Heks:
Die ànderen toch ook! Het is allemaal precies wat ik wil.... stomvervelend!

Annie:
'k Wou dat je heenging.

Heks:
Goed m'n kind, ik wil je wel den indruk geven dat ik er niet meer ben en dus ga ik.... er zal een tijd komen dat je het heerlijk zult vinden, knus en gezellig, mèt mij, bij de radio te zitten!

Annie:
Nooit, neen.... nooit!

Heks:

(lacht grimmig en toont zich in haar afgrijselijke gedaante)

We zullen afwachten... den tijd niet al te zeer vooruit loopen.... ha ha ha.... Tot ziens, juffrouw op leeftijd.... tot ziens....

(Annie geeft geen antwoord en de heks vertrekt. Annie kijkt haar na, de handen vertwijfeld ten hemel heffende. Ze doet een paar schreden in de richting waar de heks verdwenen is en staat eenige oogenblikken van de doodkist verwijderd, met den rug er naar toe. Terwijl haar gedachten nog bezig zijn met het verschrikkelijke wezen dat zoo juist vertrokken is, gaat langzaam de deksel van de kist omhoog. Het blijkt, dat de doode de kist zelf opent. Tom, wit, met een scherp doodenmasker, komt overeind en gaat zitten. De kist kan hij echter niet verlaten. Hij staart een oogenblik met groote, wijde oogen naar Annie.)

Tom:

(met holle stem)

A n n i e !!

Annie

(keert zich met een ruk om, ziet den doode en slaakt een kreet van ontzetting.)

Tom:
Wat schrik je?.... Zie ik er zoo beroerd uit Annie?

Annie:
Jij.... jij.... hoort.... niet te spreken.... Jij bent dood!!!

Tom:
Moet ik dan altijd alleen dàt doen wat behoorlijk is?

Annie:
Wat.... wat.... wat zie je d'r uit....!! Afschuwelijk!

Tom:
Dat is het, ik voel me niet erg lekker.... Vind je het raar, dit?

Annie:
Je hebt nog nooit zoo raar gedaan!

Tom:
Misschien heb ik dan een klein deel van mijn leven gerehabiliteerd. Kom eens bij me zitten, Annie!

Annie:
Neen!!!

Tom:
Ben je bang voor me?

Annie

(knikt toestemmend.)

Tom:
Goddank! Je bent nooit bang voor me geweest, is het niet?

Annie:
Neen, nooit!

Tom:
Dan bezorg ik je tenminste een nieuwe sensatie. Je was er heelemaal aan gewend dat ik niet iederen avond wàt kon bedenken.... Wat een verrassing moet dìt voor je zijn!

Annie:
Een doodschrik....

Tom:

(haar in de rede vallende)

Dood?.... Dood?.... Jij dood?.... Niet doen Annie, niet doen! Je hebt nog een kans, met dien idioot.... met Bob.... Als je er zoo bijligt als ik nu, is het ook niet veel meer.

Annie:
Houd op, houd op!! Was ons huwelijk dan zòò slecht?

Tom:
Neen, alleen maar vervelend.... Ik ben namelijk wat àl te vroeg een oud heertje geworden. De liefde interesseerde me minder dan het dagelijksch menu.... daarom spande ik me niet in om iets te bedenken. Ik kon zonder inspanning niet veel beters vinden dan altijd weer hetzelfde... den sleur.. je weet wel.... biljarten bij Kras.... kegelen bij Kras.... pandoeren in de salon.... en alles, alles abstinent.... Annie, ik vraag je vergeving.... liefste.... allerliefste.... daarom heb ik gedaan wat je zoo verschrikt en ben nog èènmaal in dit afgrijselijke lichaam teruggekomen.... voor een paar minuten maar....

(moeilijker sprekend)

Tijdens mijn leven heb ik je zòò liefgehad.. dat ik niet door kan gaan zònder je vergeving.. voor het bederven van je leven.... liefste....

(strekt de handen uit.)

Annie:

(achteruit deinzende)

Zwijg toch Tom.... Niet doen.... Zoo doet een doode niet.... als jij doet!! Ik was levenslustig.... en ijdel.... Ik bracht uren en uren door bij den kapper, maar die kan toch niets veranderen dan de kleur van mijn haren.... en zocht meer m'n vriendinnen dan jou.... heusch.... Maar toch wachtte ik altijd op je. Ik hoopte dat jij kleur in mijn leven zou brengen. Nooit kwam je later dan twaalf uur thuis....

Tom:

(heft een hand op)

Sssst.... Je spreekt verward. Zeg me nu nog alleen wat je het meeste gedacht hebt tijdens ons

huwelijk, luister....

(plotseling luid en met klem)

Nu ik dood ben mag je me dit niet weigeren!

Annie:

(als onder hypnose)

Ik dacht.... alles goed en wèl, maar zòò iets!!! Toch was ik niet ècht ongelukkig!

Tom:

(weer zachter)

Luister liefste.... ontrouw ben ik je nooit geweest.... nooit en nooit.... ik heb je liefgehad met m'n geheele hart en met m'n geheele verstand....

Hermes:

(komt geheel klassiek gekleed, in groote haast op, valt den doode in de rede)

Stil doode.... Stil!!!

Tom:

(zijn laatste kans benuttende, luid)

Annie!!.... vergeef me, vergeef me al die trouw, vergeef me mijn trouw, vergeef me!!!....

Annie:
Ik vergeef je je trouw.... en alles....

Tom:

(strekt wanhopig de handen uit naar Annie)

Nog èènmaal.... een kus!!

Annie:

(luid haar afkeer lucht gevende)

Neen, neen, neen!!!

Hermes:

(grijpt krachtig in)

Is het uit? Zwijg doode en verlaat je op mij. Je laatste daad heeft mij bekoord en doet je uit een bodemlooze ellende stijgen. Dus verlaat je nu op mij, zeg deze wereld,

waar niemand meer liefhebben kan, vaarwel.... en volg me.... Ik zal je veilig geleiden naar de onderwereld, omdat jouw schim mij dierbaar geworden is.... door dit laatste.... Ga liggen.... G a r u s t i g l i g g e n . Zoo....

(tot Annie)

Sluit, ten teeken van verzoening, nu dat deksel toe.... Zoo.... zoo.... En nu, schim van Tom.... geef me de hand en volg me.... Zeg vaarwel aan de vrouw die je beminde, vaarwel aan ijdele droomen en onvervulde wenschen.... die kwamen van mij, ik zond je de droomen.... ga nu mee en toef niet langer bij dit lichaam.... Wij hebben nog een korte, doch zware tocht te volbrengen.... Ga mee en ik zal je veilig daar ginds doen landen!!

(Doet alsof hij iemand aan de hand wegleidt, iemand die voor den gewonen sterveling onzichtbaar is, en verdwijnt.)

Annie:

(alleen, gaat op de doodkist toe en tikt er tegen, alsof ze den doode opnieuw terug wil zien)

. Tom.... Tom....

(tikt nog eens en nog eens, maar tevergeefs)

Tom....

(werpt zich hartstochtelijk op de kist)

Ik kàn geen doode kussen Tom, ik

kàn het niet, ik kàn het niet....

(Ze snikt, alsof ze eerst nu waarlijk smart gevoelt.)

(De beide doodbidders komen op. Ze loopen en handelen streng in de maat, doen alles symetrisch.)

1e Doodbidder:

(loopt op Annie toe en haalt de roode anjer uit haar haren)

Kan het?

2e Doodbidder:

Is 't zoo ver?

Annie

(knikt toestemmend.)

1e Doodbidder:

Dan moet het maar!

Annie

(a.v.)

2e Doodbidder:

Wenscht u èèrste klasse?

Annie

(a.v.)

1e Doodbidder:

Dan vervalt u in de hoogste prijsklasse!

Annie

(a.v.)

2e Doodbidder:

Zit u nogal dik in uw slappe wasch?

Annie

(a.v.)

2e Doodbidder:

(tot 1e Doodbidder)

Wat een moordgriet!

1e Doodbidder:

(zacht)

Hou je kop dicht.... die is voor straks!

Annie

(a.v.)

1e Doodbidder:
Bij de eerste klas is muziek.

Annie

(a.v.)

2e Doodbidder:
Gaat u zèlf mee?

Annie

(knikt hevig ontkennend.)

1e Doodbidder:
Hoeft ook niet, het gaat maar om te begraven!

2e Doodbidder:
En de laatste eer.

1e Doodbidder:
U krijgt met thuis te blijven gèèn korting, als u dàt soms denkt!

2e Doodbidder:
En de muziek blijft de muziek, dat blijft allemaal hetzelfde.

1e Doodbidder:
Gaat u met alles accoord? Het lijk is tegen ongelukken hoog verzekerd!

2e Doodbidder:
Kan het dan?

Annie

(knikt toestemmend.)

1e Doodbidder:
Vooruit dan maar

(pakt de kist van voren aan)

Een - twee....

2e Doodbidder:

(pakt de kist van achter)

Ik heb 'm!

1e Doodbidder:
Klaar achter? Vooruit dan.... èèn - twee.... ik zeg.... hòep!

(De kist wordt door de beide mannen opgetild.)

2e Doodbidder:
Wat is-ie zwaar van voren!

1e Doodbidder:
Dan is het vast een geheelonthouder, want z'n kop is licht. En de dood verandert alles.... wat bij het leven zwaar was, wordt nà den dood licht... en omgekeerd...

2e Doodbidder:
Hoe kom je daarbij?

1e Doodbidder:
Ervaring man, ervaring.. en veel lezen.. je moet vooral veel lezen, dan wor-je wijs.... dat merk je nu.... Hou-em goed vast!! Hei je n'm?

2e Doodbidder:
Ik heb 'em!

1e Doodbidder:
Vooruit dan.... Muziek!!.... hela-hòep!!

(er klinkt zacht treurmuziek.)

1e Doodbidder:
Een ieder wordt bedankt voor de eer.... hòep!!

2e Doodbidder:
de overledene bewezen.... hòep!

(De doodbidders, mèt de kist, marcheeren langzaam af, onderwijl het navolgende declameerende. Tot het einde van dit bedrijf blijft nu zacht treurmuziek klinken.)

Doodbidders:

(in koor)

De eene z'n dood
Is een ander z'n brood
Deze vracht is heel raar
Want de hersens zijn zwaar!
Hoe kwam dat serpent
Nog zoo goed aan z'n end?
Laat zakken de zooi
Het gaat om de fooi!
Hùn blikken zijn hol
Aan òns straks de lol!
De roes is heel licht
De kist is heel vol!

2e Doodb.:
Een ieder z'n vak,
Gemak is gemak!
Die griet was niet kwaad
Precies van ons maat!

1e Doodb.:
Laat loopen en maf,
We gaan naar het graf!

Samen:
En maak je niet vuil,
Voor ieder een kuil
Voor ieder een kroeg,
Dus basta! Genoeg!!

(Doodbidders met kist af.)
(Annie begint nu het vertrek haastig te doorzoeken. Ze is nog steeds getooid met de rouwsluier. Haar bewegingen zijn angstig. Na eenige oogenblikken van stil spel, gaat Annie naar de plaats waar de kist gestaan heeft, buigt het hoofd en beweegt de handen alsof ze op een onzichtbaar klavier speelt. Bob komt op. Hij heeft een ruiker anjelieren bij zich, precies zoo een als waarmee hij vroeger Tom bespot heeft. Statig gaat hij naar Annie, die hem reeds bemerkt heeft, maar die toch doorging met haar vreemde gebaren.)

Bob:
Wat doe je? Speel je piano?

Annie:

(staakt de gebaren)

O, niets.... ik kon dit niet laten Bob.... maar het is niets.... beteekent niets....

Bob:
Arme kerel!

Annie:
O ja!

Bob:
Maar de eene z'n brood, is de ander z'n dood.... of omgekeerd!

Annie:
Dat heb ik meer gehoord!

Bob:
Nog wel gecondoleerd.... met je verlies!

(Annie komt schoorvoetend naderbij.)

Bob:

Deze bloemen zijn voor jou!.... Neem me niet kwalijk, maar ik had je twintig jaar geleden bloemen moeten geven.... enfin, nu krijg je ze toch!

Annie:

(Gretig)

Bloemen voor mij? Dank je Bob, dank je! ....Ik heb in die twintig jaar van m'n huwelijk geen bloe-

men meer van Tom gehad.... Dank je hèèl hartelijk Bob.... Da's lief van je, juist op dezen dag!

Bob:

(slaat de armen om haar heen)

Ik heb je twintig jaar lang liefgehad Annie.... en ik wist dat ik.... nou ja, het stond in de kaart.... kom dan maar, ik moet courage hebben.... eh.... wij gaan nu samen wèg, is het niet?

Annie:
Ja.... O God, ja wèg!!.... Alsjeblieft wèg!!

Bob:
In Nice gaan we trouwen en zoo en komen dan terug in een nieuw huis.... Ja?.... Ja?.... kom, doe dat zwarte ding weg....

Annie:
Ja Bob, ja

(werpt den sluier van zich. Er klinkt nog steeds treurmuziek.)

Bob:
En nu.... een kus Annie.... onder de tonen van deze muziek, die onze getrouwe getuige moge blijven, een kus als zegel op onze eeuwige liefde....

Annie:

(heft haar gelaat naar Bob, die haar als een gròòt man, plotseling in z'n armen neemt en haar een kus op de lippen drukt.)

Annie:
Tot in den dood....

Bob:
Tot in den dood!

(Even hoort men, als komende van heel uit de verte, het geschetter van oude-wijven stemmen. Hierop zwijgt ook de muziek.)

Annie:
Wat was dat? Ik meende iets te hooren!

Bob:
Dat zul je je wel verbeeld hebben, Annie!.... Hoor eens!!

(heel lief)

Kind.... we gaan een huis huren, een groot huis. En dat richten we splinternieuw in.... En liefste, dan houden we ieder zoo wat gewoontes over uit onzen vroegeren tijd, toen we nog niet met elkaar getrouwd waren.... we doen dat om alles frisch te houden!

Annie:

Ja Bob, vooral frisch!!

Bob:

Zoo is het, frisch! Ik bijvoorbeeld, ga 's Maandags kegelen bij Kras en 's Woensdag biljarten bij Kras en....

Annie:

(hem in de rede vallende, gelaten)

En 's Zondags pandoeren in de salon, is het niet?

Bob:

Juist!! Hoe weet je dat zoo precies?

Annie:

Ik raad het maar jongen.... Nu, ga je gang.... in Godsnaam....

Bob:

Wanneer trouwen we?

Annie

(hijgend, alsof het nemen van een besluit haar moeite kost)

Wanneer.... je.... wilt....

(slaakt een kreet en valt bezwijmd in de armen van Bob.)

Bob:

Help!! O God.... Help.... O God.... wat een toestand.... wat is ze gelukkig met me!.... O God.... Help....

(Annie krijgt het bewustzijn terug)

Ga mee, ga mee.... Ik zal je vast in je nieuwe huis brengen.... Ga mee....

(Haar ondersteunende, verlaat hij met de wankelende Annie het tooneel. Onmiddellijk daarna komt Jan Klaassen, hulpeloos en ellendig, het tooneel op. Hij loopt in de richting waar het gegelukkige echtpaar verdwenen is, wendt zich dan met een wanhopig gebaar naar het publiek.)

Jan Klaassen:

(heft de armen in wanhoop ten hemel. Langzaam en met grooten nadruk)

HOE BESTAAT HET?

DOEK

Tweede tafreel

Atropos, Clotho, Lachesis
Het tooneel is als in het eerste tafreel van het eerste bedrijf. De drie godinnen zijn in groote stilte bezig met hun werk. Lachesis zit achter haar weeftoestel. Clotho bedient het spinnewiel, Atropos houdt het spinrokken op voor Clotho.

Atropos:

(het spinrokken neerleggend, loopt naar het weefgetouw en buigt zich over het stramien waar Lachesis mee bezig is) (na een gebaar van vertwijfeling)

Het is wèèr snert zus!

Lachesis:
Waarom snert?

Atropos:
Je had wèl dezelfde kleur moeten nemen, maar dàn in het blauw.... Dat heb ik je toch gezegd?.... Niet?.... Niet?....

(begint in een toestand van groote woede te geraken)

Hoelang.... hoelang heb je nu al aan dat arme hart

geprutst.... geprutst zeg ik je?.... Nu?.... Zeg op?.... Hoe lang ben je er aan bezig?

Lachesis:

(beschaamd en bijna fluisterend)

Vier en veertig jaren!

Atropos:

Vier en veertig jaren.... Bijna een halve eeuw.... voor niets, voor een marteling daar beneden.... Vier en veertig jaren ellende.... Vooruit zeg ik je.... Neem maar een àndere draad en begin in Godsnaam aan een ànder hart.... Dit breek ik.... of het èrg is of niet....

(gilt van woede)

dit breek ik dòòr!!! Kijk.... Zoo.... zoo.... zoo

(Bijt met haar brokkeligen mond de draad doormidden)

zoo, zoo, zoo...

(Ze grijpt het stramien uit het toestel van Lachesis en bekijkt even, bevend van woede, een rood hart in een groen veld. Ze schudt het hart woedend ten hemel en werpt het weg.)

Clotho:

Die stakker is er geweest.... Ik hoop dat ze met muziek.... enfin, da's toch ook eigenlijk niet veel na zoo'n leven.... Lachesis, je moest je schamen!

Atropos:

(verschrikkelijk kwaad)

Schamen moest ze zich, schamen!!!!!

(Er klink, van de aarde, treurmuziek.)

DOEK

Naspel

Het décor is geheel zwart. De figuren die in dit naspel iets te zeggen hebben komen beurtelings van links en van rechts op.

Annie:

(gekleed als in de laatste scène)

Met zorg is mijn hart, mijn liefde hart, vermoord.
Maar 'k vloek het huw'lijk niet, en mijn mislukte leven,
Is voor u niet gespeeld om het bewijs te geven
Dat bij het bruidsbed steeds de doodkist hoort.

Tom:
En bange zielen vragen om het wonder,
Als d'ernst des levens maant, dan klopt de dood.
Maar niemand geeft zich zelve gaarne bloot;
De angst blijft een geheim, de glimlach staat gezonder!

Aanspreker:
Ik ben als pop aan u gelijk, dat heet: van binnen hol.
En wijl dit dood'lijk is, en ieder graag wil leven,
Vreet ik de vrucht des doods zoo veel mij wordt gegeven.
Slechts wie dit goed begrijpt blijft onophoud'lijk vol!

Heks:
Er is geen sterveling, die 'k geen verveling wensch,
Want ieder ander lot is moeizaam en verdrietig.

Vermeerder uw bezit, het resultaat blijft nietig;
Zoo het zijn ziele schade doet, wat baat het dan den mensch?

Bob:
Men kent geen late uren meer, een ieder zoekt het licht.
En toch, de menschen die om liefde vragen,
Vinden den schemer van de late dagen.
Helaas fluistert een stem, ook dàn nog, steeds van plicht!

Jan Klaassen:
De menschen gaan in drommen,
Groote en kleine menschen,
Sprekenden en stommen.
En geen mensch die zich niets heeft voorgesteld
Van den weg, dien hij zal gaan en dien niemand hem heeft verteld:
Toch blijft het leven een beroerde boel;
Het is onteerend om 's avonds in een stoel
Bij de radio te zitten klaverjassen
Echter, na een dag bij de firma Heukelom & Sanders
Is het een uitkomst; je verveelt je tenminste anders.
En op iets anders komt het maar aan.
Al is het wel zoo eenvoudig om op te staan,
Je aan te kleeden en je te laten gaan
Met den stroom, met de kleurlooze drommen
Groote en kleine menschen,
Met de verstandigen en dommen,
Met de sprekenden en stommen.

Je staat naast een ander in dien tragen stroom
En je weet: hij tobt ergens over
Net als jezelf, en bij je eigen zuchten
Voegt hij de zijne, maar zoo worden de luchten
Vol van geween en jammerlijk klagen;
Rebellie wordt steeds gestraft, dus rest er zuchtend vragen.
Want zelfs het poppenvrouwtje Annie is bitter te beklagen;
De dood, voorwaar, kwam hier een halve eeuw te laat!
Doch voor ge zoover zijt, dient ge U af te vragen
Wie toch uw deernis treft, een pop, of nicht Agaat
Of Machteld, Antoon of hoe de menschen heeten mogen,
Dit is zeer kardinaal, de rest is maar gelogen.
En daar 't de leugen is die alle liefde breekt
Zoo hoort maar zwijgend toe, terwijl Jan Klaassen spreekt.

De zwijgende drommen
Groote en kleine menschen,
Sprekenden en stommen
Zullen zich gaan verzetten
Tegen den tragen stroom,
Tegen de trage wetten.
Ze zullen gaan rebelleeren,
Ze zullen zich gaan keeren
Tegen eeuwen fatsoen
En zullen het anders gaan doen,
De weg is hun bekend.

Want er bloeien roode rozen
Langs den berm; en de weg heeft geen end
Er er bloeien duizend roode rozen
En geen bloem heeft veel gewicht,
Zoo zal de liefde zijn: vederlicht!

Maar de drommen zullen zich gaan verzetten
Tegen de duizenden wetten
En zullen niet langer met zuchten
Van millioenen levens vernemen,
Ze zullen niet meer de luchten
Vervullen met luid misbaar.
Maar rebelleeren tegen den haat
Tegen de botte verveling en tegen het kwaad
Der kleurlooze rust.

(Na een korte pauze):

Het poppenspel is uit, een ander wordt geboren,
Jan Klaassen is een nar, een spotter om den broode,
Maar hij, als goed pias, heeft bitt're ernst van noode,
Want zonder dat is ieder spel verloren.

DOEK